

Voruta

Nr. 10 (800) 2014 m. birželio 28 d.

Nacionalinis Lietuvos istorijos laikraštis

ISSN 1392-0677

Kaina 1 Lt

Šiame numeryje

4 **Virginija MAKSVITYTĖ**

Kauno karo istorijos klubas

5 **Aldona VASILIAUSKIENĖ**

**Vilniaus Palaimintojo Jurgio
Matulaičio parapijos kūrėjas ir
bažnyčios statytojas –
kun. Medardas Čeponis**

15 **Alfonsas KAIRYS**

**Tarptautinė romų diena –
ne tik šventė...**

Čia mūsų namai

Vincės Vaidevutės Margevičienės kalba, iškilmingame
LR Seimo posėdyje, skirtame gedulo ir vilties dienai

Jūsų Ekscelencija Lietuvos Respublikos Prezidente, Seimo Pirmininke, Ministrė Pirmininke, kolegos Seimo nariai, signatarai, didžiai gerbiami šio minėjimo svečiai,

1949 metų kovą sunkiai budo pavasaris.

Okupantai šeiminkavo šalyje.

Net Nemuno širdis nustojo plakti – vėl baisi tremtis, vėl dundės gyvuliniai vagonai, Tyliai melsis moterys glausdamos vaikus prie širdies.

Nuo to atmintino kovo praėjo 65 metai. Daug skaudulių savo šiurkščiu delnu nutrynė laikas.

Birželio 8 d. Kauno miesto Dainų slėnyje vyko nepaprasta – jau 12-oji Lietuvos politinių kalinių ir tremtinių dainų ir poezijos šventė „Leiskit į Tėvynę“, skirta atminti pirmąją, prieš 90 metų, Dainų šventę vykusią Kaune.

800 dalyvių – 33 chorai iš visos Lietuvos. Didžiujuos – tai mano broliai ir sesės – gyvulinių vagonų vaikai, nepatikimi elementai.

Esame nepaprasta karta, kuriai istorija uždėjo sunkią naštą – žinoti tiesą.

Tiesą apie trėmimus, sugriautus gyvenimus, atimtus namus, nužudytus ar dingusius tėvus, išniekintus brolių kūnus miestelių aikštėse.

Patyrėme kraują stingdantį šaltį, niekada nesušylančias kojas, nežmonišką norą valgyti, naktimis prišalančius plaukus prie barako sienų, keiksmams išniekintą motinos vardą.

Mokykloje mokytoja sakydavo: „Melskitės, jei norit valgyt“. Melsdavomės ir valgyti negaudavome. Tada su šypsena veide mokytoja sakydavo: „Prašykite tėvelio Stalino“ ir atnešdavo košes. Laimingi valgydavom.

Grįžę iš tremties į išsvajotą, tik motinėlių pasakose ir dainose regėtą Lietuvą – išsigandom – mes čia svetimi, mūsų namuose mums nėra vietos. Okupantai išvarė mus iš gimtųjų namų stebėjosi, ko nori tos suvargusios moterys ir apipylė vaikai.

Kaune ant išniekintos Kristaus Prisikėlimo

bažnyčios ryškiai raudonavo užrašas „Slava KPSS“ (Šlovė Tarybų Sąjungos komunistų partijai).

Sulaužytomis sielomis turėjome nusilenkti pačiai beprotiškiausiai politikai, prisitaikyti ir pasmerkti save bevusiai egzistencijai. To tikėjosi okupantai ir jų talkininkai, bet nepavyko, nes mus mylėjo, glaudė, mokė mūsų suvargusios motinėlių, tyliosios rezistentės.

Atimtos tėvynės ilgesys kaitino jų kraują, o pažadas duotas Viešpačiui – parvesti vaikus namo, išmokyti juos kalbėti, melstis, dainuoti gimtąja kalba – tapo mūsų motinėlių išvermės ženkle.

Jų įgimtas garbės ir orumo jausmas mokė vaikus atskirti dvasios ubagą nuo suvargusio žmogaus, prašymas vaikų daryti viską, kad sąžinė netaptų „draugele pataikūnei“.

Sibiro vaikų karta oriai žygiavo į Kauno Dainų slėnį. Švytėjo žilos karūnos, iš Aukštybių šypsojosi tyliosios rezistentės:

vaikai laisvi;
jie niekada nebuvo nusivylę Laisvę;
atstatė Kristaus Prisikėlimo bažnyčią;
išmokė anūkus saugoti ir gerbti valstybę.

LR Seimo iškilmingas posėdis skirtas gedulo ir vilties dienai.

Iš kairės: Antanas Matulas, Saulius Pečeliūnas, Vincė Vaidevutė Margevičienė

O kai liks trupinėlis gyvenimo laiko įvykdysim paskutinį pažadą:

nepalikti šioj žemėj keršto.

Bet kolesame su Maironiu ir seneliu Nemunu, dainuosim: „Apsaugok Aukščiausias tą mylimą šalį.“

Žinom – svarbiausia tiesa ir šventa atmintis.

Čia mūsų namai.

Ačiū.

Seimo narė Vincė Vaidevutė MARGEVIČIENĖ,
TS-LKD PKTF pirmininkė
2014 m. birželio 14 d.

M. M. Kolionko. Ar įmanoma Lenkijos sienų revizija?

Oficialių Lenkijos politikų tikinimai esą „kresų“ (liet. „pakraščiu“; taip lenkai vadina prieš II pasaulinį karą valdytas teritorijas Lietuvoje, Ukrainoje ir Baltarusijoje; beje, į šią sąvoką patenka ir Lietuvos sostinė Vilnius) nostalgija gyvena ir jos idėjas kursto vien kadaise ten gyvenę žmonės ar jų palikuonys, yra tik tuščios nepagrįstos kalbos, skirtos nebent naiviam strateginiam partneriui užliūliuoti. Priešingai,

nei teigia Lenkijos politikai, „kresų“ idėją gairina ne tik gausa įvairiausių lenkų patriotinių organizacijų, bet ir pati Lenkijos užsienio reikalų ministerija. Iš biudžeto finansuojamas Lenkijos TV kanalas „Polonia“, kuris per palydovinį ryšį (bei retransliaciją – kaip yra Lietuvoje) matomas ne tik Europoje, bet ir už Atlanto, turi nuolatinės laidas, kurių pavadinime yra žodis „Kresai“.

Nukelta į 13 p.

SVEIKINAME

Pagėgių krašto bendruomenės vardu nuoširdžiai sveikinu Mažosios Lietuvos kultūros paveldo puoselėtoją ir rėmėją, Pagėgių krašto garbės pilietę, Martyno Jankaus vardo kultūros paveldo saugojimo ir puoselėjimo premijos steigėją, Mažosios Lietuvos patriarcho, aušrininko ir Lietuvos Respublikos Valstybės Tarybos nario Martyno Jankaus vaikaitę IEVĄ JANKUTĘ (Evą Jankus Gerolą) garbaus 90 - mečio proga.

Jūsų gyvenimas ir pasiaukojanti veikla Lietuvos labai įkvepia mus naujiems ir prasmingiems darbams.

Pagėgių savivaldybės meras
Virginijus Komskis

Joninės ant Rambyno kalno. Ievos Jankutės pagerbimas. Astos Andrulienės nuotr.

Mažoji Lietuva

Lietuvininkų bendrijai – ketvirtis amžiaus arba kaip veiksime šiandien

Vytautas A. GOCENTAS, Vilnius

Nuostabus pavasaris, kurį liuteronų kunigas ir klebonas Kristijonas Donelaitis prišaukia šviesiomis, linksmomis ir gyvastingomis *Pavasario linksmybių* eilutėmis: *Jau saulėlė vėl atkoptama budino svieta ir žiemos tritūsus pargriaudama juokės...* Tai pamokslas mielam kraštiečiui, lietuvininkui, tam krikščioniškojo prado branduoliui, sėklai, menkai pasaulio dulkelei... Tuočės viskas subrinks, sukils, praskleis ir vėl atvers Viešpaties sutvertąjį pasaulį. Naujai atvers. Ar Tu, miels bėdžiau, išgirsi anuometines ir šio rytmečio vieversio treles, lakštingalos aukštąsias gaidas, gandro kleketavimo, visokio pavasarinio bruzdesio pažadus taipgi naujos gyvasties spogimus – ji jau nesitveria mirtyje. Ji prisikelia iš gavėniškojo laukimo, iš žiemos sąstingio ir snūdulio į pavasario linksmybes, į vasaros darbus... Taigi, matai, gaidai (mano mielas, brolyti, širdele), kaip kartais visks pasidaro, kuomet pavasario mirksnis žiemą maitina.

Žinia, šiandien kartojam klebono maldas užu vargą galingą, tikėjimo godą. Bet ar girdim?

Tad paklausykim:

PASAKA NEPASAKA, NUPINTA IŠ DONELAIČIO LAIKŲ IR ŠIANDIENOS MINČIŲ

I menką parapiją kreipė ansai – ar girdim, už Priegliaus – ne aiscių vardai,

Už Nemuno tėvo, už Kauno ir Vilniaus, už laisvės pilies, už tavo ir mano peties?

Pabudom ne vakar, ar girdit – iškelkim nu-grimzdusį varpą iš Prūsų šalies!

Jos veidą pamiršo, supuvo vargai – iškyla pamėklės tarytum kardai.

Ar tuočės godojo, ar tamsta žinai, kad Mindaugo Lietuva stojos naujai –

Gal sugrįšk iš pasaulio tolybių – retežiuos nugaišę ir vėlek tėvynėn skubės –

Pažadinus sapną ir gintaro vėrinį vėlek ant motinos kaklo uždės –

Gandrai ten ant kraigo, už girių – šilai ir tyliai siūruoja broleliai rugiai.

Prie Nemuno mergogėjė maudos merga – gal nežino nemato, dainuoja linksmi,

Nežino nemato – bernelis greta, nešas mergą glėbiais į dausas, kažinką pažadės,

Nežino nemato, nebegirdi visai – kažinką pasakys, kažinką pakuždės,

Nusileis ir saulutė, tamsa užsiklos – kažinką pamylės, tu žinai nežinai.

Rambyno kalnai, ten ūksmingi šilai, ten gyvena jinai ir visi jos vaikai,

Yra ta šalis, kur laimingi namai, ilgas kelias tenai be vėžimo vėžės,

Ir upės tėkmė, ir laivelių skuba – ten tave pasišauks, ten tave pavėžės,

Tikrai ten buvai, gal tiktai sapnavai ir sapne nubūdai, niekada negrįžai – – –

Vilnius, 2014 m. tavo ir mano Motinos dienos išaušus

Tuo metu iš toli toli pasigirsta pamokymas: *Tu klausei ir niekas neatliepė, tu ėjai ir niekas nesutiko, tu meldei valgyti ir niekas nepadavė... Tu – vilko vaikas? Kada prisikels įstatymo Viešpats...*

Kiek vėliau poetas Bernardas Brazdžionis atvyksta į Vilnių, užkopia į Kalnų parko katedrą ir šaukia tautą KGB užguitą. Kiek jos dukterų ir sūnų buvo suvaryta į gyvulinius vagonus ir išvežta į amžinojo išalo žemę – iš vieno gulago pakraščio į kitą. Tik, rods, lyg už Žemės galo. Į Sibirą. Kiek jų turėjo skubiai susirinkti vaikus, duoną, Bibliją ir bėgti tremtinio keliais?..

Ar tinka toks aštrus pradžios žodis? Jis lyg ne iš šių laisvės dienų. Atrodo, kad čion jau vyrauja atsiprašymo, atleidimo, artimo meilės želmenys, bet ne skaudūs kelio akmenys, ne prievarta ir kiti karo nusikaltimai prieš kūdikį, motiną, senolį...

Žinoma, kad ne. Lietuvininkai, prūsų lietuviai, Mažosios Lietuvos lietuviai, klaidėdžiai – žodžiu kaip bepavadintumei šišioniškį – nuoširdžiai išpažino krikščionybę vadinamuoju pietistiškuoju būdu. Tai nuoširdžios namų bažnyčios reiškinys evangeliškoje liuteronų bažnyčioje.

Vienok toks pradžios žodis iš dalies tinka,

nes senųjų krašto žmonių Klaipėdos krašte išliko lyg pajūrio smilties saujelė, lyg kietų riešutėlių saujelė. Save aiškiai matanti, vertinanti bei žvelgianti į vaikų ar anūkų ateitį. Šventasis Raškas visiems jiems sako nesigrežioti atgalios, nes ilgėlesnis išsiūrijimas, užsibuvimas praeityje gali druskos stulpu tave ir tavo gentį paversti. Žinia, toji praeitis ir garbinga, ir graži, ir pamokanti. Bet tai jau praeitis, vakarykštė diena. Kaip jau žinome – ilgai atsigręžę tik druskos stulpais pavirstume. Vienok, to sūrumo, jo žiupsnelį įsidėkime. Kaip prabočių ir bočelių, kaip senolių – vėliausiai žinomų kaip opapų ir omamų – testamentą.

Manykime, kad susieisma ne tik česnio švesti, bet ir apmąstyti, pasikalbėti. Rudeniop ir išsamesnis pokalbis praverstų. Tai konferencija ar pokalbių seminaras. Jis gali išgryninti šiandienos ir rytdienos tikslus, pašviesti tolimesnį taką. Taigi, „Draugijos anuomet, šiandien ir rytoj. Mažoji Lietuva – prisikėlimas, ateitis“ ar kaip kitaip pavadinus gali Klaipėdoje, jos Universitete įvykti. Mes nebenorime pasilikti tik muziejuose, archyvuose. Iš užmaršties ir kapų tylos šaukiasi vienišos tėvonijos – ten mūsų visų pabaiga ir pradžia. Tai su pienu gavom iš motinos krūties, lyg su tėvo žodžio testamentu palydėti iš namų buvome...

Pasidžiaukime ir pasiremkiame Vydūno mokymu. Krašto ir valstybės piliečių išrinktas 2013-ųjų metų žmogumi, jau buvo pastebėjęs, kad daina ir giesmė, juostų ir tautinių rūbų audimas, meginiai ir nėriniai, vaidinimai ir kitos etninės kultūros tradicijos – turi naujai prisikelti. Prisikelti ir sugrąžinti lietuviybę, papročių garbę. Taigi, tu ir aš – visi turime būti savimi. Kad skambėtų ir senoji daina, giesmė, kad linksmi veidus nušviestų ir namuose, ir bažnyčioje, ir Rambyno kalno žinyčioje. Nuo Tilžės ir Klaipėdos iki Kauno ir Vilniaus. Visur, kur bent vienas žvirblis pasiekė pasaulio kraštą, kur linksmi lietuvačiai su daina keliai naujai dienai auštant.

Žinoma, tiek 1918 m. vasario 16 d. Vilniuje ar tų pačių metų lapkričio 30 d. Tilžėje nedvejodami kilo lietuvačiai. Vieningos ir amžinos Lietuvos lietuvačiai, piliečiai. Kilo ir sykiu žengė broliškos bei seseriškos prietelystės, susiglaudimo keliu, Vasario 16-osios ir Tilžės Akto nubrėžtu keliu. Atgimimo laiku, 1988–1993 metų dainuojanti revoliucija visus padrašino. Padrašino nesibaiminti, kad kaizeriškieji ar boševikiniai, o vėliau ir sovietiškieji kareivos, šiandienos „žalieji žmogeliukai“ grasintų. Tu, Tavo šeima, Tavo kaimas ar miestelis, Tavo valstybė visuomet turi ištikimųjų pulkelių. Ji turi ištikimą brolių ir seserų pulkelių pasaulio emigracijose už girių ir kalnų, už jūrų ir vandenų. Vienybė – buvo ir liekasi tautos jėga. Ne tik skambiai įrašo ant valstybės pinigų.

Lietuvininkų bendrija gaėjo neatsirasti.

Taip, bet kilo Sąjūdis. Naujoj atgimimo aušroje kėlėsi tautinės, etnokultūrinės mažumos ar bendruomenės. Mūsų gentį tuomet prišaukė fotografas, fotožurnalistas, kraštotyrininkas Bernardas Aleknavičius, Novužės krašto sūnus, gyvenantis Klaipėdoje nuo 1963 metų (praėjusiais metais čion sukako ir garbingas pusamžis). Tokia mintimi pasidalino su klaidėdžiu Rūta Čigienė, netrukus stojusia į Bendrijos raštininkės pareigą. Tą šaukimą budintis priėmė krašto dailininkė Eva Erika Labutytė. Daugel stojo kūrybon, skaičiavosi gimines, kėlė senuosius, rašė naujus dokumentus ir aktus. Iš 156 tūkst. senųjų krašto gyventojų (1939 m. statistika) išliko nemirštanti gyvastis – net 10 tūkstančių ažuolų ir eglių prie Nemuno. O dar ir prie Prieglaus keli neišvirtę drūgtaliai lapų lajomis žaliavo ir ošė. Taipgi pasaulio pagairėse visą laiką prie Amžinojo aukuro budėjusių atsiliepė.

Mūsų išeivijos ir Lietuvos garbingai sutverta bei išleista Mažosios Lietuvos enciklopedija – akivaizdus liudijimas, kad krašto žmonės XIX–XX amžiais ne ti skaitlingas petijas valdžioms rašė, parašus rinko, bet ir draugijas tvėrė. Nebeužtekė lietuviškos bažnyčios, mokyklos. Todėl prof. Mykolas Biržiškos pripažinta, kad lietuviškosios kultūros lopšys – Mažajoje Lietuvoje buvo gyvastingas. Vaikas ne tik viltingai lopšyje sušuko, bet ir suaugo, stojosi lietuviybės darbuose.

Tad tarkite, ar galėjo kas neišgirsti, ar galėjo nepakviesti ir grįžti į gimtuosius namus, trobe-

SVEIKINAME IEVĄ JANKUTĘ

Mažosios Lietuvos kultūros, istorijos, lietuviybės įprasminimas ir jos išlaikymas, Valstybės Tarybos nario Martyno Jankaus lietuviybės darbų populiarinimas yra visas Jūsų gyvenimo tikslas ir prasmė. Patyrusi Antrojo pasaulinio karo negandas bei tremtinės likimą svetur, Jūs radote jėgų, valios ir pasiryžimo sugrįžti į laisvą Lietuvą ir pasinerti į labai plačią kultūrinę ir labdaringą veiklą. Lietuvos Respublikos Prezidentės apdovanojimas ir Pagėgių krašto garbės piliečio vardo suteikimas, daugybė padėkų byloja apie Jūsų kilnią ir labai prasmingą veiklą Mažosios Lietuvos labui ir gali būti pavyzdžiu jaunajai lietuvių kartai.

Sveikiname, dėkojame ir linkime Dievo palaimos.

Rambyno regioninio parko direkcija, „Vorutos“ laikraščio redakcija

Lietuvininkų 15-ąjį susijimą Kintuose (2003 m.) malda ir giesmė pradėjo kunigo Jurgio Sprogio sūnus Ansas (dešinėje), Vilniaus klaidėdžis Vytautas A. Gocentas, Seimelio pirmininkė mokytoja Rūta Kėkštaitė-Mačiūnienė ir Klaipėdos universiteto prof. dr. Dalia Kiseliūnaitė. Fotografas Vytautas Kaltenis

Klaipėdos universiteto atstovai ant Kintų mokyklos laiptelių (2003 m.), kuriais anuomet kopė ir mokytojas Vydūnas (iš dešinės): prof. dr. Dalia Kiseliūnaitė, bibliotekos direktorė dr. Janina Pupelienė, Vakarų Lietuvos ir Prūsijos istorijos centro direktorė dr. Silva Pocyte, prof. dr. Audronė Kaukienė, prof. dr. Helmutas Arnašius, dr. Arūnė Arbušauskaitė, prof. dr. Daiva Kšanienė. Fotografas Vytautas Kaltenis

sius, stubas, į tėviškės arimų ir pievų laukus, girias ir šilus, į Upės, Marių ar Jūros gimtąjį krantą, kad ir kaip jie šiandien vadintųsi ar kokiame būvyje bebūtų palikti.

Nusidžiaugėme, apsikabinome ir atleido-me skriaudas, įtikėjome.

Ką šiandien veiksime, kaip rytoj dainuosime?

Kaip Kulvietis su Mažvydu, su Rėza ir Donelaičiu parašė, kaip Vydūnas chorus sukėlė ar mintis paskleidė, kaip Simonaitytė, Užpurvis, kiti mūsų metraštininkai anuomet ir dabar knygomis pašaukė. Tik pačių darbas, tik pačių motinos ir tėvai su vaikais ir jaunimu tai pakelia. Tik kasdieninė veika,

Nukelta į 3 p.

Mažoji Lietuva

Lietuvininkų bendrijai – ketvirtis amžiaus arba kaip veiksime šiandien

Vytautas A. GOCENTAS, Vilnius

Atkelta iš 2 p.

tik vakarai ilgi gali iškelti naujas vėliavas. Klaipėdos akademinis jaunimas (bakalaurai, magistras, būsimi daktarai) ir jų docentai, profesoriai tiria ir tirs kas anuomet, šiandien ir rytoj lietuvininkuose, klaipėdiškuose buvo pravartu išlaikyti, praturtinti ir šiandien bei rytoj turėti. Jų tyriniai iš anuomet į šiandien permata lieptus ir tiltus. Lyg pavasario pro-

veržis, veiklos gyvastis. Jų praktikos savaitės, jų budėjimai mūsų bendrijos raštinėje, interneto svetainėse, socialiniuose tinkluose, jų etnokultūriniai ansambliai, stovyklos sustiprins dabartį, atvers krašto ir valstybės ateitį. Taip pirmą kartą sužinosime kiek mūsų šiandien yra Klaipėdoje, krašte, Lietuvoje ir pasaulyje – ne spėjimą, o statistikos tiesą.

Projektai ir programos atsigrežia į regionines vertybes, kad visa Lietuva prasmingai ir vaisingai kitų Europos ir pasaulio valstybių kultūriniame poliloge kalbėtų.

Susiejimas šaukiasi susiburti krašto žmones ir ne tik mūsų žmone. Šaukiasi mylėtojus ir tyrinėtojus iš aukštųjų mokyklų suolų ir katedrų, valdžios ir politikos kėdžių. Šaukiasi broliškai

susiburti, pasitarti, o gal ir pasiraginti, kad ir vėl sutartinai eiti Lietuvos keliu.

Dėkojame visiems bendražygiams ir prieteliams šišion Lietuvoje, taipgi Vokietijoje, Amerikoje, Australijoje, kur ir šiandien skamba giesmė Viešpačiui: *Taigi imk mano ranką ir vesk mane...*

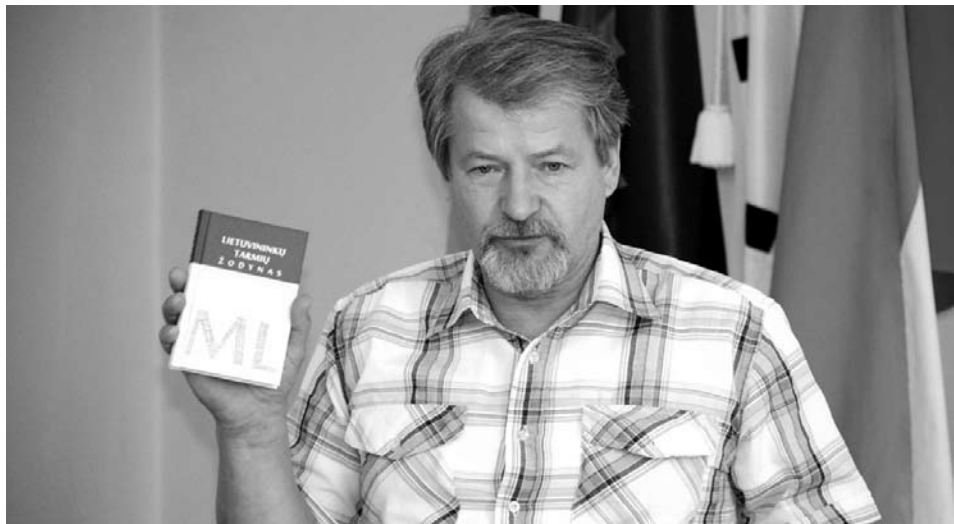
Jono Česnavičiaus nuotr.

Į susijimą atvyko prof. Vytautas Landsbergis ir sveikino bei pasišadėjo savo vasarvietėje Nemirsetoje mokytis lietuvininkų žodžių, o po to išvyko aplankyti memorialą, įrengtą Macikų lageryje (STALAG 1A / GULAG sk.nr.3), kuris veikė 1939-1955 m. Greta – susijimo darbui vadovavęs Vytautas A. Gocentas

Jubiliejinio susijimo dalyviai – Šilutės seniūnijos salėje (Lietuvininkų g. 17)

Bendruomenės „Saugų artuma“ direktoriaus Vytauto Laurinavičiaus rankose – pirmasis „Lietuvininkų tarmių žodynas“, kuris išleistas, įgyvendinus projektą „Lietuvininkų šnekt: tarmės integravimas į šiandieninę visuomenę“

Plikių klebonas Liudvikas Fetingis maldoje prisiminė bendrijos išėjusius, tardamas: „Viešpaties apsaugoje – 31 mūsų krašto žmogus. Ir išklmės salėje ne ką daugiau pasilieka... Žvakių ir vėliavų žalia-balta-raudona spalva byloja: „Žals – laukelis, balts – žirgelis, o širdelė – kraujo raudonums“ (taip yra sakiusi senoji Lidija Bajoraitė)

Mažosios ir Didžiosios Lietuvos evangelikų liuteronų lietuvių raštijos veikėjų ir kiti jubiliejai 2014 metais. Liepa

1829 07 01 Tilžėje gimė **Erdmanas Julius Šyko-pas**, mokytojas, Mažosios Lietuvos kalbininkas. Mirė po 1901 m. ten pat.

1919 07 02 Kalėnuose (Lauksargių vls., Tilžės aps.) gimė **Fricas Jonas Skėrys**, aktyvus išeivijos veikėjas, mokytojas Žemaičių Naumiesčio pradžios mokykloje ir Lietuviškoje Vasario 16-osios gimnazijoje Vokietijoje, **1974 06 09** ordinuotas kunigu diakonu, 1977 01 01 – kunigu. Prižiūrėjo lietuvininkų E. Simonaičio, Vydūno, V. Gaigalaičio kapus.

Mirė **1994 10 18** Manheime (Vokietija).

1829 07 03 Gumbinėje gimė **Johanas Fridrichas Francas Šrėderis (Schroeder, Schröder)**, knygų rengėjas ir leidėjas. Studijavo Karaliaučiaus universitete, mokytojavo Priekulėje, isteigė vaikų prieglaudą. Išleido kelias dešimtis lietuviškų knygų, parengė vadovėlius, kalendorių, skaitinių, išvertė įvairios literatūros.

Mirė **1906 05 26** Klaipėdoje, palaidotas Gropiškiuose netoli Priekulės.

1994 07 03 Šilutėje ev. liuteronų kunigu išventintas teologijos magistras **Valdas Aušra**, g. 1962 04 01 Klaipėdoje, 1996–1998 m. Vilniaus ev. liuteronų parapijos antrasis kunigas, LELB Konsistorijos narys (1995–2000). 2001 08 24 paskirtas Ziono par. kunigu Čikagoje, 2006–2008 m. ėjo Lietuvių liuteronų-evangelikų bažnyčios išeivijoje vyskupo pareigas, filos. m. dr. (2010 05 16). Pasaulio lietuvių

centre Lemonte, netoli Čikagos, 2014 04 25 buvo pristatyta knyga „**Even So, Come Lord Jesus!**“ („Ateik, Viešpatie, Jėzau!“). Tai pustrėčio šimto puslapių mokslinis darbas – disertacija „Ateik Viešpatie, Jėzau! Rusų ortodoksų antropologinės kristologijos pažadas šių laikų teologijai“, už kurią 2010 05 16 Čikagos liuteronų teologijos universitete (Lutheran School of Theology at Chicago) kun. V. Aušrai suteiktas filosofijos mokslų daktaro laipsnis. Knyga anglų kalba 2013 12 06 išleido Vokietijoje įsikūrusi akademinės literatūros leidykla Scholars' Press.

1909 07 06 Tilžėje mirė **Vilius Bruožis**, literatas. Baigė Karaliaučiaus universitetą, dirbo gydytoju. Paskelbė antigermaniškų eilėraščių, publicistinių straipsnių.

Gimė **1843 05 17** Gaištautuose (Būdviečių vls., Ragainės aps.).

1974 07 08 Klaipėdoje mirė **Jonas Jurgis Gocentas**, teisininkas, literatas, kraštotyrininkas. Palaidotas Žemaičių Naumiestyje.

Gimė **1897 12 23** Gardame (Naumiesčio vls., Raseinių aps.).

1994 07 08 sugrąžintas **Vištyčio** ev. liuteronų bažnyčios pastatas. **1844 m.** pastatyta akmeninė bažnyčia. Jos bokštas su kryžiumi ir vėjarodžiu pastatytas tik 1917 m. Parapija įkurta 1842 m., vėl įregistruota 1993 04 16. 1995 08 20 pirmosios pamaldos atgautoje bažnyčioje (sovietmečiu buvo

traktorių dirbtuvės, sandėlis). Naujai pašventinta atstatyta bažnyčia 1998 08 30. Aptarnauja kun. Vaidas Klesevičius.

1859 07 12 Mediškiemiuose (Katyčių vls., Tilžės aps.) gimė **Jonas Gryga (Griga)**, Mažosios Lietuvos religijos ir visuomenės veikėjas, sakytojas, vertėjas, redaktorius.

Mirė **1940 m.** Stančiuose (Kretingalės vls., Klaipėdos aps.).

1884 07 13 padėtas kartinis akmuo medinei Batakių ev. liuteronų bažnyčiai, kuri pašventinta 1885 10 27. **1884 m.** laikomi parapijos įkūrimo metais, kai nuo vokiškai kalbančios Skaudvilės parapijos atsiskyrė lietuviškai kalbantys batakiai. Aptarnauja joje 2013 08 31 išventintas į kunigus Karolis Skausmenis.

1779 07 15 gimė **Karlas Henrikas Vaitas (Veit)**, apželdintojas, dirbo Klaipėdos uosto statybos inspektorius pareigose, savo darbus aprašė dviejose studijose.

Mirė **1849 06 19** Klaipėdoje.

1894 07 16 Bitėnuose (Ragainės aps.) gimė **Elzė Jankutė**, Martyno Jankaus vyriausioji dukra, Mažosios Lietuvos kultūros veikėja, tautosakos rinkėja.

Mirė **1985 09 09** Toronte (Kanada).

1909 07 18 padėtas **Pašyšių** ev. liuteronų bažnyčios kampinis akmuo. 1910 10 20 pašventinta mūrinė su bokštu bažnyčia, uždaryta **1964 m.**

Jame įrengti kultūros namai (bokštas nugriautas), dabar veikia maisto prekių parduotuvė; parapija, įkurta 1903 m., iki šiol nėra atkurta. Po karo parapija buvo įregistruota 1948 08 27. Buv. parapijos ūkiniame pastate 2013 07 06 LELB vyskupas Mindaugas Sabutis pašventino Pašyšių kaimo bendruomenės namus.

1699 07 25 Piktupėnuose (Tilžės aps.) gimė **Adomas Fridrichas Šimelpenigis**, poetas, vertėjas. Studijavo Karaliaučiaus universitete, kunigavo. Parašė pasaulietinių proginių eilių bei epigramų, išvertė Ch. Gillerto pasakėčių, sueiliavo giesmių, redagavo Bibliją (1755 m.) ir giesmyną (1750 m.).

Mirė **1763 11 22** Papelkiuose (Mielaukių vls., Labguvos aps.).

1714 07 27 Žalvoje (Isruties aps.) gimė **Jonas Braškys**, 1737–1740 m. vertęs į lietuvių kalbą Prūsijos valdžios įsakus. Baigė Karaliaučiaus universitetą, mokytojavo, kunigavo.

Mirė **1773 01 12** Rusnėje.

1979 07 28 atidarytas **Lietuvos jūrų muziejus-akvariumas** Kopgalyje.

1529 07 29 – Špeyerio protestas: kunigaikščiai liuteronai užprotestavo Špeyerio seimo nutarimus, kuriais buvo siekiama sunaikinti reformaciją, dėl to jie pradėti vadinti „protestantais“.

Parengė Birutė ŽEMAITAITYTĖ
Algirdas Mikas ŽEMAITAITIS, Vilnius

Kauno miesto istorija

Kauno karo istorijos klubas

Virginija MAKSVYTYTĖ, Kaunas

Vytauto Didžiojo karo muziejaus direktoriaus pavaduotojas, karybos specialistas Arvydas Pociūnas buvo tas žmogus, kurio dėka atkūrus Lietuvos nepriklausomybę buvo sukurtas vienas pirmųjų Lietuvoje rekonstrukcijos klubų atkuriantis lietuviškas uniformas, karinius, istorinius įvykius nuo 1792 iki 1795 ir nuo 1812 iki 1831 metų. A. Pociūnas Kauno karo istorijos klubui atidavė devyniolika metų. Jo dėka Lietuvoje buvo surengtos minėtų laikotarpių pirmosios mūšių inscenizacijos, pradėti atkurti mūšiai originaliose jų vietose, lietuviai sužinojo, kaip buvo pradėti 1794 m. sukilimo įvykiai Vilniuje. Klubui teko lankytis ne vienoje inscenizacijoje užsienyje, filmuotis įvairiuose filmuose. Pasak kubo įkūrėjo, neįmanoma suprasti istorijos, jei neturi vizijos, nesugebi kurti vaizdinių, kuriuose lyg filme pasikartoja įvairūs mokykliniuose vadovėliuose, vėliau solidžiuose leidiniuose perskaityti įvykiai. A. Pociūnas dar vaikystėje pradėjęs žaisti karo žaidimus su kiemo draugais, pasitelkdamas savo neišsemiamą fantaziją, su karyba neišsiskyrė visą gyvenimą. Nors oficialiai klubo veikloje jis nedalyvauja, šiuo metu vis dar per valstybines šventes šaudo iš patrankos prie LR prezidentūros. Per daugybę metų jam teko ne tik sužinoti, kaip pakyla imperatoriaus Napoleono matyta ryto saulė virš Austerlico, bet ir daug ko išmokti. Šiuo metu A. Pociūnas prisipažino rašantis knygą, kurioje Vilniaus žmonės turėtų sužinoti, kokį milžinišką darbą kartu su Lietuvos kariuomene jie padarė 1794 metais Vilniuje.

**Susižavėjimas karyba
lydėjo nuo vaikystės**

A. Pociūnas vos pradėjęs pokalbį prisipažino, kad karyba domisi nuo pat vaikystės. Galbūt taip nutiko todėl, kad jam teko augti šalia Vytauto Didžiojo karo muziejaus, prie kurio mėgo žaisti su savo draugais. Kaune apie 1961 metus buvo nugriautos kiemus skyrusios aukštos medinės tvoros, atsirado daugiau vaikų, su kuriais A. Pociūnas žaidė karą. Karybos specialistas organizuodavo su kiemo draugai įvairius karinius žaidimus, jiems vadovaudavo, sugalvodavo įvairių karinių gudrybių. Dar ir šiandien tie, kurie keliai į Žaliakalnį funikulieriumi, gali matyti tuo metu rankomis iškastus A. Pociūno ir jo kiemo draugų „bunkerius“. A. Pociūną žavėjo M. K. Čiurlionio muziejuje esanti egiptologijos ir tuo metu buvusiam Kauno valstybiniame muziejuje ginklų salės, į kurias bent kartą per savaitę jį atveždavo tėvai, o vėliau ateidavo ten pats. Kauno karo istorijos klubo įkūrėjas prisipažino, kad tvarkydamas namus spintoje rado savo vaikišką ranka nurašytą Oršos mūšį, kurį dar šeštoje klasėje perskaitė A. Šapokos „Lietuvos istorijoje“. Turbūt todėl visiškai nuostabos nekelia ir tai, kad A. Pociūno gyvenimas neatsiejamas nuo karybos.

Vos baigęs vidurinę mokyklą, A. Pociūnas įsidarbino tuometiniame Kauno valstybiniame istorijos muziejuje, kuriam 1990 metais grąžintas Vytauto Didžiojo karo muziejaus istorinis pavadinimas. Vėliau sekė tarnyba sovietų armijoje, po kurios A. Pociūnas sugrįžo dirbti į muziejų. Prasidėjus Sąjūdžiui, subrendo mintis įkurti karybos klubą. 1988 m. lapkričio 23-ąją, Lietuvos kariuomenės dieną, buvę karininkų vaikai ir asmenys, kuriems svarbi Lietuvos kariuomenė, susirinko dabartinės „Kauno švaros“ patalpose. Čia visiems pabendravus, brendė tolimesnės klubo ateities vizijos. A. Pociūno teigimu, pagrindinis argumentas, kodėl tada reikėjo įkurti Kauno karo istorijos klubą buvo tas, kad tuo metu būsimai atkurtai Lietuvos kariuomenei reikėjo pagalbos iš tarpukario istorijos faktų, ypatingai reikėjo atkurti kariuomenės tradicijas. Maždaug po metų, spalio mėnesį, įvyko pirmasis oficialus Kauno karo istorijos klubas susirinkimas, kuriame jau buvo septyni nariai. Nuo tos datos šis klubas, užregistruotas Kaune, pradėjo egzistuoti oficialiai.

Pradėjo nuo nulio

Klubo pradžia nebuvo lengva, juolab, kad jo nariams reikėjo išmokti žygiuoti lietuvišku žingsniu. Tai padaryti klubą apmokė buvęs II-ojo LDK pulko puskarininkis, tačiau, deja, tai nebuvo taip lengva kaip atrodė iš pradžių. Kuriantis naujoms kariškoms struktūroms, beveik visi klubo nariai papildė jų gretas, tačiau apie 1990 metus prie klubo veiklos prisijungė du nariai – Jonas Vaičenonis ir Liutauras Trumpulis. Kol kas iki to laiko Kauno karo istorijos klubas

Klubo įkūrėjas A. Pociūnas

neturėjo nė ginklų kopijų, nė savo uniformos. Vienintelė išeitis tuo metu buvo prisijungti prie kitų valstybių istorinės rekonstrukcijos klubų ir patiems organizuoti renginius. Nors žmonių labai trūko, tačiau A. Pociūnas ir jo bendražygiai neketino pasiduoti. 1992 metais A. Pociūnas pasiūlė klubams iš Rygos iš Maskvos atkurti 1812 metų Prancūzijos kariuomenės persikėlimą per Nemuną. Persikėlimas įvyko valtimis, o kaip ir pats A. Pociūnas prisimena, nebuvo ir kur obuoliui nukristi, kiek buvo prisirinkę žmonių pažiūrėti šio neeilinio įvykio. Tuo metu apskritai Lietuvoje nebuvo įvykę nieko panašaus. Po nepriklausomybės atkūrimo Lietuvoje nebuvo nė vieno rekonstrukcijos klubo, kuris ryžtųsi atkurti vieno ar kito laikmečio kovas ir demonstruoti jas susirinkusiems žiūrovams, todėl žmonės plūdo pamatyti kaip atvykusių klubų „kariai“ persikelia per Nemuną.

Maždaug apie 1995 metus klubui iškilo dilema, koku keliu pasukti toliau, kokias uniformas ir kokį laikmetį atkurti.

„Tarpukariu mums jau nėra kaip, nes jau Lietuvos kariuomenė pradėjo veikti. Imti kažkokį kitą laikotarpį, ar Napoleono epochos – irgi ne. Vienintelis dalykas buvo tai, kad aš supratau, jog Lietuvos kariuomenė egzistavo iki 1795 metų, iki sukilimo sunaikinimo. Va, čia aš ir sakau, darysim to laikotarpio 1792 metų, paskutines Lietuvos kariuomenės uniformas“. – apie tai kaip buvo pasirinktas tolimesnis klubo kelias „Vorutai“ pasakojo Kauno karo istorijos klubo įkūrėjas.

Tada klubo nariai lyg ir neprieštaravo tokiam sumanymui, tačiau niekas nežinojo, kaip šios uniformos atrodė. Galbūt užsispyrimo ir noro atkurti šias uniformas dėka, A. Pociūnui sekėsi: tekdavo dažnai lankytis ir atlikti komandiruotę Lenkijos karo ir kituose šios šalies muziejuose. Tada A. Pociūnas pradėjo ieškoti uniformos brėžinių, jos detalių. Pagal rastus aprašymus pirmąsias „Bataliono“ uniformas pasiuvo Kauno muzikinio teatro darbuotojos. Vėliau uniformas siuvo dizainerė ir rūbų modeliuotoja D. Rimkevičienė. Tuo metu klubo veikla sustiprėjo, nes plūstelėjo naujų žmonių banga. Prie klubo veiklos prisijungė V. Kovarskas, V. Drupas, V. Rakutis, A. Daugirdas, V. Šarkus. Klubui trūko ir patrankos lafeto, kuris kainavo ne mažus pinigus. A. Pociūnas, nugrimzdes į prisiminimus apie pirmuosius klubo „Batalionas“ žingsnius, „Vorutai“ pasakojo, kad tada už pagalbą daugiausia reikėtų padėkoti Kultūros ministerijai, tuometinei Kauno apskrčiai ir įmonei „Pergalė“, kurie ir buvo pagrindiniai klubo rėmėjai padėję susirinkti pagrindinius dalykus, įgyvendinti sumanymus.

Pirmieji mūšiai

Kai buvo igyotos uniformos ir patranka, klubas jau sugebėjo ir savarankiškai pasirodyti įvairiuose renginiuose. Pirmasis toks pasirodymas įvyko 1996 metais, kai Kauno miesto vicemerė V. V. Margevičienė pasiūlė parašyti scenarijų ir organizuoti Žalgirio mūšio inscenizaciją prie Kauno pilies. A. Pociūnas sutiko ir su Lietuvos kino studijos, kuri tuo metu filmavo „Robina Huda“, bei „Vytautų“ klubo pagalba prašymą įgyvendinti. Iš kino studijos buvo gauti ginklai, vėliavos teko pasigaminti patiems. Šį mūšį A. Pociūnas prisimena su nostalgija, nes susirinko

*Klubo nariai su uniformomis**A. Pociūnas prie patrankos**Karo istorijos klubo nariai vilkintys anglų uniformomis**Karo istorijos klubas mūšio inscenizacijoje*

ties žmonių, kad faktiškai trūko vietos mūšio inscenizacijai, o pakelta Lietuvos valstybės istorinė vėliava įstrigo visam gyvenimui į atmintį.

„Tai buvo toks įvykis, kada su vyrais stovėjom ir ašaras braukėm“ – apie savo išgyvenimus 1996 metais kalbėjo klubo įkūrėjas.

Po šio mūšio Kauno karo istorijos klubas pradėjo važinėti po Lietuvos miestelius ir įvairių jubiliejų metu šaudydavo iš didelės XVIII a. pėstininkų patrankos, kuri nebuvo tam pritaikyta. Ukmergėčio V Kovarskio dėka „Vienybėje“ buvo išlieta raitosios artilerijos mažesnė patranka, buvo pagaminti patrankų pirmgaliai su parako dėžėmis. Klubas igavo pagreitį ir netrukus įsigijo pabūklą su sviedinių dėžėmis. Netrukus po pirmojo mūšio, 1997 metais, A. Pociūnui kilo sumanymas atkurti 1812 metų Deltuvos mūšio inscenizaciją Kaune. Tada Deltuvos mūšį stebėjo ir prezidentas A. M. Brazauskas. Kaip bebūtų, atkuriant Del-

tuvos mūšyje neišvengta ir nemalonumų. A. Pociūnas buvo sumanęs pontoninį tiltą statyti originalioje vietoje, prie Napoleono kalno, kur 1812 metais stovėjo prancūzų kariuomenės tiltai, tačiau vienas tilto pontonas atsidūrė ant akmens ir to padaryti nebuvo galima. Nepavykus persikelti per Nemuną sutartu laiku, Kauno hidroelektrinė pradėjo leisti vandenį, trečdalis pontono, ant kurio reikėjo užlipti ir nultipti, atsidūrė po vandeniu, nuo jo pradėjo kristi žirgai su raiteliais, kai kam prireikė ir pagalbos. Vis dėl to, šio atkuriamo mūšio metu pavyko persikelti ir pereiti per Kauno Laisvės alėją.

Anot A. Pociūno, daugybę dalykų, ir net kaip šaudyti iš patrankos, tuo metu išmokė pats gyvenimas.

„Gyvenimas mus išmokė labai labai daug! Mes pradžioje dėdavom dabartinį paraką, kas yra labai pavojinga, o dabar galiu pasakyti,

Nukelta į 5 p.

Lietuvos bažnyčių istorija

Vilniaus Palaimintojo Jurgio Matulaičio parapijos kūrėjas ir bažnyčios statytojas – kun. Medardas Čeponis

Dr. Aldona VASILIAUSKIENĖ, Vilnius

Vilniaus Palaimintojo Jurgio Matulaičio parapijos kūrėjas, bažnyčios statytojas, Vilniaus dekanas, Šv. Mikalojaus parapijos klebonas Medardas Čeponis šimet gegužės 27 d. minėjo kunigystės 30 metų, o birželio 8 d. – amžiaus šešiasdešimtmetį, o liepos 26 d. būtų 10 metų, kaip eina klebono pareigas Šv. Mikalojaus bažnyčioje.

Ažušilės kaime (Vidiškių parapija, Ignalinos r.) Povilo Čeponio (1907 10 15–2001 05 10) ir Elenos Čeponytės (1913 10 20–2006 03 12) šeimoje 1954 m. birželio 8 d. gimęs jauniausias sūnus buvo pakrikštytas Medardu. Iš septynių šeimoje užaugusių vaikų du pasirinko tarnystės Dievui ir žmonėms kelią: du tapo kunigais.

Medardas baigęs Ažušilės pradžios mokyklą ir Ignalinos 1-ą vidurinę mokyklą, atlikęs privalomąją karinę tarnybą sovietinėje armijoje, stojo į Tarpdiecezinę kunigų seminariją Kaune. Tačiau pirmi keturi bandymai: 1975, 1976, 1977 ir 1978 metais buvo nesėkmingi ir tik penktą kartą – 1979 metais buvo priimtas.

1984 m. gegužės 27 d. Kauno Arkikatedroje bazilikoje vyskupas Liudvikas Pavilionis MIC (1910 08 25–1934 06 29–1969 12 21–1990 08 09) dvylika diakonų įšventino į kunigus, tarp jų ir Medardą Čeponį. 1984 m. birželio 3 d. Vidiškės Švč. Mergelės Marijos Apsilankymo bažnyčioje kun. Medardas Čeponis aukėjo pirmąsias šv. Mišias. Prmicijų pamokslą pasakė kun. Algis Baniulis SJ.

Darbas parapijose, arkivyskupijos kurijoje

Kunigas Medardas Čeponis darbavosi Vilniuje: vikaravo Šv. apaštalų Petro ir Povilo bažnyčioje (1984–1985). Po metų tom pačiom vikaro pareigom buvo perkeltas į Šv. Mikalojaus bažnyčią (1985 05 08–1991 06 30, 1988 m. lapkričio 14 d. paskirtas kuriamos naujos parapijos klebonu, laikinai paliekant vikaro pareigose).

Po ketverių vikaravimo metų, paskirtas klebonu. Medardo Čeponio iniciatyva pradėta rūpintis naujos parapijos kūrimu. Naująją Vilniaus Palaimintojo Jurgio Matulaičio parapiją 1988 m. lapkričio 14 d. įsteigė vysk. Julijonas Steponavičius (1911 10 18–1936 06 21–1955 05 22–1991 06 18). Kun. M. Čeponis nuo 1988 m. lapkričio 14 d. tapo šios parapijos klebonu.

1999 m. liepos 30 d. paskirtas rezidentu į Šv. Mikalojaus parapiją talkinti klebonui kun. Edmundui Paulioniui.

Nuo 2004 m. liepos 6 d. kun. M. Čeponis – Vilniaus Šv. Mikalojaus parapijos klebonas. Tad Šv. Mikalojaus parapijoje dvasininkas užėmė įvairias pareigas: vikaro, rezidento ir klebono.

Nuo 2006 m. gegužės 30 d. kun. M. Čeponis – Vilniaus dekanas.

Kunigas M. Čeponis užėmė įvairias pareigas Vilniaus arkivyskupijos kurijoje: 1985–1989 m. kurijos notaras, nuo 2007 m. gruodžio 7 d. – Vilniaus arkivyskupijos Kunigų tarybos narys.

Tačiau vienas didžiausių kunigo Medardo darbų – naujos parapijos kūrimas Vilniuje bei bažnyčios statyba. Parapijos kūrimas pradėtas sovietmečiu ir užbaigtas jau pasikeitus politinei situacijai, atgavus nepriklausomybę. 2011 m. Lietuvių katalikų mokslo akademijos išleistoje knygoje „Kunigas. Vilniaus Arkivyskupo Kardinolo Audrio Juozo Bačkio tarnystės penkiasdešimtmečiui“, 65–74 p. išspausdintas *kun. Aušvydo Belicko* straipsnis „*Parapijos gimimas*“, kuriame plačiai aprašomas didžiulis kun. M. Čeponio darbas steigiant parapiją ir statant bažnyčią.

Klebono M. Čeponio iniciatyva įkurtos įvairios grupės, dvasinio ugdymo centras, Taizė, Tikėjimas ir šviesa, šeimų klubas, įkurta šeštadieninė mokyklėlė vaikams, pagyvenusių žmonių būrelis „Trečiadienio jaunimas“.

1991 m. rugsėjo 30 d. pašventintas

Kleb. dek. Medardas Čeponis mini savo kunigystės 30-ąsias metines (viduryje)

būsimosios bažnyčios kertinis akmuo, įleista atminimo kapsulė su specialiu dokumentu – raštu ateities kartoms. Statyba vyko pagal vilniečio architekto Gedimino Baravyko projektą: modernių formų bažnyčia su didinga varpine, po bažnyčia šarvojimo salėmis ir pagalbinėmis patalpomis. Be sielovados darbų, kunigas daug laiko skyrė lėšų ieškojimui. Statybą laimino ir parėmė arkivyskupas, Lietuvos Respublikos vyriausybė, įmonės, Vokietijos katalikų paramos fondas Kirche in Not, JAV lietuvių religinė šalpa, Australijos lietuviai, kai kurie kunigai ir daugelis parapijiečių, Elektrėnų ir Dūkšto tikintieji. Bičiulių iš Erfurto (tuometinis Erfurto

burmistras Manfred Otto Ruge (1990–2006) ir A. Malur iniciatyva, buvo surinktos aukos ir nuliedintas varpas, pakrikštytas Palaimintojo Jurgio Matulaičio vardu, kurį 1997 m., švęsdami Erfurto katedros varpo Gloriosa 500 metų jubiliejų, Palaimintojo Jurgio Matulaičio parapijai padovanojo ir kuris buvo pakabintas virš centrinio įėjimo (varpinė dar nebuvo pastatyta). Parapijiečiai pagal galimybę rėmė ne tik lėšomis, bet ir talka statyboje.

Dar ne visiškai įrengtą bažnyčią, Vilniaus arkivyskupas metropolitas Audrys Juozas Bačkis 1996 m. gruodžio 22 d. pašventino. Pirmąsias šv. Mišias aukėjo kunigai:

Nukelta į 11 p.

Kauno miesto istorija

Kauno karo istorijos klubas

Virginija MAKSVYTYTĖ, Kaunas

Atkelta iš 4 p.

kad kiekviena epocha turi savo reikmenis. Jeigu jau čia naudojame paraką, tai jis turi būti dūminis, tai gerai, kad pabūklą buvom aukštai nutaikę.“ – apie pirmąsias patirtis pasakojo A. Pociūnas. Klubui tuo metu teko naudoti net popierių ir vielą. Tik vėliau buvo suprasta, kad įrankiai turi būti nukaldinti kalvio.

Po Deltuvos mūšio inscenizacijos Kaune sekė kvietimas į Borodino lauką Rusijoje, kas pasak A. Pociūno, buvo tikras išbandymas. Borodino mūšio inscenizacijoje buvo reikalauta, kad visi jo dalyviai būtų su prancūziškomis uniformomis, tačiau A. Pociūno vadovaujamas Kauno karo istorijos klubas tuo metu turėjo lietuviškas uniformas. Tada teko oficialiai pasivadinti grafo Rudolfo Tyzenhauzo raitąja baterija.

„Tokia baterija buvo suformuota, bet negavo pabūklų, kokios buvo uniformos – niekas nežino. Tai, kas buvo užsienyje – nepasidomi, o aš žinau, kad daugelis pasislėpė 1792 metų Lietuvos uniformas užsivilko jas 1812 metais. Tada man kilo mintis – įrodykit, kokia uniforma buvo! Niekas negalėjo įrodyti, todėl mes jas ir dėvėjom!“– „Vorutai“ kalbėjo A. Pociūnas.

Netrukus po šios inscenizacijos teko lankytis ir įvairiuose Lietuvos miesteliuose švenčių metu. Kilo mintis Ukmergės rajone, originalioje vietoje, atkurti dar kartą Deltuvos mūšis. Teko daug padirbėti, kol pasisekė surinkti istorinę medžiagą apie šias kautynes. Patys Ukmergės miesto gyventojai susidomėjo karo istorijos klubo veikla. Neilgai trukus Ukmergėje įsikūrė karo istorijos klubas, kuris gyvuoja ir šiandien.Vėliau, kelionės į Gdanską metu, kartu važiavęs klaipėdietis E. Zajeckas nusprendė panašų klubą įkurti savo mieste. Po kiek laiko klubo padaliniai pasklido po visą Lietuvą. Karo istorijos klubo patrankos pradėjo aidėti Vilniuje,Varšuvoje, Gdanske...

Sukilimai miestuose

Nestokojančiam fantazijos ir naujų idėjų A. Pociūnui 2004 metais kilo nauja mintis – atkurti mūšius gatvėse. Taip buvo atkurtas 1794 metų generolo T. Kosčiuškos sukilimas Vilniuje. Skambant M. K. Oginskio polonezui, sukilę Lietuvos kariuomenės kariai kartu su vilniečiais išvadavo Lietuvos sostinę nuo rusų įgulos, o kautynės nusidriekė gatvėmis link Šv. Onos bažnyčios.

„Aš jau buvau išstudijavęs, žinojau, pro kurios kavinukės duris išbėgti, pro kurios įbėgti. Niekas nieko nesupranta, kas čia vyksta, visi didelėmis akimis stebi ir dar pabūklas... Karas prasidėjo, puodukai barška...“– savo prisiminimais apie 2004 metais Vilniuje surengtą renginį Vilniuje dalinosi karybos specialistas.

Šio atkurto sukilimo metu faktiškai buvo pakartoti 1794 metų akimirkos, nes rusų kariai, kurie dalyvavo šio sukilimo rekonstrukcijoje, buvo dažnai užspęsti į kampa, todėl kad nežinojo vienintelio dalyko – Vilnius viduramžių miestas, kuriame antro išėjimo iš kiemo paprasčiausiai nėra!

Po šio sukilimo inscenizacijos teko gauti kvietimą iš Lenkijos, kurioje buvo atkurtas 1831 metų Lapkričio sukilimo akimirkos. Čia, Varšuvoje, mūšis buvo atkurtas tamsioje. Pasak A. Pociūno, tada atrodė, kad visa Varšuva nemiegojo, o senamiestyje žmonės bėgiojo kartu noredami kuo daugiau pamatyti.

„Taip mes išmokome kautis gatvėse. Paskui į Lenkiją labai daug kvietimų atsirado, važiavom į Baltarusiją, tada buvo aukščiausias lygis, važiavom į Borodiną kaip priklausom, kur jau būdavo sudėtingiausios situacijos. 2005 buvome jau pakviesti ir į Austerlico laukus (Čekija), kur inscenizacijoje dalyvavo virš 4 tūkst. dalyvių iš daugelio Europos šalių“– pasakojo A. Pociūnas prisimindamas, kaip pirmą kartą, lygiai kaip

Napoleonas, pamatė virš laukų tekančią saulę.

Paskutinis mūšis, kurį teko klubo įkūrėjui kartu atkurti su Kauno karo istorijos klubo nariais buvo 2008 metais Kaune, po kurio A. Pociūnas nutraukė veiklą.

Pasirodymai filmavimo aikštelėse

Kartais žiūrėdami filmus net nesusimąstome, iš kur yra gautos vieno ar kito laikmečio uniformos, kaip nufilmuojamos masinės kautynių scenos ir apskritai, kaip režisierius sugeba nukelti į tuos laikus, kokius matome ekrane. Čia visada pasitarnauja įvairūs rekonstrukcijos klubai, kurie atkuria istorijos akimirkas ir įgyvendina režisieriaus sumanymus. Ne išimtis ir Kauno karo istorijos klubas, kuriam teko filmuotis ne viename filme. Sužinoti, ką reiškia pusnuogiui gulėti ant žemės viduryje žiemos A. Pociūnui ir jo bičiuliams teko filmuojantis BBC televizijos filme. Čia reikėjo ne kartą kartoti scenas ir net vienam kolegai iš Latvijos valgyti žalią mėsa...

„Pajutom, ką reiškia papulti į nelaisvę, eiti surištiems virvėmis, kristi į duobę ir būti užkasamai žemių“ – pasakojo klubo įkūrėjas pridurdamas, kad svarbiausia visada pajusti epochą, įsigyventi.

Kitas filmas, kuriame teko filmuotis A. Pociūnui buvo „Džordžas Vašingtonas“, kuriame per dieną reikėjo pakeisti kelis vaidmenis: dieną klubo nariai virsdavo anglais, per pietus prancūzais ir Virdžinijos policininkais. Jei kuriam nors iš rekonstruktorių netikdavo uniforma, problemą išsprendavo paprastai – nugaroje padarydavo skylę. A. Pociūno teigimu, buvo ir nesuprantamų režisieriaus reikalavimų.

„Nuvažiavom į Kernavę, ten Neris teka. Mums sako, kad parengtume pabūklus ir šaudytume, sakau į, kur mums šaudyti, kitapus upė. Gerai, tiek to, pašaudėm. Paskui žiūrim

juostą, apšaudėm Bostoną, mums parodė degantį Bostoną!“

Pamokos gyvenimui

19 metų rekonstrukcijos klube A. Pociūnui, kaip jis pats teigia, davė daug. Vienas iš pagrindinių pasiekimų buvo tas, kad daugelis žmonių pradėjo kitaip žiūrėti į klubo veiklą. Pradžioje, anot klubo įkūrėjo, rekonstruktoriai dėl XVIII a. būdingų kepurų buvo vadinami kiškiais. Praėjus tam tikram laikui, po eilės renginių, tokie juokai baigėsi, o žmonės pradėjo suvokti, kad miestuose bėgioja ne prancūzai, bet Lietuvos kareiviai. Anot A. Pociūno, teko sužinoti ir patiems net tokius dalykus, kad šaudant dūminiu paraku gerklės niekas taip neatgaivina kaip tik raudonas vynas. Net iki šiol yra tęsiame tradicija, kai klubo nariai sustoję pirma pasimeldžia prie šv. Barboros, artilerijos globėjos, paveiklo, o paskui kartu atsigeria vyno. Rekonstrukcijos dėka ne vienas išmoko būti labiau atsakingesniu, nuolat stebėti, kas vyksta aplink, juk šaudyti patranka, šalia turėti ginklą bei žirgą – ne juokas! Klubą lankę jaunuoliai, kurie kažkada negalėjo niekur pritapti, šiandieną užaugo atsakingais ir savimi pasitikinčiais vyrais. Pasak A. Pociūno, svarbiausia, ką davė šis klubas, tai renginiai Lietuvos nepriklausomybės pradžioje. 1992–1997 metais nieko nebuvo, o pasižiūrėti, kaip kaunasi lietuviai rekonstruotuose mūšiuose, plūdū minios žmonių.

Šiuo metu A. Pociūnas prisipažino rašantis knygą apie 1794 metų sukilimą Vilniuje. Anot būsimos knygos autoriaus ir klubo įkūrėjo, ne patys sostinės gyventojai nežino to, ką padarė šiame mieste gyvenę jų protėviai.

„Vilniečiai patys nežino, ką jie padarė. Jie kuriam laikui išgelbėjo Lietuvą, išgelbėjo ir Lenkiją. Parašiau jau apie šimtą puslapių, bet tai tik dviejų dienų kovų, įvykių aprašymas.“

Lietuvai nusipelnęs karys ir dailininkas Vilius Jomantas

Vytautas PUPŠYS, Ukmergė

Trakų pilies muziejuje kabantys Lietuvos Didžiųjų kunigaikščių parodiniai portretai ypatingo lankytojų susidomėjimo nesulaukia. Čia jie kabo senokai – nuo pilies atstatymo ir muziejaus atidarymo. Jų autorius tik nedideliame lankytojų ratui težinomas. Sovietinėse enciklopedijose jam vietos nebuvo. Žemaičių bajoras (kaip jis visada tą mėgdavo pabrėžti), dailininkas profesionalas, pirmųjų lietuvių dailininkų parodų dalyvis, prieškarinio Kauno bohemos liūtas ir savajam kraštui nusipelnęs žmogus, neeilinė asmenybė. Spalvinga bajorišką prigimtį pajavirinęs dar ir Rusijos Federacijos baudžiamojo kodekso 58 straipsnio 1 ir 11 punktais, MGB „troikos“ buvo „pamalonintas“ 10 katorgos metų, bausmę atliekant ypatingo režimo koncentracijos stovyklose Ozerlage, komjaunuoliškose Baikalo–Amūro geležinkelio magistralės statybose. Dalis bendrabylių gavo net po 25 ir, atrodo, kad jis už tą patį, be kaltės, bet kaltas, nusipelnė tik tiek.

Kai naujam kalinių etapui atvykus į paskyrimo vietą, sargybos viršininkas ištare jaunąjo zeko pavardę, „kurorto“ senbuvis, išdžiūvęs seneliukas Vilius Jomantas timplėlejo naująką už rankovės. Ji buvo tuščia, pasidarė įdomu.

– Ar ne tavo tėvukas Konstantinas yra buvęs Valstybės kontrolės revizorius? – išsprūdo seneliui.

Sulaukęs teigiamo atsakymo, pasidomėjo:

– O kur tavo dešinioji rankelė?

Vladas gūžtelėjo pečiais:

– Rankoje sprogo mina.

Paaiškėjo karo laikotarpiui būdingas nelaimingas atsitikimas. Berniūktis pakrapštė vokiečių paliktą pėstininkų miną, kuri rankose ir suveikė. Fronto medikai karo lauko sąlygomis atliko operaciją, gyvybę išgelbėjo, bet jaunuolis visam gyvenimui liko invalidas. Pokalbis netruko užsimegztį. Pasirodo, senelis plačių užmojų, t. y. buvęs dailininkas. Dar prieš sovietinę okupaciją Valstybės teatru tapė dekoracijas, valstybės veikėjų portretus, dalyvavo daugelyje konkursų kuriant vertybinius popierius, pašto ženklus, netgi piniginių kupiūrų projektus.

Būsimasis dailininkas gimė Liepojoje, tada dar Libava vadintoje Latvijoje, Benedikto ir Magdalenos Jomantų šeimoje 1891 metais. Be Viliaus, šeimoje dar augo jaunesnis brolis Felicijonas. Nuo vaikystės Vilius turėjo potraukį piešti. Po 1905–1907 metų pirmosios demokratinės revoliucijos Rusijoje caro administracija buvo priversta sušvelninti režimą, o nacionalinių pakraščių tautoms suteikti daugiau kultūrines autonomijas. Jomantų šeima persikelia į Lietuvos sostinę Vilnių. Čia Vilius 1910–1911 metais pradeda įgyvendinti savo svajonę. Lanko mokyklą ir mokosi piešti. Igięs pradinių žinių, iškeliauja į Sankt Peterburgą, kur Dailės skatinimo draugijos ir A. Štiglico techninio piešimo mokykloje tęsia studijas. Prasidėjus Pirmajam pasauliniam karui, paimamas į kariuomenę ir nukreipiamas į Kijevo karo mokyklą. Ją baigęs išsiunčiamas į frontą. Rusų–vokiečių fronte kilus suirutėi, į maištininkų gretas nepuola, o pirmai pragai pasitaikius grįžta į Vilnių. Aktyviai įsitraukia į sostinės lietuvių kultūrinę veiklą, mergaičių gimnazijoje moko piešimo. Jaunutei valstybei iškilus mirtinam pavojui, nedelsdamas įstoja į savanorių gretas. Kaip kadrinis karininkas paskiriamas į bolševikų frontą, į žvalgybą. Čia likimas jį suveda su spėjusiu pagarsėti senu pažistamu poetu Liudu Gira. Kaip vyriausybės patikėtinis Liudas Gira vadovauja fronto žvalgybai. Jo pavaduotoju tampa Vilius Jomantas. Fronto apkasuose Julius maitina utėles, o Liudas Gira, bolševikų kalėjimuose užrašęs blaškes, žinojo, kas jų lauktų pastariesiems sugrįžus į Lietuvą. Tačiau kare kaip kare, stambi savanorių kariuomenės žuvis pakliuvo į bolševikų nelsavę. Paprastai su tokiais nesismulkinama. Šikart pasielgtas toliaregiškiau – o gal dar kur pravers? Netrukus ir proga tam atsirado. Sudarius pasikeitimo belaisviais grupe, už 15 lietuvių, daugiausia kunigų ir poetu Liudu Gira, bolševikai atgavo 38 savuosius. Dar Daugpilio ir Smolensko kalėjimuose poetas intensyviai kūrė šmaikščias eiles ten esančiai „tvarkai“ įamžinti. Kanauninkas P. Dogelis jas kruopščiai persiraišė ir paskelbė savo raštuose. Talentingos eilės vertos dėmesio ir dabar, atskleidžiančios visapusią Liudą Girą, lyriką, kovotoją ir sovietinį prisitaikėlį.

Kapitonas Vilius Jomantas, kopdamas karjeros laiptais, tampa Lietuvos kariuomenės generalinio štabo skyriaus viršininku. Baigus Nepriklausomybės kovas, išeina į atsargą ir tęsia studijas Vokietijoje, Miuncheno karinėje meno akademijoje. Po jų grįžęs į Kauną, kaip laisvas menininkas, tampa aktyviu čia suvešėjusios brolijos nariu.

Prisiminęs tą gyvenimo laikotarpį, likimo draugui papasakojo, kaip susipažino su jo tėvu.

Per pirmąją Valstybės Nepriklausomybės dešimtmetį Lietuvą sudrebino stambiausias korupcijos skandalas. Paštų valdybos viršininkas Adolfas Sruoga iš Valstybės išdo pagrobė milijonus litų. Nusikaltimui išaiškinti buvo paskirta grupė vals-

Vilius Jomantas 1958 m. Vilniuje

tybės kontrolierių su skyriaus viršininku Juozu Tomkumi. Nustatyta, jog pagamintų 60 centų vertės netikrų pašto ženklų su juose vaizduojamais Vasario 16-osios akto signatarais per dešimtmetį iš biudžeto buvo išvogta 2,8 mln. litų. Per Lietuvos paštus tikrieji ir padirbti pašto ženklai buvo platinami kartu. Byla tęsėsi ne vienerius metus, bet vadeiva A. Sruoga ir jo bendrai buvo išaiškinti ir nubausti laisvės atėmimu.

Liko neįvardintas padirbtojo ženklų autorius. Tą padaryti galėjo tik laikas, nes Lietuvos menininkai buvo solidarūs. Vis dėlto prezidentas A. Smetona kontrolierių darbą įvertino valstybės apdovanojimais. Gedimino IV laipsnio ordiną pelnė ir jauniausias grupės dalyvis Konstantinas Pupšys.

– Ordiną po savo čiuziniu per visą karą išsaugojo mano močiutė, tik senatvės ir ligos pakirsta, toliau saugoti perdavė ji man. Mane suimant, per kratą jis buvo paimtas kaip daiktinis įrodymas. Tardytojui Pozdorovkinui jis patiko, kartais jį net prisiegdavo. Tardytojo kabinete jis ir dingio, jokiuose dokumentuose nefigūravo, – šyptelėjo Vladas.

Pažintis tęsėsi. Senasis dailininkas pradėjo jaunąjį zeką mokyti dailės abėcėlės. Kaip ištempti drobę, ją gruntuoti, paruošti aliejinis dažus, parinkti teptukus ir t. t. Pirmasis mokymo etapas baigėsi iš atminties noutapytu mamos portretu. Žinant, iš kur jis pasiekė mamą ir kiek jai tai kainavo ašarų, gaudo ir liūdna. Linksmesnis žvilgsnis krypta į taigos mešką su meškiukais. Jis tapytas ant autoško sausais dažais. Kabo jis iki šiol, nors jam jau šešios dešimtys metų. Nedažnai tokią kūrybą dabar kur pamatysi.

Bendravimas su dailininku nenutrūko buvusiam kaliniui tapus Vilniaus universiteto studentu. Atlikus bausmę nuo skambučio iki skambučio, V. Jomantas sugrįžta į savo jaunystės miestą Vilnių kaip stovi, tik su metų našta ant kupros. Išpiršęs pas studento šeimininke „ant kampo“, ieško pragyvenimo šaltinio, nes tokiems nei pensija, nei pašalpa nepriklauso. Gana greitai įsitikino, kad iliustruodamas knygas, nepragyvensi. Honorarai nedideli, konkurencija nemaža, o jo darbų atlikimo technika senstelėjusi ir netenkina leidyklų. Jo artimiausias bičiulis dailininkas ir portretistas Justinas Vienožinskis prisimena, kad su kokių nors užsakymu tikrai galis padėti buvęs „Naujojo žodžio“ redaktorius, o dabar vis dar Aukščiausiosios Tarybos prezidiumo pirmininkas Justas Paleckis. Jis tikrai išlikusio dailininko neapleis.

Susitikimas įvyko gana greitai ir nelauktai draugiškai. Žemaičiai bajorai senas pažintis itin vertina! Pirmininkas netgi pasiteiravo, už ką paišininkas buvęs patupdytas. Ką galėjo atsakyti buvęs Dailės instituto dėstytojas valdžios atstovui, turinčiam teisę tenkinti malonės prašymus? Geriausiu atveju pasakyti, kad už nieką!

Nelengvi buvo pokario metai. Instituto dėstytojai atlyginimais lepinami nebuvo. Kartais iš šalies prisidurdavo cigaretėms ir vynui kokį červoncą iš privačių užsakymų. Padarė ir jis savo pažistamam Vaciui Ramanauskui Statybos technikumui absolventų vinjetę. Po kurio laiko tas dar paprašęs nupiešti porą karikatūrų, jau pogrindžio spaudai. Sutiko ir nupiešė: vieną – pokario kaimo, kitą – tarptautinės diplomatijos tema. Dar išraižė apvalų antspaudą Tautininkų partijai. Po kurio laiko bute krata, areštai ir draugiški pokaliai su tardytoju majoru Pavlenko. Jo rūpesčiu tapau partijos nariu. Bylą pastarasis sukūrė dar 19 žmonių iš visos Lietuvos kampelių. Tarp kitko, vieni kitų net nepažįstančių. Daugumai buvo parinkti slaplyvardžiai. Man nesivargino net sugalvoti. Tačiau rimtam kaltinimui pakako ir karikatūrų. Teko sutikti, nes tolesnis mano praeities nagrinėjimas

Atvirukas, 1920 m. Kaunas

nieko gero nežadėjo. Užtarėjų neatsirado, o teisė kažkokia MGB „troika“. Tik kameroje apie ją ši tą sužinojau. Įdomu, kad mano likimą sprendė Pabaltijo pasienio kariuomenės tribunolas, su juo net nesusidūrus, taip sakant už akių. Sodino mane ir parašus dėjo dešimt pareigūnų, pradedant generolu ir baigiant leitenantu, o lietuviškos pavardės nė vienos. Čia pirmininko veide šmėstelėjo šypsenėlė. Vadinas, bičiulis Vilius nuteistas ne savo valdžios, o apie jie net mūsų neinformavo. Taip išdarinėti galėjo tik MGB ir jos mažaraščiai teisėjai. Deja, taip buvo pasielgta daugelį kartų. Tą mėsmale galėjo praeiti ir pats J. Paleckis, nes nebuvo stalininio užsigrūdinimo erelis, o dar ir jį patį partija auklėjo. Pragaro vartai buvo atverti visiems, o dažniausiai tik dėl operatyvumo ir ne savųjų rankomis. Nekaltus padaryti nusikaltėliais tebuvo vienintelis okupantų reikalavimas, ir tai galėjo atlikti tik jie patys.

Pirmininkas neužmiršo pasidomėti, kaip draugas Vilius įsikūrė dabar. Jei turėsiąs bėdų su prisiregistravimu, be kalbų padėsias. Nusėjo į apsilankymo tikslą (ne jis pirmas, bet ir ne paskutinis). Neraginas susimąstė apie kokį nors vertingą užsakymą gerai žinomam dailininkui. Čia ir pačiam Jomantui toptelėjo mintis, kad galėtų įamžinti savo buvusį šefą. Apsidžiaugė pasiūlymu ir Paleckis, nes tokio portreto lyg ir nėra. Aptarus kai kurias užsakymo detales, pirmininkas užsiminė apie poeto našlę Barbora, kuri galėtų savomis pastabomis ir patarimais padėti. Išsiskyrė, abu tvirtai įsitikinę, kad portretas tikrai bus nutapytas artimiausiu metu.

Prasidėjęs portreto kūrybinis procesas reikalavo didelio dailininko susitelkimo. Dažnai atrodė, kad portretas jau baigtas, o rytmetį drobė buvo pergruntuojama iš naujo. Reikšmingą kūrybinį poveikį turėjo šeštadienio arbatėlės pas valingąją šeimininke Maloniosios gatvėje. Kartais dailininkas rūkydavo visą dieną „Pirmą“, o į kalbas nesisileisdavo, teptuko irgi nepaimdavo. Pagaliau po gero pusmečio ieškojimų, atradimų ir praradimų, nuo molberto iš juodo ovalo žvelgė barzdotas, dar jaunas žmogus. Barzda dvišaka, akys spindinčios, žvilgsnis valingas. Matyt, taip atrodė Valstybės teatro direktorius, kur jų keliai dar kartą gyvenime buvo susipynę. Susukęs portretą į rulonėlį, autorius išskubėjo į katedros aikštę, kur Vyskupų rūmuose darbavosi aukščiausioji Lietuvos TSR valdžia. Pirmininkas netruko pakviesti referentę, kad ji žvilgtelėtų į ant sienos prisegtą portretą. Pastaroji, ilgai nesvarsčiusi, pripažino, kad tai liaudies poetas Liudas Gira, tik kažkodėl truputį piktokas. Užsakovas netruko atsilipti, kad jis turi stribuko bruožų panašumų. Po to kažkam paskambino ir pakvietė užėti. Netrukus kabinete pasirodė akademikas Kostas Korsakas, tuometinis lietuvių kalbos ir literatūros instituto direktorius.

– Pažįsti? – paklausė J. Paleckis.

Įdėmiai pro akinių stiklus sutelkęs dėmesį, svarbiausias lietuvių literatūros kritikas atsakė trumpai:

– Liudas Gira!

– Rask deramą vietą savo institute ir pasikabink, o dailininkui Jomantui išmokėk jam priklausanti penkių tūkstančių rublių autorinį honorarą, – ir pirmininkas leido suprasti, kad kalba baigta. Viliui palinkėjo kūrybinės sėkmės, o jei turės pasiūlymų, paprašė neužmiršti ir apsilankyti.

Gavęs atsiskaitymą už darbą, dailininkas užė visą savaitę. Į sostinės restoranus susikvietė senosios Kauno gvardijos likučius. Gaila, kad negalėjo atvykti ir dalyvauti Varnas, Galdikas, Mončius, Vizgirda ir kiti, išsiblaškę po platųjį pasaulį. Tiesa, Kaune dar dirbo ir velnius kolekcionavo Antanas Žmuidzinavičius. Už TSRS liaudies menininko vardą atidirbinėjo tapydamas to vardo

vertas drobes. Prisiminė bičiuliai linksmąjį Kauną, Božegraišką ir Tulpę, ir tik juoką sukeliančias Vilniaus smukles, kur viskas jau buvo matuojama stiklinėmis.

Neužmiršo pavaišinti ir savo mokinį Vladą. Jau įraudes papriekaištavo, kad jis nepanoro tapti dailininku, o juk visai sėkmingai buvo pradedantis. Juk paliko Taišeto trasoje prižiūrėtojų ir viršininkų žmonių portretus. Žinoma, ne už aciu, bet rublis kitas juk nepakenkė, kad ir dažams bei teptukams.

Staiga prisiminė pašto ženklų skandalą ir paklausė, ką šneka apie juos tėvas.

– Nieko nekalba ir prisiminti nenori, – toks buvo studento atsakymas.

– Suprantama, biznis buvo suplanuotas žiūrint toli į ateitį, ir kompanija neblogai užkonspiruota. Svarbiausia, kad metinės pajamos įsuktos, o žala net neįjuntama. Revizoriai savo darbą atliko, nepaisant didžiulio jiems daromo spaudimo. Valstybė net ordinais atsilygino, bet įteikti jie buvo tyliai, be pompastikos. Tai irgi yra rodiklis. Pats Juozas Tomkus nugalabytas jau prieš sovietų, kalėjimo kameroje, dar Lietuvai nei stojus į didžiąją tautų šeimą. Adolfo Sruogos likimas irgi neaiškus. Paprasčiausiai jis neminimas, ir tiek, nes ir lietuviškų pašto ženklų nebeliko, – baigė samprotauti vaišių šeimnininkas.

Vladas dar bandė klausyti apie Giros vaidmenį kaunantis su bolševikais, tačiau pašnekovas tik mostelėjo ranka.

– Toks jis kariškis ir tebuvo, – kažką sumurmėjo dar apie atsargos generolą ir Nepriklausomybės kovų dalyvį Kostą Klesčinskį.

Bandė kažką prisiminti apie savo vaikų likimus jau po karo, nes pats būdamas našlys iškeliavo į gulagą. Laikas gilino senatvę. Nebeliko ištikimo draugo ir kolegos Justino Vienožinskio, o ir jį patį vis dažniau kamuoją dusulys ir amžinas nervų šaknelių uždegimas. Ligai pasiduoti vis dar nenori. Valdžia pradeda reabilitaciją savojo dar prieš karą sunaikinto generaliteto. Vieną jų, kombrigą Vytautą Putną, gerai pažinojo ir Vilius kaip pradedantį dailininką iš pirmųjų Vilniaus parodų. Užsimena, ar nereiktų atkurti jo portreto, kad ir iš atminties, su budionovka ant galvos. Prisiminė ir J. Opanski, pasirodo, net čekistų generolu buvęs, o galvėlę prarado kartu su visais. Ištripus euforijai, ateina eilė depresijai. Pritilo galima narystė ir dailininkų sąjungoje. Vis dažniau tenka trinti ligoninės lovą, o ten ir cigaretės negausi. Santykių su senaisiais bičiuliais, atsidūrusiais anapus Atlanto, neatstatė, o naujai priaugusiai brolijai jis neįdomus. Kylančią sovietų biurokratiją Jomantas matė ir suprato. Meno kūryboje išvis galėjo nebėbūti, bet nepaklusti partinei disciplinai nevalia. Kultūra nyko, jos likimas domino tik atskirus naivuolius, o skelbiama vis apie naujas kūrybines pergalas. Uždaram rate iš to šaipomasi. Geležinės uždangos izoliuotas menas merdėjo iš tikrųjų. Tokį jį ir paliko vienas iš paskutiniųjų senosios dailės mokyklos atstovų. Jam paminklo niekas nepastatė, tikinama, kad jo amžinojo poilsio vieta Rasų kapinėse, kažkur greta Justino Vienožinskio, netoli ir Liudas Gira su Baliu Sruoga...

Būtų buvę geriausia, bet taip neatsitiko. Net 10-mečiui praėjus po Balio Sruogos mirties, pagaliau buvo išleistas paskutinis jo kūrinys „Dievų miškas“. Antrąjį jo leidimą buvo pasiruošęs iliustruoti Vilius Jomantas. Taip Ozerlago zekas ir Štuthofa katechetas patys sau galėjo pasistatyti paminklą, kuris ateities kartoms primintų, kad visi išvaduotojai tokie patys ir jų lietuviai niekada nebelaiks.

Autoriaus nuotr.

R. Maceikianecas. Apie Lietuvos lenkų pavardes – be jokios propagandos

Ryšardas Maceikianecas

Hitlerui su Stalinu pasidalijus Rytų Europą, 1939-1940 metais čia įsibrovė sovietai su Raudonąja armija, ir tai buvo pradžia naujos epochos, apie kurią ankščiau niekas pasaulyje nežinojo, kaip išsigimsta kraštas ir žmonės, užvaldyti nūdienio bolševizmo. (Juzefas Mackievičius (Jozef Mackiewicz). Kelias į niekur.).

Šiuo metu, kai nurimo emocijos dėl Lietuvos lenkų pavardžių rašymo ir dar neprasiveržė kitas vėl rengiamas informacinis susidūrimas, galima ramiai ir be emocijų grįžti prie šio dalyko. O grįžti reikia kad ir dėl to, jog plataus užmojo neigiama propagandinė kampanija suformavo nuomonę, turinčią mažai ką bendra su tikrove ir tiesa, tuo galima įsitikinti peržvelgus spaudos ir interneto publikacijas lenkų kalba ir susitikus su svečiais, atvykusiais į Vilnių. Tiesą sakant, sunku patikėti, kad tokio žiniasklaidos plėšymosi tikslas būtų nušviesti tiesą.

Beje, ir čia, Vilniuje šį dalyką paviršutiniškai suvokė ir tie, kurie nori pakeisti lenkų pavardes, ir tie, kurie nenori sutikti su tokiais keitimais, neturėdami supratimo nei apie faktinę situaciją sostinės regione, nei apie būdus įgyvendinti tokiame sprendimui, jeigu jis būtų priimtas, nei apie pasekmes. Tad kalbėti apie tai reikia ir dėl to.

Taigi, visų pirma, kaip šiandien atrodo Lietuvos lenkų vardų ir pavardžių rašymas tiems, kurie gyvena ne Lietuvoje, o informaciją gauna lenkų kalba? Iš pokalbių ir klausimų atrodytų, kad dėl kampanijos, vykdytos pusiau tiesos principu, dauguma informacijos gavėjų yra įsitikinę, kad prie lenkų, Lietuvos piliečių, pavardžių ne tiktai pridėdamos lietuviškos galūnės, bet tos pavardės visuotinai vėčiamos į lietuvių kalbą ir kiekvienas Wróblewskis atkūrus Lietuvos Nepriklausomybę jau tapo Žvirbliu.

Tad publikacijos posovietiniuose spaudos leidiniuose, kurie Lietuvoje leidžiami lenkų kalba, pavyzdžiui, „Kurier Wileński“, „Tygodnik Wileńszczyzny“ ir „Magazyn wileński“ bei radijo stoties „Znad Wili“ redakcijos siuntinėjama Nuosprendis prieš lenkus stiliaus korespondencija aiškiai padarė savo.

Deja, tiems, kurie rašinėja ir siuntinėja pasauliui korespondenciją apie Lietuvos lenkų pavardes, tradiciškai pritrūko paprasto sąžiningumo ir garbingumo – toje informacijoje nėra nė menkiausios užuominos apie tai, kad atkūrus Lietuvos Nepriklausomybę 1991 m. sausio 31 d. Lietuvos Respublikos Aukščiausioji Taryba priėmė specialų nutarimą „Dėl vardų ir pavardžių rašymo Lietuvos Respublikos piliečio pase“, kurio 2 punkte sakoma: Nelietuvių tautybės asmenų vardai ir pavardės išduodamame Lietuvos Respublikos pase rašomi lietuviškais rašmenimis. Nustatytos formos raštišku piliečio pageidavimu vardas ir pavardė rašomi: a) pagal tarimą ir nesugra-

matinti (be lietuviškų galūnių) arba b) pagal tarimą ir gramatinami (pridedant lietuviškas galūnes).

Ir nuo tos dienos, skirtingai negu sovietmečiu, niekas per prievartą Lietuvos lenkų pavardžių nelietuvina, neprideda lietuviškų galūnių ir lenkiškų pavardžių į lietuvių kalbą neverčia. Tačiau tiesa tai, kad lenkų, kaip ir visų Lietuvos piliečių, pavardės rašomos lietuviškais rašmenimis. Galiausiai taip daroma ir kitose Europos šalyse – piliečių vardai ir pavardės rašomos vartojant tos šalies valstybinės kalbos rašmenis.

Deja, ir teiginiai apie tai, kad Lietuvos lenkai su laike kvėpavimą nekantraudami kaip nuosprendžio laukia sprendimo dėl savo pavardžių rašymo – prasi- lenkia su tiesa ir tėra vien propagandinės priemonės. Kaip rodo daugiametis stebėjimai, oficialiai buvo žinomas 1 (vienas) asmuo, kreipęsis dėl savo bajoriškos pavardės pakeitimo. Tad ir šiandien norinčius pasikeisti pavardes galima būtų suskaičiuoti vienos rankos pirštais, tai įrodo, kad viso to triukšmo dėl pavardžių rašymo pakeitimo tikslas tebuvo tolesnis Lietuvos lenkų izoliavimas ir tolesnis provokacinis, net nusikalstamas lietuvių daugumos nepalankumo jiems skatinimas.

Be to, reikia turėti omenyje, kad neigiamas Lietuvos lenkų išskyrimas ir jų žymėjimas įvedant į jų vardus ir pavardes lietuvių daugumai nepažįstamus ar neišskaitomus ženklus ar dviženklus, Lietuvos lenkų gyvenimo tikrai nepalengvins. Ne apie nacionalizmą čia kalbama – praktika rodo, kad netgi pačiose demokratiškiausiose šalyse vadinamosios mažumos atstovai, jei nori gerai jaustis ir daryti karjerą, stengiasi įsilieti į daugumos visuomenę, suprasti tą visuomenę ir būti suprasti, tapti neatsiejama jos dalimi. Ir tiktai nusikaltėliai bei diktatoriai imasi specialiai žymėti ir skirstyti žmones tautinės ar socialinės priklausomybės principu, nes taip jiems lengviau izoliuoti ir sekti tuos žmones, priešpriešinti juos kitoms grupėms ir sunaikinti.

Vidinės rajonų aplink Vilnių okupacijos, kurią įgyvendino grupė asmenų su V. Tomaševskio gimine priešakyje, sąlygomis, po legalių organizacijų priedanga veikiama būtent ta kryptimi – izoliacija, informacinė ir socialinė atskirtis nuo pasaulio, neapykantos žadinimas ir nukreipimas taip, kad būtų galima manipuluoti žmonėmis ir imtis „vienintelių gynėjų“ vaidmens, o kartu nuslėpti savo piktnaudžiavimus ir nusikalstamus kėslus tariamai ginamų gyventojų atžvilgiu. Trūksta tiktai stovyklų ir kalėjimų, kurių steigimas, laimei, priskirtas centrinių institucijų kompetencijai. Juos pakeičia moralinis teroras ir nedažni, kaip šiuo metu, užpuolimai ir bandymai fiziškai susidoroti su savo oponentais.

Tokiomis sąlygomis pavardžių rašymo keitimo iniciatoriai nesuvokia kelių esminių dalykų. Pirma – pragaro lenkų tautybės gyventojams, kurie šiandien neišreiškė noro keisti pavardes, tačiau bus vėčiami tai padaryti, nes kaip gi atrodytų, jei po tokio didelio triukšmo pavardės pasikeistų vos keli ar keliolika asmenų! Panašiai kaip šiandien yra su įsakmiu reikalavimu gauti Lenko kortą arba kabinti lentelės su gatvių pavadinimais lenkų kalba.

Antra – būtų sunku įsivaizduoti, kad atitinkamos institucijos išduos asmens dokumentus su pakeistomis pavardėmis remdamosi žodiniais pareiškimais, „iš lūpų“, be dokumentų, kurie patvirtintų tokių keitimų pagrįstumą. Tad reikės kreiptis į archyvą, o tai

savo ruožtu nebus apskritai lengva ir paprasta – kaip žinoma, iki 1918 m. galimų pretendentų, norinčių pakeisti pavardžių rašymą, protėvių dokumentai buvo rašomi kirilica ir rusiškai. Sovietų valdžios laikotarpiu niekas specialiai apie tikslią transkripciją piliečio neklausdavo – vėl rašė kirilica rusiškai, o lietuvių kalba buvo vartojama kaip pagalbinė.

Esant tokiai situacijai belieka tiktai dokumentai iš tarpukario laikotarpio, kuriuose pirmiausia bus galima ieškoti pavardžių, užrašytų lenkų kalba. Ir turint omenyje tai, kad pagal to laikotarpio dokumentus nustatyti tiesą apskritai nebus lengva, nes priverstinai prijungus Vilniaus, istorinės LDK sostinės, kraštą prie Lenkijos, to meto valdžios institucijos specialiai nebuvo išrankios dėl priemonių, kuriomis siekė sulenkinti tą teritoriją, įskaitant gyventojų vardus ir pavardes.

Ir čia Lietuvos istorikai, be abejo, turės susimąstyti apie kitokį tarpukario laikotarpio įvertinimą, jei oficialiam vartojimui bus masiškai pateikiami istoriniai tarpukario Lenkijos valdžios institucijų dokumentai...

Ir apskritai nesunku numatyti, kad visa tai vyks dar vienos platus užmojo propagandinės kampanijos atmosferoje, nes tariamai Lietuvos archyvai piktybiškai vilkina atitinkamų pažymų ar istorinių dokumentų kopijų išdavimą Lietuvos lenkams ir juosklatoja...

Nepaliaujamų provokacijų ir dirbtinių konfliktų kūrimo sąlygomis, mūsų nuomone, valstybės valdžios institucijos turi pagaliau susimąstyti apie tolesnį Vilniaus krašto ir jame gyvenančių žmonių likimą – gal kartais nevertėtų pradėti nuo svarbiausių dalykų – įvykdyti jų, piliečių ir sostinės regiono mokesčių mokėtojų atžvilgiu, konstitucinę pareigą – išlaisvinti iš vidinės negeros aplinkos okupacijos, apsaugoti nuo masinio informacinio teroro, garan-

tuoti ir jiems, nors ne visada kalbantiems lietuviškai, sąlygas laisvam pasirinkimui, veiklos laisvei, laisvei burtis į draugijas ir žodžio laisvei. Tada jie patys normaliomis ir demokratijos sąlygomis kaip laisvi piliečiai nuspręs ne tiktai dėl savo vardų ir pavardžių, bet ir daugelio kitų su jais susijusių dalykų.

Tuo metu, kai „pavardžių“ kampanija vyko didžiausiu intensyvumu, pasitaikė sužinoti ir lietuvių inteligentijos atstovų nuomonę. Jie mano, kad globalizacijos sąlygomis lietuvių kalba, ypač rašytinė, yra išimtinis ir nepaprastai svarbus lietuvių sąmoningumo ugdymo, tapatybės ir kultūros išsaugojimo elementas. Tai, kad oficialiuose valstybės dokumentuose ir valstybinėje kalboje būtų pradėti vartoti rašmenys, ženklai ir dviženkliai, paimti iš kitų kalbų, jiems nepriimtina, nes tai susilpnintų lietuviškumo pagrindą. Pagaliau tai nėra kokia paskira nuomonė – visos Europos tautos panašiai vertina savąsias kalbas.

Ir čia susiduriame su nepaprastai subtiliu dalyku – kultūros lygiu ir taktu žmonių santykiuose, pagarba bendrapiliečių puoselėjamoms vertybėms, supratimu, kad reikia rūpestingai saugoti kiekvieną kultūrinį kitoniškumą susivienijusios Europos ir didėjančios globalizacijos sąlygomis.

Esant tokiai situacijai, mūsų kuklia nuomone, tiktai lietuviakalbiai Lietuvos žmonės turi teisę nuspręsti, ar apskritai reikia keisti, o jeigu taip – tai kada ir kokia apimtimi, jų gimtąją kalbą, kuri kartu yra iš mūsų valstybinė kalba. Ir tai nėra diskusijų tema ar dalykas, dėl kurio lenkų turėtų daryti spaudimą, juolab prisimenant istorinius lenkų ir lietuvių santykius.

Ryšardas MACEIKIANECAS,
Saltinis: www.alkas.lt
J.Vaiškūno nuotr.

Vorutos fondo knygas galite nusipirkti internetu čia

Kun. Pranas Bieliauskas „Iš Slabados kaimo į Vilniaus katedrą“.
Kun. Pranas Bieliauskas „Valkininkų bažnyčia ir vienuolynas“.
V. V. Česnulis „Kalesninkų parapijos atgimimas“.
Trakų Dievo Motinos stebuklai.

V. Jencius Butautas „Vasario 1918 m. Nepriklausomybės Akto signataras Donatas Malinauskas“.

Knygos, muzika, video!

Patogupirkti

www.patogupirkti.lt

Didžiausias knygų
lietuvių kalba pasirinkimas

Dėl siūlomo pavardžių ir vardų rašymo dokumentuose nelietuviškais rašmenimis

Gediminas PAVIRŽIS, LSDP narys, Vilniaus rajono savivaldybės tarybos narys

Seimo nariai G.Kirkilas ir I.Šiaulienė įregistravo įstatymo projektą dėl pavardžių rašymo nelietuviškais rašmenimis asmens dokumentuose pagrindiniame puslapyje. To jau senokai reikalauja Lietuvos lenkų rinkimų akcija (LLRA). Kalbos, kad tai numato Lietuvos ir Lenkijos pasirašyta 1994m. sutartis, nieko vertos, nes ten kalbama apie garsinę vardų ir pavardžių rašybą, nelietuvinant jų galūnių. Pvz. Zbignev Kozlovski, bet ne Zbignevas Kozlovskis. To ir laikomasi. Lenkijos politikai, LLRA vadovai primena, kad tai buvo pažadėję Lietuvos aukšti pareigūnai. Gal būt, tačiau Lenkijos politikai nėra tokie naivūs, žinodami, kad konstituciniai klausimai nėra atskirų pareigūnų kompetencija. Be kita ko, gerai būtų, kad tokius pažadukus, kurie užuot kolegoms lenkams paaiškinę neigiamą Lietuvoje žmonių reakciją, įvardintų. Neabejoju, kad tokie veikėjai būtų tinkamai įvertinti.

Konstitucinis Teismas (KT) jau du kart aiškiai pasakė, kad Lietuvoje visi asmens dokumentai turi būti rašomi valstybine kalba. Tačiau to pasirodo

maža, kreiptasi dar kartą ir jau šį kartą nurodyta, kad Valstybinei lietuvių kalbos komisijai leidus, galima būtų rašyti lotyniškais raidėmis. Žinant, kad ši komisija yra Seimo tvirtinama, pasiekti norimo rezultato G.Kirkilas, žinoma, tikisi. Bet ar tai gerai?

Dažnai minima, kad ištekęsios lietuvaits turi problemų dėl pavardžių rašybos. Manau, kad tokią problemą galėtų mūsų teisininkai lengvai išspręsti. Analogiškus vienietinius skundus nagrinėję ES teismai paliko tai spresti valstybės narėms. Kita vertus, kodėl nepasekti Latvijos pavyzdžiu, kur asmenvardžių rašybą asmens dokumentuose išspęsta europiniu lygiu ir kam pritaria net Lenkijos politikai: nekeičiant paso pagrindinio lapo dalyje rašomų asmenvardžių latvių rašmenimis, kitame paso puslapyje leisti rašyti tai pagal piliečio pageidavimą. Lietuvoje įteisinus minėtų Seimo narių asmenvardžių rašybą pasuose, tikėtina, ypač įvertinus Rusijos veiksmus Kryme, kad sudarysime šioje srityje problemų ne tik pas mus, bet ir Latvijoje bei Estijoje. Kita vertus,

kuo lenkų tautinė bendrija yra pranašesnė už kitas, gyvenančias Lietuvoje?

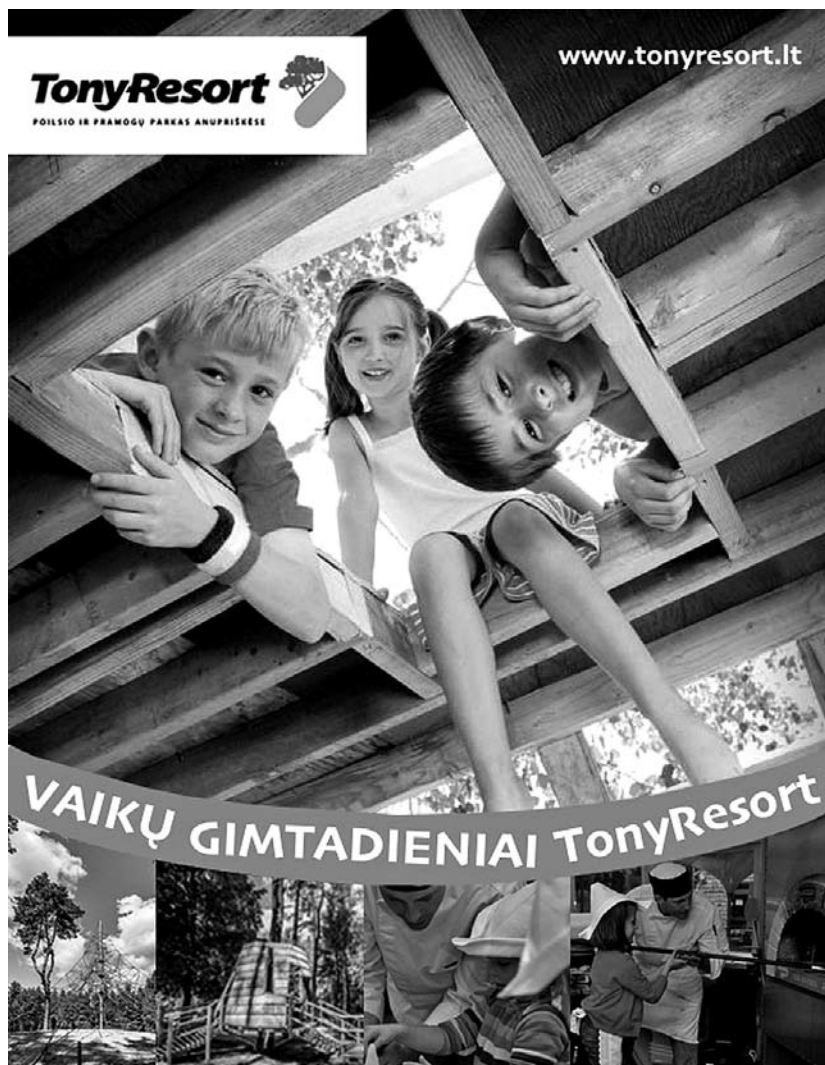
Dažnai sakoma, kad tokia įstatymo raide pasi-naudos nedaug žmonių, nes nemažai reiks pastan-gų keisti daugelį dokumentų, nevisada bus galima surasti originalius šaltinius ir t.t. Visgi, žinant LLRA valdžios piramidės akcijas, neabejoju, kad eilės pakeisti pavardes bus nemažos. Nutylima, kad kils problemų valstybiniame registre, didės skundų į įvairias valstybines instancijas ir pn. O svarbiausia, mano nuomone, tokiais teisiniais ak-tais norima apibrėžti buvusią Lenkijos okupuotos Lietuvos dalį, siekiant tolesnių spaudimo Lietuvos valdžiai veiksmų: vietovardžių, gatvių pavadinimų rašymo lenkiškai, oficialios lenkų kalbos apie Vilnių įteisinimo ir šios teritorijos bei gyventojų slopinimo integruotis į Lietuvos visuomeninį ir ūkinį gyvenimą.

Nemanau, kad visi partijos draugai Seime galvoja kaip G.Kirkilas ir I.Šiaulienė. G.Kirkilas, būdamas Premjeru, ir partijos pirmininku Vilniaus apskrities savivaldybių siūlymus dėl Pietryčių

Lietuvos problemų tiesiog ignoravo, mūsų reko-menduotų lenkų tautybės LSDP narių, baigusių ne vieną universitetą, kandidatais į jo patarėjus, atmetė, pasirinkęs V.Tomaševskio aktyvistą. Tur-būt dėl to, LSDP vadovybė į susitarimus su LLRA veikėjais dėl įvairių bendradarbiavimo klausimų nekvietė mus, savivaldybės tarybos narius.

Nemanau, kad kas nors abejoja, kad paten-kinus dabartinius LLRA norus nekils kiti. Jei nuolaidžiaujama teismų sprendimams LLRA valdomose savivaldybėse, būtina kartą sustoti ir pamąstyti apie ateitį.

Nors nutylima, vis tik viena iš socdemų blogo pasirodymo europarlamento rinkimuose priežasčių buvo būtanti kapitulinė pozicija prieš LLRA reikalavimus ir jų dvasinio vadovo kalbas Ukrainos problemų fone. Juk Vilniaus rajone LSDP rinkimuose, jei iki šiol sekdavome po LLRA, pastaruosiuose rinkimuose rezultatai ženkliai blogesni, o tai lakmuso lapelis vertinimui apskritai. Savivaldos rinkimai čia pat. Darykime išvadas.

www.tonyresort.lt

TonyResort
 POILSIO IR PRAMŲŲ PARKAS ANUPRISKĖSE

Mieli bičiuliai,

šių metų gegužė Lietuvai buvo labai svarbi ir šiandien jau galima pasveikinti mus su tuo, kad Lietuva pasirinko teisingai - išliksime dabartiniame kelyje, kuriame svarbiausi dalykai - aiški pozicija neprognozuojamos Rusijos atžvilgiu ir energetinės nepriklausomybės darbų tęstinumas. Pirmiausiai džiaugiuosi Prezidentės Dalios Grybauskaitės pergalė – mūsų visų laimėjimu. Taip pat labai džiugu ir dėl TS-LKD sėkmės. Tikiuosi, kad mūsų atstovai Europos Parlamente dirbs produktyviai ir energingai. Viliuosi, kad tie darbai, kurie buvo pradėti anksčiau, ginant mūsų vertybės interesus, bus tęsiami.

Jums labai dėkoju už susitelkimą ir pagalbą šiuose rinkimuose. Ačiū už Jūsų paramos parašus kandidatams, už pagalbą agituojant, už begalę nuoširdžių laiškų ir gyvų patarimų.

Labiausiai noriu padėkoti už mūsų draugystę. Per tuos 5 metus drauge nuveikėme tikrai daug – Lietuvos balsas Europos Sąjungoje tapo dar stipresnis, mūsų problemos tapo labiau suprantamos. Jūs padėjote man augti ir išmokti daug svarbių dalykų. Ačiū tiems, kas savo palaikymu ir balsais išreiškėte pasitikėjimą man ir tokiu būdu įvertinote mano darbus Europos Parlamente. Visą šį laiką dirbau nuoširdžiai ir iš visų jėgų – pusę savaitės Europos Parlamente, pusę savaitės Lietuvoje.

62 tūkstančiai 693 Jūsų balsai! Tai 20

tūkstančių daugiau, nei prieš penkerius metus. Vadinasi, kiekvieną dieną igijau po 11 bičiulių:) Noriu pasidžiaugti ir balsais iš Briuselio - pirmą reitingo vietą reiškia didelį įvertinimą ir rodo, kad su visa lietuvių bendruomene Briuselyje visą kadencijos laikotarpį tikrai šauniai dirbome Lietuvai!)

Akimirksniu prabėgė penkeri metai buvo įtempti ir įdomūs tiek man, tiek mano komandai, kuriai esu labai dėkinga. Ačiū Jums už šį laiką drauge.

O tobulintinų dalykų mūsų kasdiniame gyvenime išliks visada. Ir prie gerų, gražių pokyčių galime prisidėti kiekvienas, nežiūrint į tai, kokią darbą dirbame.

*Iki pasimatymo,
Radvilė*

Muziejus laikraštyje Nr. 17 (330)

Trakai J. Kamarausko darbuose

Pusiasalyje įsikūręs Trakų istorinis miestas su pagrindine dominante – salos pilimi – turi daug patrauklių žiūrėjimo taškų, iš kurių atsiveria kvapą gniaužiančios panoramos. Šie vaizdai jau nuo seno kerėjo menininkus, kaustė jų dėmesį. Vienas tokių – ne tik Trakų miesto, bet ir kitų Lietuvos vietovių vedutį kūrėjas Juozapas Kamarauskas (1874–1946). J. Kamarausko biografijos faktai plačiau aptarti anksčiau publikuotame straipsnyje (Šinkūnaitė E., Trakų miesto panoraminis vaizdas // Trakų žemė – 2009, Nr. 32 (84)).

J. Kamarausko palikti aeronuotraukų tipo vaizdai, sukurti naudojant izometrinę perspektyvą, savitai atskleidžiant miesto struktūrą. Šis autorius sukūręs ir perteikęs romantiško miesto iliuziją, gyveno savajame architektūrinių fantazijų pasaulyje ir jo sukurti šimtai darbų tam tikra dalimi

buvo tų įsivaizduotų reginių vaisius. Perteikdamas socialinę pastatų reikšmę ir aplinką, dailininkas naudojo stafažą. Retrospektyvinius ar iš natūros pieštus darbus papildydamas žmonių figūromis, dailininkas jas derino prie vaizduojamo statinio ar istorinio laikotarpio. Todėl jo piešiniuose matome apsiginklavusius karius, kinkinius, raitininkus, iš žygių grįžtančius vyrus, atplaukiančius laivus, pilėnus. Architektūriniai objektai puošiami patriotine simbolika, vėliavomis, šalies ar miestų herbais, žymių praeities asmenybių portretais, įvairiomis emblemomis. 2011 m. Trakų istorijos muziejaus įsigyta dar viena dailininko akverelė paskatino nuodugniau pasidomėti šio autoriaus kūryba. Šis darbas – 447 x 354 mm dydžio piešinys, atliktas akvarele, grafitiniu

Juozapas Kamarauskas. Naujieji Trakai, 1892 m.

bei cheminiu pieštukais, juodu tušu. Jame pavaizduotas Trakų salos pilies architektūrinis kompleksas žvelgiant nuo pusiasalio pilies pusės. Šiame piešinyje taip pat panaudotas stafažas: pilies prieigose gausu valčių su atplaukusiais ginkluotais vyrais. Piešinys signuotas – apatiniame kairiajame kampe užrašas: „Juozas Kama-

rauskas / Naujieji Trakai 1892“.

Istorinės retrospekcijos stilių puoselėjusio J. Kamarausko didžiausią palikimo dalį sudaro akvarelės, tapybos darbai. Juose dominuoja šviesios melsvos, gelsvos ir rusvos spalvos. Prieš piešiant popieriaus lapais kartais buvo tonuojamas rusvos ar gelsvos spalvos dažais, taip suteikiant darbui senove dvelkiantį koloritą. Dažnai vaizduojamo objekto kontūrai yra išryškinami plonyte juodo tušo linija. Kai kurie darbai yra sukurti naudojant mišrią techniką: temperą, guašą, akvarelę, grafitinį pieštuką, tušą ar net rašalą. Tai kūriniams suteikia spalvinio, optinio raiškumo.

J. Kamarauskas sukūrė daugiau kaip 4000 tapybos ir grafikos darbų. Apie 10 iš jų saugomi Trakų istorijos muziejuje. Kūrinių žanras svyruoja

tarp neoromantinio istorinio peizažo iki tiksliai dokumentikos. Jis pirmasis piešiniuose ir brėžiniuose ėmė fiksuoti kultūros paveldo objektus Lietuvoje. Dailininko darbai pasižymi tikslumu, dėmesingai atliktomis detalėmis, objektais pavaizduoti iš kelių pusių, perteikiama architektūrinė sąranga, medžiagiškumas.

Vaikstant po Trakų miestą, vaikstome ne tik po dabartį, bet ir po praeitį – regime, kaip atrodė (lyginant įvairių laikmečių vaizdus) miesto panoramos, atskiros jo vietos, gatvės ar kiemai, buitis. Išryškėja, kas traukė praeities vaizdų fiksuotojų dėmesį ir ką esame praradę, išsaugoję ar igiję.

Istorijos skyriaus vedėja
Alvyga Zmejevskienė

Eksponatus pamatysite „Sakralinio meno“ ekspozicijoje, Kęstučio g. 4, Trakuose, Pusiasalio pilies teritorijoje buvusio Dominikonų vienuolyno koplyčioje. Darbo laikas: 10-18, trečiadienis-sekmadienis.

Muziejus laikraštyje Nr. 18 (331)

Europa karalienė

Europos dienos – kasmetinės tarptautinės šventės, simbolizuojančios Europos taiką ir vienybę progą, pristatome įdomų žemėlapi.

Europa karalienė (lot. *Europa regina*, angl. *Queen Europe*) yra žemėlapis išvaizdos grafikos kūrinys, vaizduojantis Europos kontinentą kaip moterį - valdovę, kurios karūna yra Iberijos pusiasalis (Ispanija), viršutinę kūno dalį sudaro Prancūzija ir Šventosios Romos imperija, jos širdis yra Bohemijoje, liemenyje ir suknelės klostėse sutelpa Vengrija, Prūsija, Lenkija, Lietuva, Livonija, Bulgarija, Albanija ir Graikija. Kairėje rankoje (Danija) karalienė laiko skeptrą, nuo kurio tarsi veliavos plauksto Anglija, Škotija bei Airija, o dešinėje rankoje (Italija) yra valdžios rutulys su kryžiumi (Sicilija). Afrika, Azija ir Skandinavija žemėlapyje pavaizduotos fragmentiškai.

Pirmasis autorius, kuris sugalvojo ir pavaizdavo Europos žemėlapi kaip moters figūrą, buvo Johannes Putsch (tikr. *Johannes Bucius Aenicola*, 1516-1542). Jis sukūrė eilėraščių - panegiriką *Europa*

lamentans ir dedikavo jį Šv. Romos imperatoriui Karoliui V Habsburgui ir jo broliui Ferdinandui I Habsburgui. Prie eilėraščio buvo pridėtas rankraštinis žemėlapis be pavadinimo, kurį padėjo sukurti Sicilijos didikas Claudio Mario Arezzo (apie 1500-1575). Žemėlapis kartu su eilėraščiu buvo įteiktas Karoliui V 1535 m., kai jis lankėsi Sicilijoje, tačiau originalas neišliko. 1537 m. žemėlapis buvo išspausdintas nuo dviejų medžio klišių su šriftiniais įrašais Paryžiuje, Christian Wechel spaustuvelyje, 63 x 42 cm. Vienintelis šiandien žinomas egzempliorius saugomas Tiroler Landesmuseum Ferdinandeum, Insbruke. Žemėlapyje pažymėtos visos didžiosios Europos upės (Po, Ronas, Sena, Reinas, Elbė, Visla, Nemunas, Dauguva, Dunojus su intakais, Dniestras ir Dniepras), kalnai (Apeninai, Alpės, Tatrai ir Karpatai) ir svarbiausi miestai (Roma, Venecija, Milanas, Paryžius, Strasbūras, J.Putschio gimtinė Insbrukas Viena, Praha, Krokva, Buda, Belgradas ir Konstantinopolis). Politinį kontinento padalinimą

Žemėlapis. Europa karalienė.
B.S. Munsterio „Kosmografijos“, 1614 m.

ilustruoja kunigaikštysčių ir regionų pavadinimai, valstybių herbai ir kai kurių genčių vardai. Pažymėtina, kad pirmame žemėlapyje 1537 m. leidime Lietuvos vardas dar nebuvo iškraipytas (LITVANIA),

o nuo 1548 m. leidimo ir visuose vėlesniuose perdirbiniuose atsiranda H raidė (LITHVANIA).

Antrasis „Europos karalienės“ variantas žinomas iš Sebastiano Munsterio (1488-1552) *Kosmografijos*, kuri buvo išleista daugiau kaip 40 kartų penkiomis kalbomis 1544-1628 m. Didžioji dauguma leidimų pasirodė Bazelyje Henricus Petrus (1508-1579) ir jo sūnaus Sebastian Henric Petri (1546-1627) spaustuvelyje. Kartografinės informacijos požiūriu šis variantas yra supaprastintas, tačiau jis daug įtaigesnis meniniu - estetiniu požiūriu. Medžio raizginys 26 x 16,5 cm. 1614 m. leidimo žemėlapis (35,6 x 23,2 cm) saugomas Trakų istorijos muziejuje.

Heinricho Büntingo (1545-1606) žemėlapyje variante geografiniai pavadinimai užrašyti horizontaliai, t.y. žemėlapis orientuotas į vakarus, o pats žemėlapis pavadintas *Europa kaip mergelė* (lot. *Europa in forma virginis*). Medžio raizginys, 23,5 x 35 cm. H.Büntingo knyga *Itenerarium sacrae scripturae* pirmą kartą buvo išleista Magdeburge 1581 m.

1589 m. kartografas ir graveris Matthias Quad (1557-1613) nupiešė, o leidėjas ir spaustuvininkas Johann Bussemacher (apie 1580-1613) išleido naują alegorinio Europos žemėlapyje versiją, kuri vadinosi *Europos aprašymas* (lot. *Europae descriptio*). Vario raizginys, 63,5 x 47 cm. Žemėlapis jau turi kartu su pavadinimu ir aprėmintas ornamentu su paaiškinamaisiais tekstais šonuose, jame papildomai pažymėti miestai: Kelnas Vokietijoje, M.Quado gimtasis miestas Deventeris Nyderlanduose, Lionas, Narnonas ir Ruanas Prancūzijoje, Gardinas Lietuvoje, Atėnai, Korintas ir Patrasas Graikijoje ir keletas miestų Šiaurės Afrikoje. Iki šių dienų išliko (yra žinomi) tik 3 šio žemėlapyje egzemplioriai (Regensburgo valstybinė biblioteka Vokietijoje ir 2 privačios kolekcijos Prancūzijoje bei JAV).

Algimantas Muzikevičius

Eksponatus pamatysite „Sakralinio meno“ ekspozicijoje, Kęstučio g. 4, Trakuose, Pusiasalio pilies teritorijoje buvusio Dominikonų vienuolyno koplyčioje. Darbo laikas: 10-18, trečiadienis-sekmadienis.

Baltarusių kalba Ortodoksų bažnyčioje tarpukario Vilniuje

Dr. Aleksandras ADAMKAVIČIUS, Vilnius

Griuvus Rusijos imperijai bei Vilniaus kraštą okupavus Lenkijai pasikeitė Ortodoksų bažnyčios padėtis. Rusijos imperijoje valstybinis tikėjimas buvo vienas iš stipriausių rusinimo instrumentų. Naujai valstybei reikėjo naujos bažnyčios, o ne rusinimo instrumento. Todėl suprantama, kodėl Lenkijos valdžia pradėjo kelti reikalavimus atskirti Ortodoksų bažnyčią nuo Maskvos. Iš pirmo žvilgsnio atrodytų, kad tai padaryti būtų labai sunku, nes visa hierarchija, dvasininkai buvo rusų tautybės, užaugę Rusijos imperijoje – imperiškoje ir rusiškoje dvasioje. Bet realiai tai padaryti pavyko greitai.

Lenkijos valstybėje Ortodoksų bažnyčios autokefalią buvo paskelbta 1922 m. birželio 1 d. Ją patvirtino Konstantinopolio ortodoksų patriarchas Grigorijus VII 1924 m. lapkričio 13 d. Oficialiai apie patriarcho pripažinimą buvo paskelbta Varšuvoje iškilmingoje liturgijoje 1925 m. rugsėjo 17 d. Ortodoksų bažnyčia ir Vilniaus krašte tapo nepriklausoma nuo Maskvos. Bažnyčios vadovu buvo paskirtas arkivyskupas Jurijus, tituluotas Varšuvos metropolitu, o po jo nužudymo 1923 m. – metropolitas buvo Dionisijus. Vilniuje arkivyskupas Feodosijus, tituluotas Vilniaus ir Lydos arkivyskupu. Iki šiol Vilniuje buvo nuo Maskvos priklausanti Ortodoksų Vilniaus ir Lietuvos metropolija, kurios metropolitas Eleuterijus nepripažino autokefalijos ir toliau vadino save Maskvos patriarcho atstovu. Už tai buvo Lenkijos valdžios areštuotas ir įkalintas. Vėliau emigravo į Kauną, bet ir ten vadinosi Vilniaus ir Lietuvos metropolitu, nes, jo nuomone, autokefalijos bažnyčios hierarchai yra nekanoniški. Šiandien Ortodoksų bažnyčia Lietuvoje vėl priklauso Maskvos patriarchui ir oficialiame sąraše tarp Vilniaus ortodoksų katedros vadovų Vilniaus ir Lydos arkivyskupo Feodosijaus vardo nėra.

Dauguma baltarusių veikėjų Vilniuje nepripažino Ortodoksų bažnyčios autokefalijos, tarp jų – senatorius Viačeslavas Bagdanavičius (balt. Вячаслаў Багдановіч), kuris bus pagrindinis veikėjas bandant atkurti Maskvos patriarchijos Ortodoksų bažnyčią Vilniuje. 1925 m. rugsėjį jis subūrė Vilniuje Senosios Ortodoksų Bažnyčios draugiją, kurios pagrindinis tikslas – atkurti Vilniuje ir Vilniaus krašte nepriklausomą nuo Lenkijos bažnyčią ir, suprantama, grįžti į Maskvos patriarchiją. Draugijai priklausė 54 žmonės. 1925 m. rugsėjo 12 d. ji pateikė Vilniaus valdžiai prašymą pripažinti draugiją. Bet gavo neigiamą atsakymą. Savo rašte aiškino, kad Autakefalią yra nekanoniška, nes tik Motina Bažnyčia (reiškia Maskvos patriarchija) gali tai suteikti. O Maskvos patriarchija tam prieštarauja. Todėl ši draugija ir toliau laikė save priklausančia Motinos Bažnyčiai.

Savo dvasiniams reikalams atlikti gavo iš šeimininkų pravačią šeimos Šv. Kotrynos koplyčią Žvėryne ir privatų Anny Karabovič namą. Patarnauti sutiko ortodoksų šventikas Aleksandras Levickas iš Kauno.

Bet greitai Lenkijos valdžia tai uždraudė. Koplyčia buvo atimta ir perduota Vilniaus ortodoksų arkivyskupijai, o Levickis pabėgo į Lietuvą.

Esant tokiai suditingai situacijai baltarusių veikėjai bandė pradėti Ortodoksų bažnyčią baltarusinti.

Pirmas labai svarbus žingsnis buvo 1923 m. sausio 24 d. Varšuvos metropolito Jurijaus įsakymas Nr. 70: „[...] šventikam-dekanam neprieštarauti vartoti baltarusių kalbą liturgijos ir pamokslų metu ir po šv. Mišių, ypač jei to reikalauja parapijiečiai“ (LVCA, f. 51, ap. 4, b. 239, l. 34).

Po to iš karto Vilniuje baltarusiams buvo atiduota Paraskevos Petnickos bažnyčia, kur pamokslai buvo sakomi baltarusiškai (ten pat). Bet reikia pasakyti, kad iš to nieko neišėjo. Pamokslai greitai baigėsi.

Liublino konferencijoje, skirtoje tikėjimo problemoms, buvo pranešta: „Vilniuje, tarp [baltarusių] ortodoksų labai žema tautinė sąmonė: pamokslai sakomi rusiškai, ortodoksų bendruomenė turi rusišką charakterį [...] ir baltarusių visuomenė neparengta melstis baltarusiškai [...]“ (LVCA, f. 51, ap. 4, b. 119, l. 40).

Kitas, labai svarbus žingsnis, buvo bandymas įvesti mokyklose tikybos pamokas baltarusių kalba.

Lenkijos Respublikos įsakymu, tikybos pamokos mokyklose turėjo būti dėstomos vaikų gimtąja kalba. Tarp vietinių ortodoksų, žinoma, guv baltarusių. Bet daugelis dvasininkų nemokėjo tos kalbos, o įsakymą suprato taip, kad

Šv. Mikolajaus bažnyčia Vilniuje

dėstyti galima ir rusiškai. Tai sukėlė tiek vietinių baltarusių, tiek ir valdžios protestą. Pavyzdžiui, viename rašte Vilniaus mokyklų kuratorijai vienas mokyklos inspektorius 1927 m. gruodžio 31 d. rašė: „18 punkte „Laikinieji reikalavimai dėl Lenkijos valdžios institucijos santykių su Stačiatikių Bažnyčia“ parašyta, kad mokyklose ortodoksų tikėjimas turi būti dėstomas gimtąja mokinių kalba, bet yra atvejų, kai tai daroma rusiškai. Taip neturi būti. Todėl prašau į tai atkreipti dėmesį ir priminti ortodoksų šventikams, kad jei situacija nepasikeis, jiems nebus toliau leidžiama dėstyti tikėjimą mokyklose“ (LVCA, f. 172, ap. 1, b. 5059, l. 72). Kaip pavyzdys, Vilniaus baltarusių gimnazijoje ortodoksų šventikas tėvas Dzičkauskas (balt. Дзічкаўскі) buvo atleistas iš pareigų, nes nesutiko dėstyti tikėjimą baltarusių kalba (LVCA, f. 51, ap. 1, b. 167, l. 8).

Su tokia situacija nesutiko Vilniaus ir Lydos arkivyskupas Feodosijus, kuris laiškė Vilniaus mokyklos kuratorijai 1928 m. vasario 6 d. pateikė prašymą neterorizuoti dėl to šventikų ir atkreipti dėmesį, kad ne visada gimtoji mokinių kalba yra baltarusių ir kad Ortodoksų bažnyčia irgi turi savo tradicijas, kur bažnytinė slavų ir rusų kalba turi galias tradicijas ir jų atsisakyti reiškia tą patį, kaip atsisakyti Katalikų bažnyčioje lotynų ar musulmonų bažnyčiose arabų kalbos. Ir atkreipti dėmesį į tą kalbą, kurios nori mokinių tėvai. O Vilniuje tai yra rusų ir lenkų kaktos (LVCA, f. 172, ap. 1, b. 1778, l. 14).

Bet vėliau sutiko, kad reikia dėstyti ir baltarusių kalba. Tai liudija sudaryta komisija Parengti baltarusių kalba ortodoksų tikybos vadovėlius. Į komisiją įėjo „arkivyskupas Feodosijus (vadovas), Vilniaus ortodoksų dekanas Dzičkauskas (vadovo padėjėjas), kanauninkas Nilas Kulčickas (balt. Ніл Кульчыцкі), tėvas Sergejus Valancavičius (balt. Сяргей Валынцэвіч), buvusios Baltarusių gimnazijos direktorius Sergejus Paulavičius (balt. Сяргей Паўловіч) ir dabartinis Baltarusių gimnazijos direktorius Radoslavas Astrauskas (balt. Радаслаў Астроўскі) (LVCA, f. 51, ap. 4, b. 850, l. 3). Komisija buvo sudaryta apie 1934 m. Neaišku, ar buvo išleistas koks vadovėlis, ar ne.

Bet problema, kokia kalba dėstyti tikybą taip ir nebuvo spręsta. Vis dažniau vietoj baltarusių arba rusų kalbos dėstoma buvo lenkiškai.

Svarb paminėti, kad baltarusių kalba kaip atskiras dalykas buvo dėstoma Vilniaus ortodoksų dvasinėje seminarijoje. Trap dėstytojų buvo žinomi baltarusių rašytojai, politikai, mokslininkai: Mkasimas Goreckis (balt. Максім Гарэцкі), Baltarusių Liaudies Respublikos prezidentas Vincentas Žuk-Hryškevičius (balt. Вінцэнт Жук-Грышкевіч), kalbininkas Janka Stankevičius (balt. Янка Станкевіч) ir kiti.

1926 m. Vilniaus mokyklų kuratorija pasiūlė seminarijos vadovams pervesti mokymo procesą į baltarusių kalbą. Dauguma dėstytojų nesutiko su tokia mintimi. Seminarijos pedagogų tarybos posėdyje 1926 m. lapkričio 8 d. buvo aptartas šis klausimas. Dėstytojas Vežinskis sakė: „Ministerijos pasiūlymas pakeisti mokymo klabą iš rusų į baltarusių labai svarbus ir yra

keletas argumentų sutikti su tokiu pasiūlymu. Bet tada rusų kalba iš pagrindinių dalykų taps tik pasirenkamąja ir atvirkščiai, baltarusių kalba iš pasirenkamųjų dalykų taps pagrindine ir jai padidės valandų. Gali būti, kad mokiniai ir toliau bus mokomi teologijos rusų kalba. Bet kas bus toliau, kai rusų kalba nebus seminarijos kalba? Ar gali dėstyti teologiją baltarusių kalba? Ar galima dabartinius vadovėlius pakeisti baltarusiškais? [...] Baltarusių kalba nepakels mokinių intelekto. Padidinti baltarusių kalbos valandų skaičių, vadinasi, automatiškai reikia sumažinti lenkų kalbos. Todėl manau, kad baltarusių kalbos valandų skaičiaus padidinimas bus nenaudingas, rusų kalbą reikia palikti taip, kaip buvo, nes sumažinti lenkų kalbos valandas taip pat negerai“ (LVCA, f. 220, ap. 1, b. 334, l. 12). Jam pritarė ir kiti dėstytojai. Taigi, baltarusių kalba galėjo tapti kaip seminarijos kalba, bet nepavyko.

Reikia taip pat paminėti ortodoksų dvasininkų Aleksandro Kaušo (balt. Аляксандр Коўш) ir

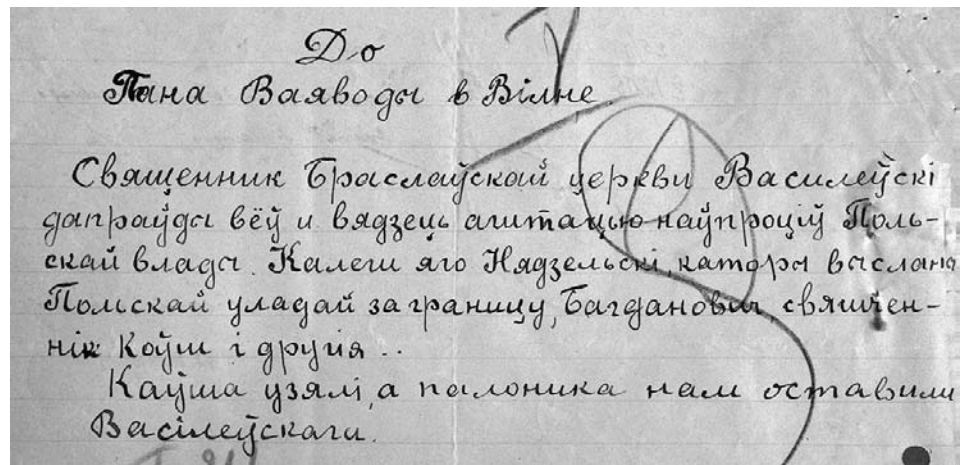
Mykolo Kušniovo (balt. Міхал Кушнёў) veiklą.

Aleksandras Kaušas tarnavo Šv. Paraskevos Petnickos bažnyčioje ir sakė pamokslus baltarusių kalba. Vienu metu dėstė tikybą Vilniaus baltarusių gimnazijoje. Už baltarusišką veiklą 1927 m. buvo areštuotas. Po to buvo išsiųstas iš Vilniaus į Vileikos apskritį. 1939 m. grįžo į Vilnių ir tarnavo šv. Mikolajaus bažnyčioje. 1943 m. nušautas.

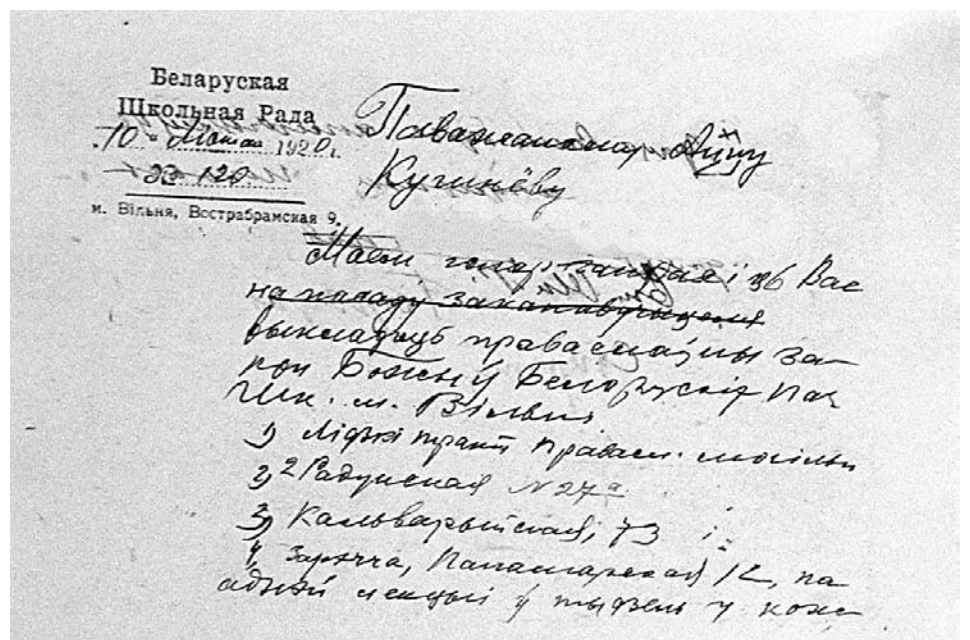
Mykolas Kušniovas protojerėjus, dekanas. Vienas iš pirmųjų buvo už Ortodoksų bažnyčios baltarusinimą. Vidurio Lietuvos laiku Vilniuje tikybą mokyklose dėstė baltarusių kalba. Bet vėliau baltarusinimo atsisakė.

Vilniuje dar buvo leidžiama keletas žurnalų baltarusių kalba: „Праваслаўная Беларусь“, „Сьветац Беларусі“, „Голас праваслаўнага беларуса“, „Беларускія зарніцы“.

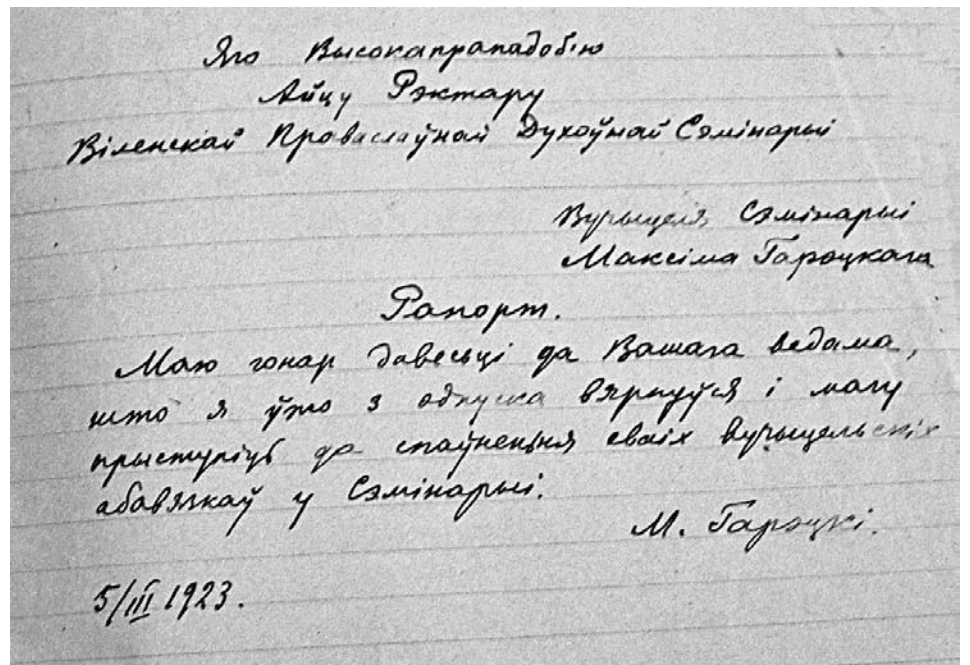
Kaip matyti, tarpukario Vilniuje baltarusių kalba užėmė savo vietą Ortodoksų bažnyčioje. Gaila, kad šiandien šios bažnyčios dvasininkai nenori tai pripažinti ir baltarusiams sudaryti galimybę vėl melstis savo gimtąja kalba.

Breslaujos parapiječių raštas apie savo šventiką Vasiliauską

Raštas tėvui Kušniovui su prašymu dėstyti tikėjimą baltarusių mokyklose Vilniuje

Baltarusių rašytojo M. Horeckio informavimas, kad jis grįš į Vilnių, ir jau gali pradėti dėstyti seminarijoje

Žaslių kautynės (1919 m. balandžio 2-8 d.)

Vytautas BUDVYTIS, Kaišiadorių muziejaus muziejininkas

Minime 95-ąsias Žaslių (Kaišiadorių r.) kautynių, vykusių 1919 m. balandžio 2–8 d. tarp Lietuvos ir Sovietų Rusijos, metines. Šios kautynės buvo vienos iš svarbesnių 1918–1920 m. Lietuvos nepriklausomybės kovų. Bolševikai buvo nustumti Mijaugonių kryptimi ir galutinai sutrikdytos jų pastangos pro Alytų ir Kaišiadoris žygiuoti į Kauną ir užimti visą Lietuvą. Kautynių metu žuvo 4, sužeisti 40 ir dingo be žinios 20 lietuvių kareivių. Žuvusieji kariai iškilmingai palaidoti 1919 m. balandžio 10 d. Žiežmarių kapinėse. Straipsnį skiriamas visų Nepriklausomybės kovų dalyvių atminimui.

Istorinis kontekstas

Lietuvos Taryba 1918 m. vasario 16 d. Aktu paskelbė atkurianti nepriklausomą, demokratiniais pagrindais sutvarkytą Lietuvos valstybę su sostine Vilniuje. Po Nepriklausomybės deklaracijos paskelbimo, kasdienis gyvenimas Lietuvoje iš esmės nesikeitė: liko vokiečių karinė administracija, tęsėsi rekvizicijos ir savivalė. Taryba dirbo nebaigto pasaulinio karo ir okupacijos sąlygomis. Karą pralaiminti Vokietija stengėsi išlaikyti įtaką Lietuvoje, tačiau 1918 m. spalio 20 d. pranešė, kad Taryba laisva spręsti dėl Lietuvos santvarkos ir sudaryti vyriausybę, o vokiečių kariuomenė liks saugoti Lietuvą nuo bolševikų.

Taryba lapkričio 2 d. atšaukė karaliaus Mindaugo II rinkimus ir priėmė *Lietuvos valstybės laikinosios konstitucijos pamatinius dėsnius*. Galutinę valstybės formą nustatyti palikta Steigiamajam seimui. Valstybės taryba tapo įstatymų leidžiamuoju organu su trijų narių prezidiumu (pirmininku liko A. Smetona). Lapkričio 11 d. sudaryta pirmoji vyriausybė (ministru pirmininku tapo A. Voldemaras). Buvo sureisti valstybės pamatai, bet pačia valstybė dar reikėjo statyti¹.

Bene svarbiausi uždaviniai buvo organizuoti vietos valdžią ir miliciją. Parapijų komitetų pagalba kūrėsi savivalda. Šiaulių miesto savivaldybė buvo išrinkta 1918 m. spalį. Kūrėsi savivalda Marijampolėje, Rokiškyje, taip pat ir Kaišiadoryse. Čia jau 1918 m. lapkričio 23 d. kun. Alfonso Varno pastangomis buvo sudarytas Kaišiadorių parapijos komitetas². Kūrėsi milicija, bet trūko lėšų ir ginklų. Vilniuje buvo įsteigtas karo veteranų įskaitos biuras, kviečiami savanoriai kariai, spalio 16 d. į Vilnių atvyko 11 pirmųjų, lapkričio 23 d. buvo oficialiai paskelbtas įsakymas organizuoti Lietuvos kariuomenę.

Tų pačių metų lapkričio 11 d. buvo sudarytos Kompjono paliaubos, pasibaigė Pirmasis pasaulinis karas. Lietuvos likimas priklausė ne tik nuo lietuvių tautos ir politinių jėgų pastangų, bet ir nuo politinių jėgų Rytų Europoje santykio bei Antantės valstybių pozicijos būsimose taikos derybose. Bresto taikos sutartis buvo atšaukta, iš Rusijos atimtose žemėse, taigi ir Lietuvoje, Antantė paliko vokiečių kariuomenę, kad saugotų tas žemes nuo bolševikų.

Bet vokiečiai nebuvo stipri užkarda nuo bolševikų. Dar 1918 m. vasarį jie ignoravo iš Rusijos į Lietuvą siunčiamus bolševikų emisarus. 1918 m. spalio 1–3 d. negausių bolševikų kuopelių atstovai Vilniuje įkūrė Lietuvos komunistų (bolševikų) partiją (LKP (b)), kuri rengėsi importuoti socialistinę revoliuciją. Sovietų Rusija rengė žygį į Vakarų Raudonoji armija gruodžio 7 d. pajudėjo ir gruodžio 22 d. pasiekė etnografinę Lietuvą. Vokiečiai traukėsi vengdami kontakto su Raudonąja armija. Besikurianti Lietuvos valstybė, dar nesubūrusi savos kariuomenės, atsidūrė mirtiname pavojuje³.

Lietuviai 1919 m. sausio 1 d. Gedomino pilyje, Lietuvos valstybės širdyje, iškėlė Lietuvos vėliavą. 1919 m. sausio 2 d. Lietuvos vyriausybė laikinai persikėlė į Kauną, palikdama Vilniuje savo įgaliotini M. Biržišką. Sausio 5–6 d. į Vilnių įžengė Raudonoji armija ir žygiavo toliau į vakarus. Ties Liepojos–Kaišiadorių geležinkeliu ir Nemuno vidurupiu bolševikų puolimas sustojo, frontas padalijo Lietuvą į dvi dalis. Rytuose šeimininkavo Raudonoji armija, vakaruose veikė Lietuvos vyriausybė bei stovėjo vokiečių kariuomenė.

1919 m. pradžioje vokiečių daliniai buvo stipriausia antibolševikinė jėga, o vasario

pradžioje su Raudonąja armija jau kovėsi ka tik suburti Lietuvos kariuomenės daliniai ir vasario 7–10 d. prie Kėdainių bei vasario 15 d. prie Alytaus sustabdė ir stumtelėjo atgal Raudonosios armijos būrius. Tai buvo Lietuvos kariuomenės krikštas. Kovą vokiečiai ir lietuvių partizanai išstūmė bolševikus iš Šiaurės Vakarų Lietuvos, fronte lietuviai pamažu keitė vokiečius⁴. Kovos su bolševikais pasiekė ir Kaišiadorių kraštą.

Pasirengimas

1919 m. vasario viduryje bolševikų užimtose srityse vyravo netvarka: kariai demoralizuoti, nenori kariauti, maištauja, trūksta maisto bei kitų būtiniausių reikmenų, dalis vilniečių badauja, tarp jų siaučia įvairios ligos, gyventojai nepatenkinti bolševikų įvesta tvarka, didelėmis rekvizicijomis ir laukia ateinant lietuvių ar lenkų⁵.

Lietuvos civilinė valdžia bei karinė vadovybė negalėjo likti abejinga tokiai susidariusiai padėčiai. Kilo sumanymas pamėginti iš bolševikų atsiimti Vilnių. Karininkas K. Škirpa parengė to meto sąlygomis gana apgalvotą, konkretų ir detalų miesto, numatyto valdyti po jo išlaisvinimo iš bolševikų okupacijos, planą⁶.

Nors kariuomenės pajėgos dar buvo nedidelis, Lietuvos vyriausybė, pasitarusi su kariuomenės vadovybe, nutarė pasinaudoti patogių momentu ir pulti bolševikus pirmieji ir atgauti sostinę Vilnių. Šiam uždaviniui įvykdyti nutarta sudaryti atskirą brigadą, kurios viršininku 1919 m. kovo 11 d. buvo paskirtas karininkas S. Nastopka, o štabo viršininku – karininkas B. Giedraitis⁷.

Pulti visu frontu lietuviai dar neturėjo pakankamai jėgų, nutarta sutelkti savo pajėgas dviejose vietose ir suduoti priešui smūgį, nuo kurio jis turėtų trauktis. Tai buvo pirmoji organizuota puolamojo pobūdžio karinė operacija, kokių anksčiau besikuriančioje kariuomenėje dar nebuvo. Bolševikų puolimui buvo sudarytos dvi rinktinės: dešinioji – pitetinė iš Alytaus įgulos ir kairioji – šiaurinė iš Kauno įgulos⁸.

Kairiąją rinktinę, kuri ir dalyvavo Žaslių kautynėse, sudarė II pėst. pulko I batalionas ir IX kuopa (apie 900 žmonių). Atskiras batalionas (vadas – karin. K. Škirpa), kuriame buvo keturios kuopos, karo žandarų, kulkosvaidžių, raitųjų žvalgų komandos (iš viso apie 500 žmonių). Rinktinėi dar buvo paskirtas karin. P. Uoginto vadovaujamas artilerijos būrys (dvi patrankos) ir II husarų eskadronas. Iš viso rinktinėje buvo apie 1400 karių. Jai vadovavo II pėst. pulko I bataliono vadas karin. J. Butkus. Ši rinktinė turėjo pulti priešą plentu Žiežmariai–Vievės–Vilnius⁹.

„Kovo 31 dieną išžygiavome. Diena buvo negraži, šalta, vėjuota, snigo ir lijo, tikra šlapdraba. Tačiau visų nuotaika buvo labai gera. Mus lydėjo 2-ojo pėstininkų pulko dūdų orkestras. Tarpuose tarp orkestro griežiamų karinių maršų skambėjo mūsų dainos, pirmosios lietuvių karių savanorių dainos, tokios, kokias tada buvome išmokę greitaisiomis. Tai buvo paprastos, bet labai nuotaikingos dainelės, pvz.: *Vilniaus kalneliai*, / *Sveikiname jus*, / *Ruoškite drąsuoliams* / *Tinkamus kapus...* arba *Tupi miške bolševik's, bolševik's*, / *O jo pilvas yra dik's, yra dik's*. / *O kaip mišką mes prijosim, nušovė lietuvius iškašosim...* arba *Nušovė tėvelis, nušovė motinėle, nušovė visi vaikai pelėdą...* (kalba ir rašyba netaisyta – V. B.)“¹⁰ – prisimena Atskirojo bataliono kuopos vadas – būsimasis Lietuvos kariuomenės vadas Stasys Raštikis.

Kairioji rinktinė į Žiežmarių rajoną atvykusi balandžio 1 d. čia rado vokiečių kariuomenės dalinį – 19 savanorių batalioną, kuris saugojo vokiečių ir bolševikų tarpusavyje nustatytą liniją – Kaišiadorių–Žiežmarių barą. Vokiečių pagalbos lietuviai nesitikėjo, nes tuo laiku vokiečių kariuomenė buvo demoralizuota ir užsikrėtusi revoliucine dvasia, todėl reikėjo pasikliauti vien savo jėgomis. Nesant ištisinio fronto, bolševikai galėjo lietuvių kariuomenę pulti iš sparnų. Tuo tikslu į Žaslius ir Aukštadvarį buvo išsiųsti raiteliai. Rinktinės vadovybė neturėjo telefono ryšio nei su vienu daliniu. Nors iš štabo ir buvo atsiųsta telefonistų grupė, tačiau jie neturėjo nei vieno telefono aparato. Todėl ryšį teko palaikyti tik per pasiuntinius.

Kazys Škirpa (iš LRS.lt)

Bolševikai buvo įsitvirtinę Strošiūnų–Pajautiškių–Guronių–Žaslių geležinkelio stoties ir Žaslių miestelio linijoje. Jų jėgos buvo kur kas gagesnės negu lietuvių. Prieš lietuvių veikė bolševikų Pskovo divizijos I, II ir VI šaulių pulkai. Lietuvių rinktinės vadovybė manė, jog bolševikai nežino apie rinktinės atvykimą į Žiežmarius, todėl tikėjosi netikėtai priešą užpulti. Tačiau iš tikrųjų buvo kitaip – priešai laukė puolimo¹¹.

Balandžio 2–3 ir 4–7 d. kariniai veiksmai

Balandžio 2 d. auštant II pėstininkų pulko I bataliono dalys pradėjo puolimą. Artilerija jau nuo 7 val. ryto apšaudė priešą. I kuopa turėjo užimti Paltininkus, Gudonis ir Žaslius; II kuopa – Pajautiškes; III kuopa – Strošiūnus; IX kuopa – Strėvininkus, Dirgalonis ir Liutonis. Atskirojo bataliono I kuopa, husarų eskadronas ir žvalgų komanda buvo rezerve¹².

Priešą puolimą atrėmė stipria artilerijos, kulkosvaidžių ir šautuvų ugnimi ir puolimas iš esmės nepavyko. Jo nauda buvo tik ta, jog buvo tiksliai sužinotas priešo jėgų išdėstymas. Balandžio 2 d. nepasisekus įvykdyti numatyto uždavinio, Atskirosios brigados vadas S. Nastopka nutarė rinktinės rezervą patraukti arčiau fronto. Esant labai blogam orui bei klampiams keliams, balandžio 2-osios naktį iš Rumšiškių į Žiežmarius atvyko Atskirasis batalionas. Čia įvykusiame brigados vado S. Nastopkos ir batalionų vadų J. Butkaus ir K. Škirpos pasitarime buvo nuspręsta balandžio 3 d. pakartoti puolimą. Jo uždavinys buvo išstumti bolševikus iš Strošiūnų–Žaslių linijos ir, susiklosčius palankioms sąlygoms, toliau pulti Vievio–Vilniaus kryptimi¹³.

Balandžio 3-iosios rytą virš Žiežmarių pasirodė lietuvių lėktuvai, kuris, apsukęs keletą ratų apie mūsų kariuomenę, numetė pranešimą apie priešo jėgų išsidėstymą. Mūsų aviacijos pasirodymas pakėlė karių kovinę dvasią¹⁴.

Savanoris Petras Balsys prisimena (kalba ir rašyba netaisyta): „Nužygiavome Žiežmarių link. Po Strošiūnais, Mijaugoniais ėmėme kautis su bolševikais. Kuopoje buvo devynios dešimtys vyrų. Mums vadovavo kuopos vadas Stasys Raštikis. Mūšis prasidėjo rytmetį, pirmu saulės tekejimu ir tęsėsi ligi juodo vakaro. Priešo mes negalėjome iškelti iš apkasų.“

Mums pradėjus pulti bolševikų apkasus, šie pastarieji ėmė mus šaudyti iš kulkosvaidžių. Mes buvome priversti sugulti. Priešas, pamatęs, jog mes sustojome savo puolime, pats pasikėlė atakon. Bolševikų buvo bent penkis kartus daugiau negu mūsiškių.

Mes dar ne visi turėjome durtuvus, o granatas turėjo tik trys kareiviai, kur buvo atvykę iš grenadierių komandos. Maža mūsų kuopa buvo perskirta į du būrius. Vienas būrys buvo paliktas Strašiūnų kaime, o kitas buvo užėmęs pozicijas ant kalnelio. Bolševikai buvo pradėję supti mūsų sparnus. Mūsų laimei bolševikai buvo palaužti, nes viena mūsų komanda, kuri buvo nuošaliai, pamačiusi, jog bolševikai mus supa, ėmė bolševikams pilti iš kulkosvaidžių iš šono. Bolševikai buvo priversti atsitraukti į

Stasys Nastopka (Lietuvos albumas. Vilnius, 1990. P. 113)

apkasus. Bet ir mūsų padėtis taip pat buvo sunki ir kai kurie neišlaikė ėmė be tvarkos trauktis. Pagaliau aš pajutau, jog tik mes trys begulį ant kairiojo sparno. Pamatė, kad keli kareiviai kaip kiškiai įsmuko į mišką, ir mes, nieko nelaukdami, taip pat pasileidome bėgti. Priešas smarkiau mus apšaudė iš kulkosvaidžių. Bėgdamas mačiau du mūsų gulinčius, priešo nušautus, kareivius“¹⁵.

Apie 15–16 val. II pėstininkų pulko I bataliono I ir II kuopos, išsiskleidusios grandinėmis, pasipylė iš miško ir puolė Paltininkų–Guronių kryptimi. Purvas buvo tiesiog neišbrendamas. Kai kur teko bristi per apsemtą pievą. Įbridus į vandenį, bolševikai nuo Guronių apšaudė kulkosvaidžių ugnimi. Grandinėms kartais teko pulti į vandenį, tačiau jos nesitraukė, bet slinko pirmyn. Pradėjus smarkiai snigti, tuo pasinaudojusios kuopos prisiartinavo prie priešo apkasų ir apmėtė juos granatomis. Neatlaikę puolimo bolševikai pasitraukė. Užėmę aukštumą, mūsiškiai apšaudė jų pozicijas prie Žaslių geležinkelio stoties¹⁶.

Bolševikai vis dar laikėsi Pajautiškėse, bet, pajutę smarkų lietuvių spaudimą, pasiuntė savo pasiuntinius į Žaslius, prašyti pagalbos. Tačiau jų pasiuntiniai pateko į lietuvių nelaisvę. Iš rasto pranešimo, kurį pasiuntiniai siuntė savo vadovybei, sužinota, jog Pajautiškėse yra 120 bolševikų, kuriuos „baltieji“ smarkiai spaudžia, nesulaukus paramos, teks iš tos vietovės pasitraukti. Ši žinia lietuvių padrąsino. Karininkai A. Sinkevičius ir K. Mackevičius, palikę dalį savo kuopų Guronyse, su trim būriais ir vienu kulkosvaidžiu patraukė Pajautiškių kryptimi. Bolševikai, pajutę, jog yra supami, spruko į pietus nuo Pajautiškių kaimo buvusį mišką. Kaimas buvo užimtas be mūšio¹⁷.

Balandžio 4 d. auštant rinktinės žvalgai buvo pasiųsti į Žaslių miestelį, o II pėstininkų pulko I bataliono I kuopa – į Žaslių geležinkelio stotį. Bolševikai, pastebėję artinantis lietuvių žvalgas, paleidę keletą šūvių Žaslių miestelį skubiai paliko ir pasitraukė Vievio kryptimi. Ta pačia kryptimi pasitraukė ir bolševikai iš Žaslių geležinkelio stoties, palikę vežimą sviedinių, telefono aparatą ir vienos kuopos raštinę su antspaudais ir dokumentų blankais¹⁸.

Nors bolševikai ir buvo priversti pasitraukti iš jų užimto rajono iki pat Vievio miestelio, bet jie nebuvo sumušti. Todėl kitą dieną pulti buvo atsisakyta ir rinktinė įsitvirtino Strošiūnų–Pajautiškių–Žaslių geležinkelio stoties ir Žaslių miestelio linijoje¹⁹.

Balandžio 5 d. II husarų eskadronas užėmė Jagelonių kaimą, o balandžio 6 d. – Semeliškes. Visų anksčiau minėtų mūšių metu iš priešo buvo paimtas kulkosvaidis, 3 lauko virtuvės, 4 dviračiai vežimai šoviniams, 6 telefono aparatai, daug telefono kabelio, 2 vežimai, 4 arkliai ir apie 50 belaisvių. Netoli Vievio buvo paimtas intendantiūros sandėlis, iš kurio pavyko viską išsivežti. Lietuvių nuostoliai – trys kareiviai žuvę ir 25 sužeisti²⁰.

Po šių kautynių bolševikai, sužinoję, jog lietuvių jėgos šiame bare yra daug menkesnės ir, be to, vokiečiai jiems nepadeda, ruošėsi lietuvių pulti. Jau balandžio 6 d.

Lietuvos nepriklausomybės karų istorija

Žaslių kautynės (1919 m. balandžio 2-8 d.)

Vytautas BUDVYTIS, Kaišiadorių muziejaus muziejininkas

Atkelta iš 10 p.

lietuviai turėjo žinių, jog Žaslių bare priešas koncentruoja didesnes jėgas. Balandžio 7-osios vakare buvo pastebėtas jų intensyvus judėjimas. Rinktinė pasiruošė gintis, budėjimas pozicijose buvo sustiprintas, rezervinės kuopos išpėtos būti pasiruošusios²¹.

Balandžio 8-osios mūšis

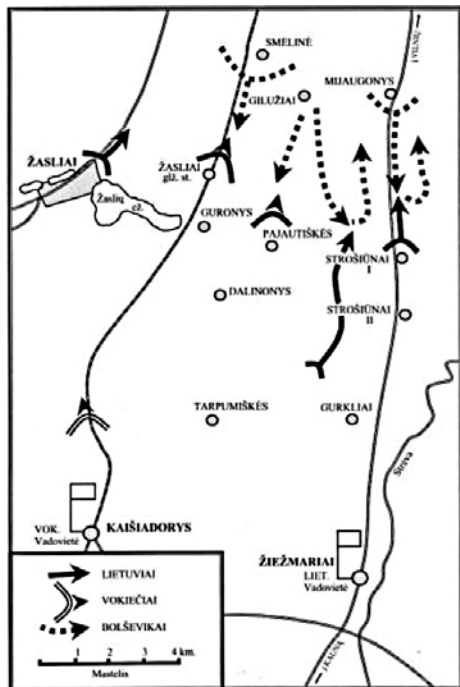
Balandžio 8-osios anksti rytą gausios priešos grandinės pradėjo smarkų puolimą Žaslių-Strošiūnų bare. Nors telefonų jau turėta, bet jie blogai veikė. Kautynių metu Žiezmarų-Strošiūnų telefono linija visiškai nustojo veikusi, todėl kuopų vadams teko veikti savarankiškai ir parodyti daug iniciatyvos.

Bolševikai ypač smarkiai puolė Žaslių geležinkelio stotį ir Talpūnus, o Pajautiškes bandė apsupti mišku iš pietų pusės. Tačiau lietuvių kariai sulaukė priešos puolimą ir privertė jį trauktis atgal mišku į rytus.

Bolševikai, panaudoję smarkią artilerijos ir kulkosvaidžių ugnį, toliau didelėmis jėgomis puolė, tačiau Strošiūnų paimti jiems nepasisekė. Tada sutelkę artilerijos ir kulkosvaidžių ugnį bolševikai puolė frontu nuo Mijaugonių kaimo iš miško. Nors priešos artilerijos sviediniai krisdavo maždaug už kilometro kuopų užnugaryje, tačiau tarp menkai patyrusių lietuvių karių jie kėlė paniką²².

Pačiame kautynių įkarštyje sugedo IV kuopos kulkosvaidis, o ir šovinių jau nedaug tebuvo likę. Nepatyrę kulkosvaidininkai ilgai nesugebėjo jo sutaisyti ir tuo pasinaudoję bolševikai dar atkakliau veržėsi pirmyn. Tuo kritišku momentu vis dėlto pavyko kulkosvaidį sutaisyti ir besiantinanti priešą apšaudyti smarkia ugnimi, kuri bolševikams padarė daug nuostolių. Buvo matyti, kaip bolševikai, jau lipantys per tvorą, krito nuo kulkosvaidžio ugnies. Daug jų buvo nukauta ir nuo kuopų karių taiklių šūvių. Nuolat buvo girdėti II kuopos vado karininko A. Jakšto raginimai: „Vyrai, tik taikykite, vyrai taikykite!“ Vietinių gyventojų pasakojimu, bolševikai iš to lauko išsivežė apie 80 nukautų ir sužeistų kareivių. Jų puolimas buvo sustabdytas²³. Bolševikai pasitraukė Mijaugonių kaimo kryptimi. Temstant kautynės apirimo.

Kautynėse ties Strošiūnais ypač pasižymėjo šie Atskirojo bataliono kariai: puskarininkiai Petras Daunoras, Juozas

Schema

Pocius, Juozas Černiauskas, skyrininkas Domininkas Narbutas, eiliniai Aleksas Baušys, broliai Pranas ir Motiejus Kilikevičiai, Pranas Valkauskas, Andrius Makarevičius, Stasys Jakubauskas, Jonas Janušaitis, Petras Šimkus, Juozas Vaičaitis, Jonas Plioplys, Stasys Karpavičius ir kiti²⁴.

Išitikinis tolesnio puolimo prieš stambias bolševikų pajėgas neperspektyvumu, balandžio 8-osios vakare buvo gautas rinktinės vado J. Butkaus įsakymas visoms kuopoms atsitraukti iki Gurklių kaimo²⁵. Lietuvos vadovybė nutarė savo karinius dalinius atitraukti. Balandžio 9–10 d. Strošiūnų-Pajautiškių-Žaslių miestelio ir geležinkelio stoties baras buvo perduotas vokiečių apsaugai.

„Atskiras batalionas buvo pasiųstas atgal į Kauną baigti formuotis ir mokytis. Žinoma, niekas nevežė mūsų į Kauną, turėjome žygiuoti savo kojomis. Grįžome išdidūs, nes juk ne tik buvome buvę fronte, bet ir apšaudyti, t. y. jau su kautynių stažu“²⁶ – prisimena S. Raštikis.

Kovų su bolševikais ties Žasliais metu žuvo 4, sužeista 40 ir dingo be žinios 20 kareivių. Balandžio 10 d. Žiezmaruose

Lietuvos nepriklausomybės kovų savanorių kapai Žiezmarų kapinėse. 2014 m. V. Budvyčio nuotr.

įvyko iškilmingos žuvusių karių laidotuvės, dalyvaujant didelei miniai aplinkinių gyventojų. Jose taip pat dalyvavo Atskirojos brigados vadas S. Nastopka, štabas ir daugybė karių²⁷.

Įvertinant Žaslių kautynių su bolševikais eigą ir rezultatus, reikia pritarti istoriko Vytauto Lesčiaus išvadai, jog Lietuvos kariuomenės vadovybė, turėdama šiam bare nepalyginamai menkesnes karines pajėgas, nutarė suduoti priešui lemtingą smūgį. Nors šiose kautynėse ir nepasisekė sumušti priešos ar bent jau pasistumti Vilniaus kryptimi, tačiau čia buvo galutinai sutrikdytos bolševikų pastangos pro Alytų ir Kaišiadoris žygiuoti į Kauną ir užimti visą Lietuvą.

²¹Kiaupa Z. Lietuvos valstybės istorija. Vilnius, 2006. P. 205-207.

²²Morkūnaitė A. Iš vietos savivaldos kūrmosi Kaišiadorių apskrityje 1918 metais // Kaišiadorys: miesto ir aplinkinių praeitis. Kaišiadorys, 1999. P. 71-72.

²³Kiaupa Z. Lietuvos valstybės istorija... P. 207-208.

²⁴Ten pat. P. 208-209.

²⁵Lesčius V. Lietuvos kariuomenės nepriklausomybės kovose, 1918-1920. Vilnius, 2004. P. 79.

²⁶Karin. K. Škirpos 1919 m. vasario 28 d. slapta pareiškimas Nr. 8 Krašto apsaugos ministerijai // LCVA, f. 923, ap. 1, b. 149, l. 216-217.

²⁷1919 m. įsakymai Krašto apsaugos ministerijai // LCVA, f. 384, ap. 1, b. 3, l. 47.

²⁸Atskiro brigados ir II pėst. divizijos štabo karo dienynas (1919 03 11-1919 12 31) // LCVA, f. 929, ap. 3, b. 76, l. 2-3.

²⁹Krašto apsaugos ministro karin. A. Merkio slapta įsakymas Nr. 1 Vilniaus grupei // LCVA, f. 1, ap. 1, b. 15, l. 42-43; A. V. Kautynės ties Žasliais ir Strošiūnais // Karys. Kaunas, 1939. Nr. 14. P. 441.

³⁰Raštikis S. Kovose dėl Lietuvos. Kario atsiminimai. I dalis. Los Angeles, 1956. P. 137-138.

³¹Atskiro brigados ir II pėst. divizijos štabo karo dienynas... // LCVA, f. 929, ap. 3, b. 76, l. 6.

³²Kairiosios voros mūšių Žiezmarų-Vievio rajone reliacija // LCVA, f. 929, ap. 3, b. 37, l. 50.

³³Lesčius V. Lietuvos kariuomenės nepriklausomybės kovose... P. 85.

³⁴Ten pat.

³⁵Petro Balsio atsiminimai apie 1919 m. kovas Žiezmarų, Avilių apylinkėse // LMAVB RS, f. 193-22, l. 1-3.

³⁶Lesčius V. Lietuvos kariuomenės nepriklausomybės kovose... P. 86.

³⁷Kairiosios voros mūšių Žiezmarų-Vievio rajone reliacija // LCVA, f. 929, ap. 3, b. 37, l. 50.

³⁸Atskiro brigados ir II pėst. divizijos štabo karo dienynas... // LCVA, f. 929, ap. 3, b. 76, l. 7.

³⁹Kairiosios voros mūšių Žiezmarų-Vievio rajone reliacija // LCVA, f. 929, ap. 3, b. 37, l. 50.

⁴⁰Atskiro brigados ir II pėst. divizijos štabo karo dienynas... // LCVA, f. 929, ap. 3, b. 76, l. 8.

⁴¹Lesčius V. Lietuvos kariuomenės nepriklausomybės kovose... P. 87.

⁴²Ten pat.

⁴³A. V. Kautynės ties Žasliais ir Strošiūnais... P. 442.

⁴⁴Atskirojo bataliono kariai, 1919 m. balandžio 8 d. pasižymėję mūšiuose su bolševikais ties Strošiūnais // LCVA, f. 929, ap. 3, b. 112, l. 9-10, 14.

⁴⁵Atskiro brigados ir II pėst. divizijos štabo karo dienynas... // LCVA, f. 929, ap. 3, b. 76, l. 8-9.

⁴⁶Raštikis S. Kovose dėl Lietuvos... P. 139.

⁴⁷Atskiro brigados ir II pėst. divizijos štabo karo dienynas... // LCVA, f. 929, ap. 3, b. 76, l. 9.

Lietuvos bažnyčių istorija

Vilniaus Palaimintojo Jurgio Matulaičio parapijos kūrėjas ir bažnyčios statytojas – kun. Medardas Čėponis

Dr. Aldona VASILIAUSKIENĖ, Vilnius

Atkelta iš 5 p.

Jonas Vailionis, Juozapas Minderis, Jonas Varaneckas; asistavo diakonai: Vidas Smagurauskas, Balys Stankus...

Po intensyvių aštuonerių metų darbų Palaimintojo Jurgio Matulaičio parapijoje, kun. M. Čėponis buvo perkeltas rezidentu į Vilniaus Šv. Mikalojaus parapiją.

Šv. Mikalojaus parapijos klebonas

2004 m. paskirtas Šv. Mikalojaus parapijos klebonu kun. M. Čėponis atliko įvairių restauravimo darbų, parapijiečius dvasinei veiklai sutelkė į įvairias grupes: Evangelizacijos, Liturgijos, Karitatyvinę-socialinę bei Jaunimo sekcijas, trečinių pasauliečių, maldos grupę, Marijos legioną, parapijos senjorų chorą, „Močiūčių klubą“.

Idomus kunigo veiklą liudijantis faktas – Vilniaus Šv. Mikalojaus parapijos klebonas M. Čėponis 2010 m. gruodžio 21 d. Vilniaus oro uoste pašventino Maldos kambarį.

Ženklūs klebono ryšiai su ukrainiečiais – Rytų (graikų) apeigų katalikais, ypač Vilniaus Švč. Trejybės bažnyčios klebonu t. Pavlo Jachimec OSBM – Šv. Mikalojaus bažnyčioje ne kartą aukotos šv. Mišios, kurių metu parapijiečiai susi-

pažino su unitų apeigomis, klausė ukrainietiškus giesmių.

Klebono M. Čėponio iniciatyva parapijiečiai turėjo galimybę išklausti šv. Mišias, aukojamas ir rusų kalba, – jas laikė Vladimiro (prie Kliazmos) Švč. Mergelės Marijos Rožinio Karalienės parapijos klebonas t. Sergiejus Zujevas, atvykęs į Lietuvą su savo piligrimų grupele, kuri maldoje keliavo po Lietuvą M. Reinio (1884 02 03–1907 06 10–1926 04 05–1953 11 08) vardo įamžinimo vietomis.

Kunigo M. Čėponio iniciatyva organizuojami susitikimai su mokslo bei meno žmonėmis. Šv. Mikalojaus bažnyčioje ir parapijos salėje vyksta įdomūs renginiai, prateidami prieš 100 metų šioje lietuviškoje parapijoje vykdytą veiklą. Prisimenami Šv. Mikalojaus parapijoje dirbę ir kiti iškilūs arkivyskupijos dvasininkai, buvę parapijos klebonai, įvairios organizacijos bei asmenys, kovoję dėl Lietuvos ir Bažnyčios laisvės, lietuviybės žadintojai ir puoselėtojai. Keletą paminėsime: minimas klebonas Kristupas Čibiras (1888 12 14–1914–1942 03 23) – i šiuos renginius atvyksta Švenčionių klubas, Daugėliško parapijiečiai, giminaičiai; nuo 2012 m. kasmet Šv. Mikalojaus bažnyčioje teikiama Vasario 16-osios Nepriklausomybės

Vasario 16-osios akto signataro Donato Malinausko premija įteikiama dr. Kazimierui Garšvai. Centre kleb. dek. Medardas Čėponis, dešinėje Viktoras Jencius Butautas

mybės akto signataro Donato Malinausko (1869 03 07–1942 11 30) premija, kurią įsteigė D. Malinausko vaikai Tadas Stomma ir dr. Viktoras Jencius-Butautas. Jau įteiktos keturios premijos. Pirmąsias gavo „Vorutos“ redaktorius Juozas Vercinkevičius ir mons. Alfonsas Svarinskas; nemažas dėmesys skiriamas Dievo tarnui arkivyskupui Mečislovui Reiniui, kuris glaudžiai susijęs su Šv. Mikalojaus bažnyčia.

Vilniaus Šv. Mikalojaus parapijiečiai

džiaugiasi, kad jų klebonas M. Čėponis 2005 m. apdovanotas Sausio 13-osios medaliu (2005 m. sausio 6 d. Prezidento įsakas Nr. 189), dėkingi, kad kunigo pastangomis iš Baltarusijos (Zadzievo, prie Postavų) parvežti ir Lietuvoje Vilniaus Jeruzalėje – Šv. Kryžiaus Atradimo parapijos kapinėse 2005 m. balandžio 21 d. perlaidoti nusipelnusio kunigo, knygnešio Jurgio Mačiulio (1863–1915) palaikai.

Autorės nuotr.

Rytų Lietuvos švietimas: praeitis, dabartis ir perspektyvos

Paskutinio skambučio šventė Kalesninkų Mykolo Rudzio pagrindinėje mokykloje

Loreta JURGELEVIČIENĖ, mokytoja

Gegužės 30 dieną Kalesninkų Mykolo Rudzio pagrindinėje mokykloje nuaidėjo Paskutinis skambutis. Dešimtokai jau nuo pat ryto galėjo pajusti šventišką nuotaiką.

Šią gražią dieną mūsų mokykla išleido dvyliką dešimtokų laidą. Šventinį rytą mokiniai kartu su auklėtoja Jurgita Belevičiūte ir istorijos mokytoja Vilma Jakelevičiene aplankė Kalesninkų bažnyčios statytojo ir pirmos lietuviškos mokyklos įkūrėjo kunigo Mykolo Rudzio kapą. Šiais mokslo metais mūsų mokyklai buvo suteiktas jo vardas, taigi dvyliktoji dešimtokų laida, tai kartu ir pirmoji laida, kuri jau baigė Kalesninkų Mykolo Rudzio pagrindinę mokyklą.

Vėliau Paskutinio skambučio šventė vyko mokykloje ir prasidėjo paskutiniąja dešim-

tokų pamoka. Po pamokos visi susirinkome mokyklos aktų salėje. Čia paskutinį kartą lydimi mūsų pirmokėlių susirinko dešimtokai.

Šventinį koncertą pradėjo mokyklos priešmokyklinukai ir pradinių klasių mokiniai. Mažuosius dainorėlius ruošė muzikos mokytoja Liucija Plukienė. Sveikinimo žodį tarė mokyklos direktorė Renata Aukščionienė bei mūsų svečias „Vorutos“ laikraščio leidėjas ir redaktorius Juozas Vercinkevičius. Dešimtokus pasveikino ir atminimo dovanėles įteikė jų pirmoji mokytoja Vaida Urvikienė.

Paskutinio skambučio šventė, tai ne tik dešimtokų diena, bet ir mūsų ketvirtokų, kurie jau kitais metais bus penktokais. Mokyklos direktorė įteikė jiems pirmuosius pa-

žymėjimus. Sveikinimo žodį tarė ir pirmoji jų mokytoja Vilija Kuleš.

Dešimtokai negailėjo gražių padėkos žodžių visiems mokytojams, mokyklos administracijai, savo draugams. Atsisveikindami mokiniai pasodino gražų medelį mokyklos kieme.

Dešimtokai perdavė devintokams mokyklos raktą ir perskaitė tradicinį, tik netradiciškai parašytą testamentą - parodė nuotaikingą, pačių sukurta filmuką.

Paskutinio skambučio šventę organizavo mokytoja Elvyra Bernatovičienė, kurios dėka ši diena tapo dar šviesesnė ir prasmingesnė.

Juozas Vercinkevičiaus nuotr.

Mokyklos direktorė Renata Aukščionienė

IV klasės mokiniai rankose turi pradinio ugdymo programos baigimo pažymėjimus. Iš kairės: auklėtoja Vilija Kuleš, direktorė Renata Aukščionienė ir mokytoja Loreta Jurgelevičienė

Paskutinio skambučio šventės dalyviai

„Vilniaus Jovarai“ – prasmingas ir išskirtinis renginys, stiprinantis ryšį su gimtąja kalba, sava kultūra ir mūsų valstybe

Jolanta NOVOPAŠINIENĖ, Juodšilių „Šilo“ gimnazijos ugdymą organizuojančio skyriaus vedėja

2014 metų gegužės 23 dieną „Šilo“ gimnazijoje įvyko 6-toji Vilniaus rajono lietuviškų mokyklų meno šventė „Vilniaus Jovarai“, kurioje dalyvavo 16 gimnazijų, vidurinių, pagrindinių, pradinių mokyklų, darželių. „Šilo“ gimnazijos bendruomenė džiaugėsi ir sveikino visus, sugužėjusius šią gražią gegužės dieną į Juodšilių „Šilo“ gimnaziją kartu pasidžiaugti „Vilniaus Jovarų“ švente ir brandžiu žodžiu, smagiu šokių, skambia daina paminėti Kristijono Donelaičio 300-tąsias gimimo metines.

Šventės pradžioje gimnazijos direktorė R. Agintienė perskaitė prezidentės Dalios Grybauskaitės sveikinimą, kuriame prezidentė linki, prisijungdama prie 300-ųjų Kristijono Donelaičio gimimo metinių minėjimo, dar kartą pajusti lietuvių kalbos grožį ir mūsų tautos stiprybę. Sveikinime prezidentė pabrėžia, kad išliksime tik tada, jei gerbsime ir saugosime tai, kas mus visus sujungia. Visiems šventės dalyviams ir žiūrovams sveikinime linkima pačių smagiausių akimirų ir dar daugiau pasitikėjimo vienas kitu: „Būkime vieningi dėl savo vaiku, dėl Vilnios krašto, dėl visos Lietuvos“. „Šilo“ gimnazijos direktorė, perskaičiusi prezidentės sveikinimą, palinkėjo visiems šventės dalyviams, žiūrovams, organizatoriams mylėti, branginti ir garsinti savo gimtąjį kraštą, kalbą, kultūrą, be kurių sunyktų žmogaus siela. Taip pat R. Agintienė palinkėjo geros nuotaikos, smagios šventės ir kuo daugiau teigiamų emocijų... „Būkime stiprūs, išdidūs, garbingi. Būkime kaip jovarai - šaknimis į žemę, šakomis – į dangų.“

Susirinkusiuosius taip pat sveikino LR seimo narys R. Žilinskas, lietuvių švietimo draugijos „Rytas“ pirmininkas A. Masaitis, LR švietimo ir mokslo ministerijos Regioninių mokyklų skyriaus vedėjas J. Vasiliauskas, Rytų Lietuvos mokytojų sąjungos pirmininkė D. Šabienė.

Po garbių svečių sveikinimų vyko sma-

Kalba Algimantas Masaitis

gūs, gražūs mokyklų kolektyvų pasirodymai, kurių metu buvo dainuojamos lietuvių liaudies dainos, sutartinės, estradinės dainos. Nuo smagaus šokėjų tryptimo dundėjo, lingavo scenos grindys, o ne vienas žiūrovas ėmė ir šalia scenos smagiai trypti. Žinoma, nebuvo pamirštas ir K. Donelaitis. Būtent Justino Marcinkevičiaus ištrauka iš poemos „Donelaitis“ renginį pradėjo „Šilo“ gimnazijos vienuoliktokė Indrė Novopašinitė, o ir į šventę atvykę mokyklų kolektyvai atsivežė gražiai paruoštas programas, skirtas K. Donelaičiui, kaip antai Vilniaus rajono Maišiagalos Lietuvos didžiojo kunigaikščio Algirdo vidurinės mokyklos mokiniai, kurie paruošė programą pagal K. Donelaičio pasakėlį „Ažuols gyrypelnys“, Nemenčinės Gedimino gimnazijos gimnazistai, atlikę meninę kompoziciją „Kristijono Donelaičio patarimai šių dienų žmogui“ arba Rudaminos „Ryto“

Renginio akimirksnis

gimnazijos mokiniai, kurie atliko šventinę programą „Donelaičio aidai“.

Šventės pabaigoje visi mokyklų kolektyvai buvo apdovanoti lietuvių švietimo draugijos „Rytas“ bei kitų rėmėjų įsteigtomis dovanomis: vertingomis knygomis, žaislais, nemokamomis kelionėmis į Europos parką, Vilniaus muziejus, edukaciniais užsiėmimais, ekskursijomis po Vilnių ir kitomis dovanomis.

Renginį „Šilo“ gimnazijos vedėjai D. Masaitis, Vidmantė Šukytė ir Indrė Novopašinitė pabaigė dėkodami visiems susirinkusiems ir, žinoma, nuolatiniams šios

šventės rėmėjams - Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministerijai, Vytauto Landsbergio fondui, Cingų labdaros fondui, Tautos fondui, žemės ūkio uždarajai akcinei bendrovei Rūta - bei linkėdami nepamiršti lietuviškos dainos, lietuviško šokio ir Kristijono Donelaičio.

„Gražaus pavasario, saulėtos vasaros, puikios nuotaikos. Iki malonių pasimatymų“ - atsisveikino su šventės dalyviai, organizatoriais ir žiūrovais renginio vedėjai.

Puslapių rengė Juozas VERCINKEVIČIUS

LIETUVOS SĄJŪDŽIO TARYBOS

PAREIŠKIMAS

DĖL SANTYKIŲ SU LENKIJOS IR LIETUVOS LENKAIS

Netapatinkime visų lenkų su V. Tomaševskio vadovaujama ir naudojama LLRA – vietinių lenkų partija sukurta rinkimams Lietuvoje, rinkiminiam bei administraciniam vienos politikų grupės išitvirtinimui. Rusijos ambasada Vilniuje ilgesnį laiką tiesiogiai įtakojant, galų gale matomas rezultatas, dalies rinkėjų telkimas į rusų-lenkų bloką. Jo fonas – Lenkijos ir Rusijos nacionalistų puldinėjimai prieš Lietuvą. Šių tikslas – supriešinti lenkus bei rusus su lietuviais. Lietuvos Sąjūdis matė tas pastangas nuo pat savo atsiradimo ir joms oponavo, lenkų bei rusų demokratams talkinant, už ką buvome ir liksime dėkingi.

Šiandien kreipiamės į geros valios lenkus Lenkijoje ir Lietuvoje. Šovinistų išpuolių „Litwę – do gazu!“ arba „lietuviškas chame,

klaupkis prieš lenkų poną!“ nepriskiriame lenkų tautai. Tačiau norėtume, kad lenkai abiejose šalyse nebūtų kurstomi pritarti tokiam kiršinančiam chuliganizmui, nors kaip tik ta ir apskritai antilietuviška kryptimi ne kartą veikia jų spauda bei internetai. Aišku, niekas tų reiškinių nesustabdys, tik pati padorioji lenkų visuomenė.

Rūpestį sukėlė vėliausios viešosios nuomonės apklausa Lietuvoje. Lenkai laikomi antrais pagal nepatrauklumą ir grėsmę Lietuvos priešais. Tai reikštų, kad LLRA ir kai kuri spauda sėkmingai vykdo didesnės hegemonijos užduotis. Kviečiame lietuvius rodyti orų ir kultūringą atsparumą provokatoriams, nenusiteikti prieš lenkų tautą.

Lietuvoje yra daug lenkų nepritariančių LLRA taktikai, nelojaliems ir antilietuviš-

kiems išpuoliams. Draugaukime su jais, padėkime ištrūkti iš LLRA nacionalistinio diktato ir terorizuojančio monopolio. Ukrainai kovojant už europinio pasirinkimo laisvę, nelengvai atremiant putininės Rusijos ginkluotas ir kitokias agresijas, V. Tomaševskio antiukrainietiška prorusiška nuostata (net „Georgijaus juostelė“) turi būti pastebėta ir įvertinta pačių lenkų ir Lietuvoje, ir Lenkijoje. Laikas taip pat išsiaiškinti, ar asmenys, oficialiai įsipareigoję kitai valstybei ir jos kontroliuojami, o juolab nevykdantys šalies įstatymų, gali užimti aukštas pozicijas Lietuvos Respublikos parlamentinėje ir administracinėje valdžioje. Konstitucinio Teismo žodis šiuo klausimu būtinas. Laikas geriau politiškai susivokti ir dabartinei valdančiajai koalicija. Užmačios išstumti valstybinę kalbą

kai kur iš viešojo gyvenimo nėra visai nekalta LLRA-RA pageidavimai, o veikiau norimas valstybės skaldymas ir silpninimas. Dabartinėje Rytų Europos situacijoje ne laikas tai net svarstyti. Pagrindinis klausimas teks Lietuvos socialdemokratams, kiek jie sutinka būti koalicinių „akcininkų“ kompromituojami.

Manome, jog reikalingas ir pageidautinas Lietuvos tautinių bendrijų, taip pat ir lietuvių, platus ir atviras pokalbis dėl santarvės ir bendros pilietinės laikysenos.

Lietuvos Sąjūdžio garbės pirmininkas

Vytautas LANDSBERGIS

Lietuvos Sąjūdžio pirmininkas

Vidmantas ŽILIUS

Lietuvos Sąjūdžio tarybos pirmininkas

Andrius TUČKUS

M. M. Kolionko. Ar įmanoma Lenkijos sienų revizija?

Atkelta iš 1 p.

Viena tokių laidų yra „Kurier Kresowy“, kviečianti ne tik į sentimentalias keliones po buvusius lenkiškus „kresus“, bet ir informuojanti apie visus svarbius klausimus, „(...) susijusius su Kresais“. Suprask: apie lenkų tautinės mažumos gyvenimą kažkokiuose lenkiškuose pakraščiuose, t.y. Lietuvos sostinėje Vilniuje ar Ukrainos mieste Lvove.

Kitas Lenkijos visuomeninis transliuotojas (finansuojamas irgi iš valstybės biudžeto) – Balstogės radijas kiekvieną savaitę rengia laidą „Magazyn kresowy“, kurioje primenamas Vilniaus, Gardino ar Lvovo lenkiškumas, šlovinami lenkų kovotojai su „okupantais“ lietuviais ar ukrainiečiais, ir ypač daug dėmesio skiriama Lietuvos lenkų mažumai, kuri, anot laidų vedėjų, yra persekiojama, diskriminuojama ar engiama.

Paieškojus toliau, darosi dar įdomiau. Yra toks interneto portalas www.kresy24.pl, kuris, kaip skelbiama, iš dalies finansuojamas Lenkijos URM.

Tokie veiksmai lemia tai, kad Lenkijos visuomenėje įsivyravau revanšistinės, šovinininės, agresyviai antilietuviškos nuotaikos. Tai parodė kad ir pernai rudenį Poznanės stadione išskleistas didžiulis plakatas „Lietuvi chame, klaupkis prieš lenkų poną“, ar Lenkijos piliečių Lietuvos vėliavos išniekinimas Rasų kapinėse.

„Kresų“ gaivinimo ideologų galeriją papildė JAV gyvenantis vienas populiariausių Lenkijos žurnalistų Mariušas Maksas Kolionko (Mariusz Max Kolonko). Savo autorinėje internetinės televizijos „MaxTV“ laidoje jis pažengė dar toliau: nuo „kresų“ idėjos šlovinimo iki praktinio Kurso, kaip įgyvendinti daugelio lenkų svajones. Savo TV „MaxTV“ laidoje jis moko lenkų politikus, kaip susigražinti 1939-ųjų Lenkijos rytinius „kresus“ – Vilnių ir Lvovą.

Skelbiame jo laidos siužetą apie Lenkijos rytinių sienų reviziją vertimą į lietuvių kalbą.

M.M.Kolionko daugelį metų dirbo Lenkijos nacionalinės televizijos Telewizja Polska (TVP) I programos ir populiarios komercinės televizijos TVN korespondentu JAV. Aktyviai darbuojasi įvairiose komercinėse televizijose ir kitose medių srityse.

Pastaruoju metu kuria autorines TV laidas ir savo įkarčioje internetinėje MaxTV, bendradarbiauja su Amerikos lenkų televizija bei kitomis žiniasklaidos priemonėmis.

Alkas.lt

M.M.Kolionko. Ar įmanoma Lenkijos sienų revizija?

Šiandien MaxTV – ar įmanoma rytinių Lenkijos sienų revizija? Vilnius ir Lvovas vėl Lenkijos sudėtyje, ar... Ar yra įmanomas penktojo Lenkijos padalijimo Jaltoje rezultatų panaikinimas? (...)

Ir pagrindinė „MaxTV“ šiandienos tema – ar įmanoma Lenkijos rytinių sienų revizija? Vilnius ir Lvovas vėl bus mūsų?

Priminsiu, kad kai Ukrainoje, Lucke, į mūsų prezidentą buvo pasikėsinta, apmėtant jį kaušiniais. Kai žiūrovai komentavo tą įvykį, perskaičiu tokį žiūrovo komentarą: ką mes čia taip diskutuojame, ir taip niekada Vilnius ir Lvovas negrįš Lenkijai. Tai yra Lenkijos žemės, bet užmirškite jas. Nejaugi? O kas taip pasakė? Tai yra įmanoma. Ir dabar aš papasakosiu, kaip tai galima įvykdyti.

Gerbiame, prieš dvidešimt penkerius metus, prieš tai, kai atvykau į Jungtines Vals-tijas, nuvažiavau į Berlyną. Prisimenu, kad pamačiau Berlyno sieną. Pamačiau tą Berlyno sieną, kuri skyrė miestą pavergtas. Berlyno siena vidury, vienoje pusėje – pavergtas, kitoje – laisvasis pasaulis. Pastebėjau skrendantį paukštį,

pagalvojau, ar jis perskris į kitą pusę, nes buvau girdėjęs, kas sovietai turi lazerius, ir viską kas skrenda, sunaikina. Na, bet paukštis laimingai perskrido. Ir aš tada pagalvojau sau, kad kaip tame komentare, kad ši Berlyno siena bus amžina, kaip kad amžinai Lvovas bus Ukrainoje. Vėliau buvau Londone ir televizoriaus ekrane mačiau žmones, šokinėjančius iš džiaugsmo per Berlyno sieną. Berlyno siena sugriuvo – ta pati, kuri turėjo stovėti šimtus metų.

Tai yra Vokietijos teritoriniai praradimai praėjusiame šimtmetyje. Taip atrodė Trečiasis Reichas prieš Hitlerio karą. O taip atrodė Vakarų Vokietija po karo. Teritorijos dydis – 248 tūkstančiai kvadratiniai kilometrai, tai yra 39 procentais mažiau, nei prieš karą. Lenkijos rankose kadaise svarbūs Vokietijos miestai – Štetinas, kuriame 1939 metais iš 380 tūkstančių gyventojų gyveno tik du ar trys tūkstančiai lenkų; ir Vroclavas – prieš karą didžiausias Vokietijos miestas į rytus nuo Berlyno. „Breslau-Elf“ – viena stipriausių Vokietijos futbolo komandų. Ji laimėjo rungtynes su danais Hermano Gioringo stadione. Šis stadionas pašto ženkluose buvo Trečiojo Reicho simbolis.

Pažvelkime, kaip atrodo žemėlapis po keturiasdešimties metų, griuvus Berlyno sienai. Tiek žemių vokiečiai laimėjo po jos griūtis. Berlyno sienos griūtis ir Vokietijų susijungimas įvyko per vieno žmogaus gyvenimo trukmę. Sovietinis satelitas gyvavo vos keturis dešimtmečius. Vakarų ir Rytų Vokietijos, kaip Fenik-sas, išskylantis iš pelenų, vėl susijungė į vieną valstybę, atgavo istorinį Berlyną ir 40 procentų senųjų vokiečių žemių. Nekilo pasaulinis karas, nebuvo iššautas nei vienas šūvis, nežuvo nei vienas žmogus. Kas pasakė, kad sienų revizija yra neįmanoma?

Dabar apžvelkime Lenkijos teritorinius praradimus tuo pačiu metu. Tai yra Antroji Ržepšopolita prieš karą su Hitleriu. Didesnė, nei Vokietija šiandien. Tai yra Liaudies Lenkija po karo. 312 tūkstančių kvadratiniai kilometrai. Lietuvos ir Ukrainos naudai netekome dviejų didelių miestų – Vilniaus ir Lvovo. Vilnius – prieš karą penktasis Lenkijos miestas. Lietuvį čia buvo vos 6 procentai. Futbolo klubas „Śmigły Wilno“ iškovojo prieš pat karą vietą ekstraklasėje. Nors pralaimėjo kovą su klubo „Ruch Chorzów“ rezultatu 2:5. Šiandien tai yra Lietuva.

Lvovas – senas lenkų miestas. Prieš karą – trečiasis Lenkijos miestas. Daugiau nei pusė gyventojų – lenkai. „Pogoń Lwów“ – geriausias Lenkijos sporto klubas 1938 m. su Rydz-Śmigło stadionu. Tris kartus – tarpukario Lenkijos čempionas. Šiandien tai yra Ukraina.

Taip kaip vokiečių žemės atskyrė Berlyno siena, taip lenkiškas žemės atskyrė Kerzono linija, kuri nustatė Lenkijos sienas po Antrojo pasaulinio karo. Tai, kad Lenkijos sienos yra kai kur stačiakampės, ir primena Amerikos valstijų sienas, yra būtent Kerzono linijos nuopelnas.

Čerčilis padalijimo žemėlapi matė taip, Ruzveltas taip, tačiau Stalinas paėmė ir savo letenas tą žemėlapi ir greitai nubrėžė taip, kaip yra iki šiol. Ir tuo pat metu kita ranka įtaisė sau paklusnią vyriausybę, su kuria paskui gyvenome pusę amžiaus.

Penktas Lenkijos padalinimas įvyko Jaltoje be mūsų. Ir tai atsitiko ir dėl mūsų sąjungininkų politinio naivumo. Vokiečiai sieną pripažino tik 1970 metais, o susivienijusi Vokietija Jaltos sieną pripažino 1990 metais, ir tai buvo susivienijimo sąlyga. Bet jeigu Vokietija nepripažino Jaltos sienų, nors karą pralaimėjo, kodėl Lenkija – Naujoji Lenkija, Trečioji Žečpospolita, – turėtų pripažinti Jaltos sienas, primestas mums Stalino ir patvir-

tintas jo vyriausybės, vadinamosios „Tautinio išlaisvinimo vyriausybės“, kuri buvo primesta mums pagal suklastotus 1947 metų rinkimus, kurių kandidatams sovietai išmesdavo mums parašutais, o opozicijos lyderis Mikolaičikas turėjo gelbėtis bėgdamas į Vakarus, kad nebūtų išvežtas į Sibirą?

Lenkai Ukrainoje ir Lietuvoje paliko savo istoriją, ir lenkų tauta natūraliai žvelgia į tą pusę. Tai natūrali reakcija tautos, iš kurios buvo atimta praeitis, istorija, vaikystė ir protėviai. Kalbėjimas apie rytines žemes, kaip apie mūsų, nėra nacionalizmas! Tai yra mūsų pilietinė pareiga! O tos praeities atgavimas yra mūsų tautinis interesas ir ryšium su tuo privalo tapti mūsų politiniu (valstybiniu) interesu. Ir turi būti Lenkijos valdžios įgyvendinama. Tai – nieko neįprasto. Tad ar Lenkijos politikai vykdo užsienio politiką rytinių žemių atžvilgiu, kuri atitinka taip suprantamus tautinius interesus? Ne!

Prezidentas Komorovskis ragina remti Ukrainą: „duryš Ukrainai į Europos Sąjungą yra visada atvertos“, „bus sukurta naujas veiksmų planas Ukrainai“. Gerbiame, kokiai šaliai tie žmonės atstovauja? Ukrainai? Europos Sąjungai? Bet tikrai ne Lenkijai! Gerbiame, kodėl mes turime kurti vakarietišką civilizaciją ir demokratiją Ukrainoje? Stipri Ukraina negrąžins mums žemių.

O Rusija niekuomet neatsisakys Ukrainos dėl savo įtakos zonos. Rusija turi savo karinio laivyno bazę Sevastopolyje, iš kur kontroliuoja Viduržemio jūros baseiną. Kur gyvena daugiausiai rusų už Rusijos ribų? Ukrainoje. 10 milijonų, beveik 20 procentų Ukrainos gyventojų. Sevastopolyje – 70 procentų. Žemėlapyje tai pažymėta tamsiai mėlynai. Visa tai pavirsta rusų balsais už dabartinę valdžią – vėlgį rajonai, žemėlapyje pažymėti mėlynai. Kijevas yra Rusios krikščionybės lopšys. Ten gimė stačiatikių bažnyčia. Vėliau persikėlė į Maskvą, bet Rusios krikštą įvyko būtent Kijeve. Ir todėl Putinas neseniai kalbėjo, kad Rusijos širdis yra Ukrainoje. Ir sakė taip, kaip yra, – buvo teisus.

Taigi, sakykim, gerai, o dabar stumti sieną už Kerzono linijos ir atgauti savo žemes – tai neįmanoma. Ar tikrai? Ir aš parodysiu, kaip tai galima padaryti modeliavimo sąlygomis. Kaip „laboratorinėmis“ sąlygomis tauta grįžta prie savo šaknų, apie tai kalba mokslas, vadinamas politologija.

Pirmas punktas – norint aneksuoti teritoriją, turi būti ten **tautinė mažuma**. Tiek lenkų yra toje teritorijoje šiandien, ir gali atrodyti, kad tokie skaičiai užkerta kelią plebiscito galimybėms, bet tai galima pakeisti. Svarbu, kad būtų du veiksniai: pirma, tautinė mažuma, kuri nori būti atskirta, o antra, ji turi istorinių tradicijų bendrumą. Ir abi šios prielaidos rytiniuose kresuose yra.

Antras punktas – politinis klimatas, tai yra tautinių, arba nacionalsitinių, judėjimų atgimimas. Ir tai matome ne tik Lenkijoje, bet ir Rusijoje, Vokietijoje, visoje Europoje de facto vyksta „tautų pavasaris“. Tai yra nepalyginama su niekuo kitu Europos istorijoje. Bavarija siekia atsiskirti nuo Vokietijos ir nori nepriklausomybės. Škotija nori nepriklausomybės, 2014 metais turi būti tuo klausimu referendumas. Graikijoje fašistų partija pateko į parlamentą. Silezijoje irgi daug kas nori autonomijos.

Tautinių judėjimų žemėlapis yra didelis. Mano nuomone, tie tautiniai judėjimai bus dar įtakingesni ir stipresni, kai Europa ims skinti savo neprotingos imigracinės politikos ir tos socialinės apsaugos koncepcijos, kuri vykdoma Europos Sąjungos, vaisius.

Trečias punktas – visuomenės nepasiten-

kinimas teritorijoje, kuri yra aneksijos tikslu. Kodėl tie žmonės Ukrainoje taip protestuoja? Nes praėjusią savaitę Ukrainos prezidentas Vilniuje parodė špygą Europai. Po tiek metų Ukrainoj grėsmingai šaukiama „Rusija!“ Taigi žmonės eina į gatves, nes juos traukia Vakarų civilizacija, kuri garantuoja geresnį gyvenimą. Taigi, reikia nukreipti tuos žmones, bet nukreipti jų simpatijas ne į Europos Sąjungą, bet į Lenkiją, kuri yra artimiausias kaimynas. Tai yra silpnoji Putino politikos pusė, jo Achilo kulnas, nes Putinas teisingai supranta, kad Lenkijos valdžia nepadarys nieko, apie ką aš kalbu. Nes politikai turėtų būti su kiaušais, o ne Merkel už siūlų traukikomomis marionetėmis.

Kaip padaryti, kad tie žmonės, kurie išejo Ukrainoje į gatves, pamiltų mus? Tai paaiškina tautos grįžimo prie savo šaknų modelio **ketvirtas punktas: reikia jiems duoti ekonominę paskatą**.

Ar prisimenate lietuvių vardą Jogaila? Lenkijos karalių. Taigi Jogaila per du dešimtmečius sulenkino ne tik Vilnių ir Lietuvą, bet ir Kijevą su Lvovu. Kaip tai padarė? Per Magdeburgo teises. Bet per sumodernintą jų versiją. Pagonims lietuviams jis pasakęs: jeigu tapsite katalikais, tai gausite išskirtines teises, privilegijas. Būsute kaip lenkai, būsute ponai. O jei prekiausite kokiomis nors nelegaliomis prekėmis, nekreipsime dėmesio į tai... sakysime, kad viskas gerai, nėra problemų, kaip sakome rytuose. Na ir per kelvą metų suskirstė žemes į privilegijuotas ir neprivilegijuotas. Aišku, visi norėjo būti privilegijuoti. Tie Ukrainos žmonės, kurie išejo į gatves, nori būti privilegijuoti, jie nori priklausyti Vakarų civilizacijai, nori gyventi kaip europiečiai. Jeigu jiems to nenori duoti Ukraina, kodėl to negalėtų duoti Lenkija? Kaip tai padaryti?

Nauja žalioji Lenko korta. Taigi trumpesnė Lenko kortos versija. Tai reiškia, kad toks turėtojas tos kortos gali dirbti ir mokytis Lenkijoje ir Europoje, turėti privilegijų gauti vizai, bet su dviem sąlygom. Pirma, turi gyventi buvusių Lenkijos žemių teritorijoje ir ten turėti pastovią gyvenimo vietą. Antra, turi turėti etninį ryšį su Lenkija, deklaruoti, kad priklauso lenkų tautai. Gerbiame, per keletą metų tas lenkų procentas, kuris buvo 2001 metais išaugo iki 15 procentų. O rusai, toje teritorijoje, kuri žemėlapyje buvo pažymėta mėlynai, laktys po palėpės, naršys po skrynias, ieškodami senų nuotraukų, ir sakys „atleiskite, mano bobutė buvo lenkė“. Ir visai nereikia dokumentų, liudijančių kilmę, gana, kad pasakysi, jog „mano močiutė lenkiškai kalbėjo“, ir esi lenkas...

Gerbiame, tik po to, **kai tai padarysime, galėsime pereiti prie paskutinio grįžtančios prie savo šaknų tautos punkto koncepcijos, kuri politinėje kalboje gražiai vadinama plebiscitu**. Kas yra plebiscitas? Tą sileziečiai žino geriausiai – pasiklauskite savo senelių.

Gerbiame, per savo gyvenimą matėme, kaip subyrėjo Sovietų Sąjunga. Matėme Vokietijų susijungimą, matėme Čekoslovakijos ir Jugoslavijos subyrėjimą. Vos prieš porą metų atsirado naujos valstybės Balkanuose. Europos žemėlapis nėra nulietas iš marmuro. Remiasi jis ne politiniais, bet tautiniais ir etniniais pagrindais. Ir todėl senųjų lenkų žemių grįžimas Lenkijai yra kuo labiausiai įmanomas. Sakau, kaip yra.

Iš lenkų kalbos vertė Živilė Makauskienė, vaizdo įrašą lietuviškai įgarsino Tomas Baranauskas.

Šaltinis: Mariuš Maks Kolionko (Mariusz Max Kolonko), www.alkas.lt

Pirčiupių kaimo sudeginimas

Vokiečių SS ir policijos 16-as pulkas

Dr. Arūnas BUBNYS, Vilnius*Tęsinys. Pradžia Nr. 9**Dabelstein Richard**Grotkop Vilhelm*

Pulko vadu tuomet buvo policijos pulkininkas leitenantas Walteris Titelis, atvykęs į pulką 1943 m. liepos 17 d. W. Titelis buvo nacionalsocialistų partijos narys nuo 1933 m. gegužės 1 d. Jis taip pat 1944 m. pavasarį buvo Kovos su partizanais Lietuvoje štabo viršininkas. Yra žinių, kad W. Titelis žuvo kovose dėl Vilniaus su sovietais 1944 m. liepos 9-12 dienomis²⁰. Viena 16-ojo pulko kuopa dislokavosi Kalvarijų gatvėje, o pulko štabas įsikūrė Gedimino gatvėje. Vilniuje pulkas buvo papildytas naujokais ir performuotas. Pagal buvusio pulko kariškio A. Lorenzo parodymus, iki 1944 m. balandžio mėn. 16-ą pulką sudarė du batalionai – 2-as ir 3-ias. Balandžio mėn. prie 16-ojo pulko buvo prijungtas vokiečių policijos 9-asis pulkas, kuris tapo 16-ojo pulko 1-ujuo batalionu²¹. Vokiečių policijos Vilniaus miesto vado 1944 m. balandžio 22 d. įsakymu 16-ojo pulko 1-as batalionas turėjo suformuoti 46 policininkų parengties rezervinį dalinį. Jis turėjo dislokuotis Trakų g. 9. Šis parengties dalinys, esant reikalui, turėjo padėti miesto policijai atlikti įvairias užduotis. 1944 m. balandį kovai su partizanais buvo sudarytas specialus štabas – Bandenkampfstab Litauen (Kovos su partizanais štabas). Savo veiklą štabas pradėjo 1944 m. balandžio 28 d. Štabas įsikūrė Vilniuje, Gedimino g. 1. Šiam štabui buvo pavaldūs ir 16-as pulkas. Kovos su partizanais štabo viršininku F. Jeckelno įsakymu buvo paskirtas 16-ojo pulko vadas W. Titelis (štabo viršininko pareigasėjo iki 1944 m. gegužės 16 d., po to šias pareigas iš Titelio perėmė Tvarkos policijos vadas Lietuvoje pulk. lt. Walteris Musilis). Gegužės pradžioje dvylika pulko policininkų buvo iškviesti į pulko štabą ir gavo užduotį nuvežti į Ukmerge ir Uteną 25 Lietuvos vietinės rinktinės (toliau LVR) karių, kurie žuvo kovose su lenku partizanais Ašmenos apskrityje. Šią užduotį vokiečių policininkai sėkmingai įvykdė²². Vilniaus apylinkėse batalionas 1944 m. gegužės antroje pusėje dalyvavo Lietuvos vietinės rinktinės batalionų nuginklavime ir areštuose. Yra žinių, jog atskiri 16-ojo pulko padaliniai dalyvavo LVR karių ir policininkų nuginklavime bei išsiuntime į Vokietiją per Kauną 1944 m. gegužės 21 d. Iš viso 16-ojo pulko policininkai nuginklavo ir išvežė į Kauną apie 600 plechavičių²³. 16-ojo pulko policininkai dalyvavo ir LVR karo mokyklos Marijampolėje likvidavime 1944 m. gegužės viduryje. Pulko autobūrys atvyko į Marijampolę, apsupo karo mokyklos pastatą ir pasiūlė kariūnams pasiduoti. Kai kurie plechavičiai bandė bėgti pro langus ir buvo nušauti. Likusieji buvo suimti. Lt. Thieme arklidėse surado vieną lietuvių karininką ir be jokio reikalo jį nušovė šūviu į pakaušį. Šiai operacijai vadovavo plk. Titelis ir autokolonos vadas kpt. Eduardas Meškė (Eduard Möschke)²⁴. Dalis pulko 3-iojo bataliono policininkų taip pat nuginklavo kelis šimtus plechavičių ir lietuvių policininkų, dislokuotų Kalvarijoje²⁵. Po LVR likvidavimo vokiečių policijos vadovybė ėmė pertvarkyti vokiečių ir lietuvių policijos pajėgas Vilniaus apygardoje. 1944 m. gegužės 18 d. aukštesnysis Ostlando ir Šiaurės Rusijos SS ir policijos vadas F. Jeckelnas išleido įsakymą, kuriuo buvo pertvarkytos kovai su partizanais skirtos policijos pajėgos. Su partizanais turėjo kovoti 9-asis ir 16-asis SS ir policijos pulkai, latvių policijos pulkas „Ryga“, 2-as, 253-ias ir 257-as lietuvių policijos batalionai. Iš 16-ojo SS ir policijos pulko, minėtųjų trijų lietuvių policijos batalionų ir Eišiškių žandarmerijos posto bei Rūdninkų atramos punkto buvo sudaryta vadinamoji Titelio grupė (Gruppe Titel). Titelio grupės padaliniai gavo užduotį neleisti sovietinių partizanų būriams skverbtis į Vakarus, į Lietuvos gilumą. Be to, 16-am pulkui pavesta saugoti žemės ūkio produktus bei jų išvežimą²⁶. Nuo 1944 m. birželio 1 d. Titelio grupėi tapo pavaldūs ir Trakų bei Eišiškių apskričių policijos vadai su visomis

savo policijos įstaigomis. Grupės štabas 1944 m. birželio pradžioje dislokavosi Trakuose Vytauto gatvėje. Kovos su partizanais štabui turėjo talkinti ir lietuvių policijos batalionai Nr. 257 (dislokavosi Semeliškėse ir Aukštadvaryje), Nr. 253 (Onuškyje) ir Nr. 2 (Varėnoje)²⁷. 1944 m. gegužės mėn. 16-ojo pulko 3-ias batalionas buvo perkeltas į Eišiškių miestą su užduotimi kovoti su Eišiškių apskrityje veikiančiais partizanais. 9 ir 10 bataliono kuopos dislokavosi Eišiškėse, 11 kuopa – Rūdninkuose. 1944 m. gegužės 22 d. grupė 16-ojo pulko policininkų, vadovaujamų M. Dutzės (Max Dutze), viename kaime (netoli Ažuolinės? kaimo) nukovė 6 partizanus. M. Dutzės vadovaujamas būrys gavo vietinio lietuvių policijos vado pranešimą, kad kaime yra apsisostę sovietiniai partizanai. 12 vokiečių policininkų nuvyko į kaimą, ten partizanai į juos atidengė ugnį. Vokiečių policininkams į pagalbą atvažiavo kitas būrys su lengvąja patranka. Atidengus iš jos ugnį, partizanai bandė pabėgti į netoliese esantį mišką, tačiau smarkia kulkosvaidžių ugnimi buvo nukauti. Partizanai buvo ginkluoti šautuvais, pistoletais ir rankinėmis granatomis. Namo šeimininkai, išstardžius juos policijoje, buvo paleisti į laisvę²⁸.

1944 m. birželio 3 d. 3-iojo bataliono (vadas kpt. Schliker?) 9-a ir 10-a kuopos (kuopų vadai lt. Richardas Karstas ir kpt. Erichas Rosigas) pulko vado Titelio įsakymu dalyvavo Pirčiupių kaimo sunaikinime. Į Pirčiupius vokiečiai atvažiavo keliolika sunkvežimių ir vienu šarvuočiu. Pirčiupiuose tuomet gyveno 43 šeimos: 32 šeimos Naujuosiuose Pirčiupiuose ir 11 šeimų Senuosiuose Pirčiupiuose. Pastarajame buvo įsikūręs ir vokiečių atsparos punktas (Stützpunkt). Šiame punkte tarnavę vokiečių policininkai gyveno kaimiečių trobose, bet taip pat buvo įsirengę bunkerius, apjuostus spygliuota viela. Vokiečiai turėjo užduotį saugoti Vilniaus – Eišiškių plentą ir trukdyti sovietiniams partizanams lankytis kaimuose²⁹. Baudžiamoji akcija buvo įvykdyta keršijant už sovietinių partizanų įvykdytą vokiečių užpuolimą. Pagal Kovos su partizanais Lietuvoje štabo (Bandenkampfstab Litauen) pranešimą, sovietiniai partizanai birželio 3 d. 9 val. ryto apie pusantro kilometro nuo Pirčiupių kaimo užpuolė vokiečių policininkų apsaugos būrį (Polizeigeleit). Užpuolimo metu buvo nukauti 6 ir dingę be žinios 8 vokiečiai. Sovietiniai partizanai pasitraukė rytų kryptimi³⁰. Ši sovietinių partizanų užpuolimą išgyveno buvęs 16-ojo pulko policininkas motociklistas Karlas Heimannas (Karl Heimann). Pagal jo pasakojimą, iš Eišiškių važiuojančius vokiečius prie Pirčiupių kaimo užpuolė apie 60 partizanų. Jie sudegino vokiečių automobilį, nukovė 6 kareivius ir 5 paėmė į nelaisvę. Į koją sužeistam Heimannui pavyko pabėgti su motociklu. Pasiekęs vokiečių dalinį, jis pranešė apie įvykusį užpuolimą. Netrukus buvo gautas 16-ojo pulko vado Titelio įsakymas apsupti kaimą ir jį sunaikinti³¹. Keršydami už šį sovietinių partizanų antpuolį vokiečių policininkai nužudė 119 kaimo gyventojų (21 moterį, 29 vyrus ir 69 vaikus; tarp aukų buvo 49 vaikai iki 15 metų, 14 vaikų iki 5 metų ir 4 kūdikiai) ir sudegino kaimo pastatus (31 namą, kitur nurodoma 27 sodybos). 9-oji kuopa daugiausia šaudė moteris ir vaikus, o 10-oji kuopa vyrus. Baisi egzekucija (dauguma žmonių buvo sudeginti gyvi) truko apie tris valandas nuo 14 iki 17 valandos. Iš nacistinių baudėjų apsuptų kaimo žmonių pavyko išsigelbėti tik 9 žmonėms, o iš viso gyvi liko 39 kaimo žmonės³². Atsparos punkto Senuosiuose Pirčiupiuose vado prašymu šio kaimo gyventojai nebuvo žudomi, o jų namai nebuvo deginami. Prieš sušaudymą kaimo gyventojai buvo suskirstyti į dvi grupes: vienoje buvo vyrai, kitoje moterys su vaikais. Vedant moteris sušaudymui dvi atsisakė nuo

Pirčiupiai maketas

grupės, turbūt, norėdamos pabėgti. Tai pamatęs vokiečių policininkas Bernhardas Šmidemanas (Smiedemann?) išsitraukė pistoletą ir tas moteris nušovė³³. Pagal kai kurių po karo nuteistų pulko narių parodymus tardymo metu, tiesiogiai Pirčiupių kaimo žudynėms vadovavo bataliono vado adjutantas vyr. lt. Werneris Ackermannas, kuris esą asmeniškai buvo gerai žinomas A. Hitleriui³⁴. Viename dokumente labai tikroviškai aprašytos Pirčiupių kaimo gyventojų žudynės (kalba netaisyta – A. B.): „[...] Į *Pirčiupių kaimą vokiečiai atvažiavo 11 val. Žmonės prie vokiečių kariuomenės buvo pripratę ir supant vokiečiams kaimą nebėgiojo. Priešingai, kurie buvo laukuose, grįžo namo pasijodamui ko čia atvyko vokiečiai, gal rinkti duoklių, manydami dar kuo nors išsipirkti. Apsupę kaimą pradėjo iš gryčių varyti žmones į kaimo vidurį. Ėjo į kiekvieną trobą ir nieko nesakydami liepė eiti į kaimo aikštę. Trobose niekas neliko ir niekas pro sargybinių ratą iš kaimo negalėjo išbėgti. Kelios moterys, kurios iš trobų vokiečių varomos nėjo, buvo tuojau nušautos čia pat savo gryčiose. Bėgti labai niekas ir negalvojo nes nežinojo kam ten varo. [...] Suvarę į aikštę vyvrus pradėjo skirti nuo moterų. Prie vyrų atskyrė ir visus berniukus, kurie tik galėjo vieni be motinų paeiti. Kai žmonės suvaryti stovėjo aikštėje, tai kiti vokiečiai ėjo per trobas ir paimdavo, kas jiems patiko: moterų audeklius, audinius, drabužius, siuvasmas mašinas. Labai ieškojo pinigų; maisto produktus: sviestą, lašinius, duoną, išsiėmė rastus trobose miltus. Visa dėjo į sunkvežimius. Gyvulius: karves, avis, vištas, žąsis varėsi į Sen. Pirčiupius esantį Stucpunktą (atsparos punktą– A. B.). [...] Kai viską iš kaimo išplėšė, tai atskyrė 10 vyrų ir nuvarė į kaimo galą į kluoną, uždarė ir padegamais šovininiais kluoną iš visų pusių apšaudė. Kluonas užsidegė. Uždaryti kluone šaukė, staugė, bet jiems neleido išeiti. Likusieji aikštėje jų šauksmus girdėjo ir matė degantį kluoną su gyvaisiais, bet išbėgti negalėjo, nes stovėjo labai stiprios sargybos. [...] Baigę kalbas apie žmonių paleidimą iš rato vokiečiai visus vyrus varė prie degančio kluono kaimo gale. 15 suvarė ir greta esantį dar nepadegtą kluoną, o visus kitus įrėmę automatus į nugaras varė į tą degantį kluoną, kuriame vis dar girdėjosi degančių vyrų klyksmai. Vienas iš varomų vyrų pradėjo rodyti dokumentus, kad jis esąs ne iš Pirčiupių kaimo, tai jį nušovė (Jo pavardė Buckus Jonas iš Pamerkių vienkiemio). Jis laikė rankose dvių metų dukrelę. Ją išplėšė sargybinis iš rankos ir nunešęs numetė į moterų apsuptą ratą. 1 lipo iš degančio kluono, tai jį nušovė. Pora bandė bėgti ir juos tuoj nušovė. Visus suvarė į degantį kluoną ir dar apšaudė degančiomis kulkomis. Iš kluono niekas neišbėgo ir visi baissiuose klyksmuose degė. Jie degė keletą valandų. [...] Pradėjo skirstyti moteris į būrius. Vieną būrį nuvarė į kitą kaimo galą, kur dar nebuvo degančio klojimo, suvarė į klojiną ir šūviais iš visų pusių padegė klojiną. Moterų viso sudarė 5 būrius. Kitas 4 suvarė į gyvenamą namus – gryčias ir taip pat šūviais iš visų pusių padegė jas. Moterys pro langus mėtė vaikus laukan, tai vokiečiai tuos vaikus pagriebę gyvųs metė atgal į degančių trobų. Moterys iš vidaus dėjo langus pagalvėmis, vilnoniais drabužiais, norėjo sulaikyti gaisrą, bet trobos degė labai greitai. Trobos įsidėgė iš vidaus. Pirmąjį būrį pradėjo deginti 14 val. Paskutinės moterys baigė degti 17 val. Kelios moterys iš degančių trobų bandė bėgti, bet jas tuojau nušovė. Su moterimis buvo ir 1 berniukas. Jis bėgo iš degančios trobos ir jį nušovė.*

Kai moterys ir vyrai sudegė, tai vokiečiai ėjo prie kiekvienos trobos ir jas uždegė padegamaisiais šūviais. Padeginęjo gryčias, kluonus, tvartus ir visas kitas trobes. Lauke nušautuosius dabar atvilko ir sumetė į degančias trobas. Kaimo gamyklose ganė bandą du piemenukai. Jų buvo 2: jie išgirdę kaimie triukšmą atsivarė arčiau kaimo kaulės. Juos vokiečiai pagavo ir abu gyvųs įmetė į ugnį.

Vokiečiai išvažiavo vėlai naktį. Sargyboje paliko buvusius kaimie Stucpunkto vokiečius. Šitie vokiečiai kitiems žmonėms eiti prie apdegusių lavonų neleido. Nesudegusius lavonus pylė benzinu ir degino. [...]”³⁵

Pulko vado W. Titelio įsakymu gyvi buvo pa-

likti 4 kaimo gyventojai – du vyrai ir dvi moterys. Jie policininkų buvo nuvesti į atsparos punktą ir ten laikomi iki baudžiamosios akcijos pabaigos. Po to šie asmenys buvo pasiūsti pas partizanus su plk. Titelio laišku, kuriame buvo rašoma, jog taip bus elgiamasi ir su kitų kaimų gyventojais jeigu partizanai puls vokiečių kareivius³⁶. Pasibaigus žudynėms, vokiečių policininkai pakrovė sunkvežimius prisiplėšto kaimiečių turto ir sugrįžo į Eišiškes. Dar savaitę laiko po žudynių vokiečiai giminėms neleido pasiimti ir palaidoti sudegintų pirčiupiečių kūnų likučių. Valkininkų klebono prašymu laidotuvės buvo leistos tik 1944 m. birželio 12 d. Vokiečiai reikalavo, kad ceremonija vyktų tyliai ir su kuo mažesniu žmonių skaičiumi. Nužudytieji kaimo gyventojai buvo palaidoti dviejose duobėse, atskirai vyrai ir moterys³⁷. Pirčiupių kaimo tragedija iš kitų vokiečių keršto akcijų Lietuvoje išsiskyrė tuo, kad kaimas buvo ne tik sudegintas, bet buvo žiauriai nužudyta dauguma kaimo gyventojų.

1944 m. birželio 4 d. Titelis įsakė jam pavaldžiam 253-ajam lietuvių policijos batalionui pulti ir sunaikinti didelę sovietinių partizanų stovyklą Rūdninkų girioje. Pagal vokiečių agento pranešimą, šiame lageryje buvo įsikūrę apie 300 raudonųjų partizanų. Atrodo, kad šis Titelio įsakymas dėl nežinomų priežasčių nebuvo įvykdytas³⁸. 1944 m. birželio 9 d. Titelio įsakymu 16-ojo pulko 2-as batalionas iš Rūdiškių rajono buvo perkeltas į Trakus. Lietuvių policijos 253-as batalionas tuo pačiu įsakymu gavo užduotį vieną savo kuopą perkelti iš Lieponių, ir vieną kuopą iš Onušio (išskyrus 30 kareivių, kurie saugojo Baltosios Vokės durpyną) į Rūdiškių rajoną su tikslu trukdyti sovietinių partizanų judėjimą iš Rūdninkų girios vakarų ir šiaurės vakarų kryptimi, t. y. skverbtis į Lietuvos gilumą bei saugoti svarbią geležinkelio liniją nuo sprogdomųjų³⁹. 1944 m. birželio 15 d. 253-iojo lietuvių policijos bataliono 2-os kuopos kareivių grupė 16-ojo SS pulko vado įsakymu kartu su vokiečių policininkais sudegino Mačiulaičių kaimą (apie 4,5 km į pietus nuo Rūdiškių miestelio)⁴⁰. Pagal W. Titelio 1944 m. birželio 21 d. įsakymą savo pavaldiniams, paimti į nelaisvę arba pasidavę partizanai jokia būdu neturėjo būti iš karto perduodami vokiečių kariuomenei (vermachtetui). Belaisviai iš pradžių turėjo būti ištardomi ir su trumpu pranešimu perduodami Titelio grupės (Gruppe Titel) padaliniais. Tą patį privalejo daryti ir Titeliui pavaldūs apskričių policijos vadai. Pastarieji buvo įpareigoti instruktuoti lietuvių policininkus suimtuosius partizanus perduoti Titelio grupės atstovams.⁴¹

1944 m. liepos pradžioje 16-as pulkas dalyvavo Vilniaus gynybiniuose mūšiuose nuo puolančios sovietų kariuomenės. Pulkas užėmė pozicijas Kalvarijų gatvės rajone miesto pakraštyje. Kautynių metu dalis pulko kareivių žuvo arba pateko į nelaisvę⁴². Mūšiuose dėl Vilniaus pasižymėjo keletas 16-ojo pulko karininkų. Būrio vado vyr. lt. Rudolfo-Wernerio Ackermano iš besitraukiančių kareivių sudarytas būrys 1944 m. liepos 8 d. sustabdė sovietų prasiveržimą prie Žaliojo tilto. Pirmos kuopos vado kpt. Bernhardo Heldo vadovaujama kuopa padarė priešui didelius nuostolius šiauriniame miesto gynybos bare. Jo vadovaujami kareiviai smarkiai puolami priešų sugebėjo persikelti į pietinį Neries krantą. Kpt. B. Heldas paskutinis perėjo Žaliąjį tiltą į kitą upės krantą prieš pat tilto sprogdomąją. Liepos 9-10 d. jo vadovaujami kareiviai įnirtingai kovėsi su puolančiais raudonarmiečiais karo lauko komendantūros rajone ir atmušė daug priešų atakų. Vienas sovietų tankas buvo pamuštas prie pat komendantūros pastato. Vilniuje žuvo nemažai miestą gynusių pulko kareivių⁴³. Pagal 16-ojo pulko štabo 1944 m. liepos 11 d. pranešimą Vilniaus tvirtovės komendantui Pohliui, mūšiuose dėl Vilniaus 16-as pulkas prarado nemažai karininkų:

Nukelta į 15 p.

Tarptautinė romų diena – ne tik šventė...

Alfonsas KAIRYS, žurnalistas

Balandžio 8 dieną į LR Seimo rūmus susirinko jie, romai, ir Lietuvos Respublikos vyriausybinių bei nevyriausybinių organizacijų atstovai, kad išgirstų vieni kitus.

Konferenciją „Romų integracijos politika: tikslai ir uždaviniai 2014–2020 m. laikotarpiui“ sveikindami LR Seimo narė Giedrė Purvaneckienė, LR Vyriausybės kanclerio pirmasis pavaduotojas Remigijus Motuzas, VŠĮ „Sare roma“ direktorius Ištvan Kvik, LR kultūros ministerijos viceministras Edvard Trusevič linkėjo visiems sėkmės ir priminė, kad ši diena – išskirtinė: balandžio 8-oji – Tarptautinė romų diena.

Po romų himno, kurį atliko visiems susirinkusiems pritariant „Sare roma“ vadovas dainininkas Ištvan Kvik, konferencija pradėjo savo darbą. Pirmoji kalbėjo Vita Petruškauskaitė.

Nė viena mokslinė konferencija, nė vienas susitikimas su romais be jos šilto, visada argumentuoto žodžio, negyva. Vita – tai Lietuvos socialinių tyrimų centro darbuotoja, dabar jau daktarė (š. m. sausio 9 d. Vilniaus universitete apsigynė daktarės disertaciją „Ankstyvas romų vaikų pasitraukimas iš švietimo sistemos Vilniaus mieste: švietimo lauko analizė“). Klausantis jos pranešimo apie ankstyvą romų vaikų pasitraukimą iš švietimo sistemos Vilniaus mieste paaiškėjo, kad mažiau nei vienas procentas Lietuvos gyventojų – romai, tiksliau – dabar Lietuvoje jų esama daugiau nei 2000 (Vilniuje – 29 proc. Lietuvos romų) (plg. pasaulyje – apie 12 mln. Kai kuriose Centrinės ir Rytų Europos valstybėse romai sudaro nuo vieno iki 10 proc. visų gyventojų). Vilniuje daug neturinčių net pradinio išsilavinimo, anksti iš ugdymo programos pasitraukusių 14–16 metų vaikų. Kirtimų gyvenvietėje itin didelis neraštingumas, ypač 20–39 metų amžiaus grupėje (mokyklinio amžiaus vaikų tėvų grupėje). Aišku, kad tokie tėvai nesugeba padėti ugdytis ir savo vaikams. Pabrėžta, kad švietimo klausimai susiję su būsto klausimais. Kaip sakoma, nėra stogo virš galvos arba jei jis prakiūres: nuotaikos irgi jokios!

Mykolo Riomerio universiteto dr. Dovilės Gailiūtės pranešimo tema „Romų integracijos tikslai: būstas“. „Romų būsto problemos – vienos opiausių. Į jas dabar atkreipia dėmesį daugelis institucijų. Tai tik atkreipia... Šiek tiek keistoka, kad Romų integracijos į Lietuvos visuomenę 2012–2014 m. plane apie būstą net užuominų nėra.“ Kalbėta ir apie romų namų grovimą Kirtimuose. Ar tai teisėta? Daktarė pateikė Bulgarijos ir Prancūzijos romų pavyzdį: Europos žmogaus teisių teismas byloje *Jordanova v Bulgaria* (2012 m.) ir *Winterstain v France* (2013 m.) konstatavo, kad romų namų grovimas, nors jie ir buvo pastatyti nelegaliai, yra Europos žmogaus teisių konvencijos 8 str. – teisė į privatų gyvenimą – pažeidimas. O juk mūsų romai irgi Europos Sąjungos nariai! Daktarė ragino įtraukti į Romų integracijos į Lietuvos visuomenę 2014–2020 m. planą būsto klausimą kaip vieną pagrindinių ir nurodyti, kaip jį išspręsti. O reikia tik politinės valios ir, be abejo, lėšų.

Surengtoje parodoje galėjai matyti literatūrą romų ir lietuvių kalba.

Lankstukas, kviečiantis pažinti romus

LR kultūros ministerijos viceministras Edvard Trusevič pastebėjo, kad „kol romai gyvens segreguotai, nei švietimo, nei kitose srityse pažangos nebus“. Minėjo ir Vengrijos pavyzdį, sakydamas: „Vengrijoje Vyriausybė reikalauja, kad kiekviena savivaldybė patvirtintų Vietinį lygių galimybių arba desegregacijos planą, kurie yra Integruotos teritorinės plėtros strategijos dalis. Šiuose planuose miesto teritorinė plėtra yra įgyvendinama kartu sprendžiant romų būsto problemas. Finansavimas yra skiriamas iš Europos regioninio plėtros fondo. Mes irgi turėjome vilčių, kad 2014–2020 metų finansinėje perspektyvoje bus galimybė naudoti šio fondo lėšas Kirtimų gyvenvietei, kadangi jos žemė nepriklauso savivaldybei, Vilniaus miesto administracija neįtraukė šios miesto dalies į plėtros planą“. Baigdamas pranešimą, viceministras ragino „romus ginti savo teises teisme“ ir pažadėjo „savo ruožtu ieškoti sprendimų“.

Konferencijoje kalbėta ir apie sveikata, pabrėžiant, kad romai kaip ir visi serga įvairiomis ligomis, ir jiems teikama neatidėliotina medicininė pagalba. Ypač rūpinamasi vaikais: jie skiepijami nuo įvairių ligų, tačiau dar ir dabar Kirtimų gyvenvietėje yra dėl neaiškių priežasčių 91 nepasiekęs vaikas. Buvo siūloma inicijuoti mokslinius tyrimus apie romų sveikatą: gal būtų išsiaiškinta, kodėl jie taip trumpai gyvena.

Vilniaus teritorinės darbo biržos Darbo išteklų skyriaus vedėjas Alfonsas Stravinskas palietė ir dar vieną problemą: romų įdarbinimą: „per

Pirmoje eilėje pirma iš dešinės VŠĮ Romų visuomenės centras Svetlana Novopolskaja, šalia LR Seimo narė Giedrė Purvaneckienė - konferencijos organizatorės ir romų problemų, išspręstų ir neišspręstų, žinovės

pastaruosius metus, – sakė pranešėjas, – pavyko įdarbinti 46 Kirtimų gyventojus viešiesiems darbams, 6 moterys baigė drabužių detalių siuvėjos mokymo kursus. Deja, dėl neaiškių priežasčių romai vienoje darbovietėje dirba neilgai. Dabar darbo birža yra įregistaravusi 160, iš jų – daugiau nei 100 darbo ieškančių romų iš Kirtimų taboro.“ Pastebėta, kad pagrindinė neišdarbinimo problema – išsilavinimo, reikiamos kvalifikacijos stoka, tačiau, anot vedėjo, šiuo metu yra galimybė įgyti žinių ir kompetencijų, reikalingų darbo rinkai, mokantis pagal neformalias programas. Tai ypač aktualu jauniems romams.

Romų integracijos namų direktorė Božena Karvelienė pasakojo apie savo darbo paieškos kelius: vienos „Norfos“ parduotuvės vadovė, tik pamačiusi ją, pasakė, kad „čigonų į darbą nepriima“, kitur įsidarbinusi ir girdejęsi ją apkalbant, kitur [...] tačiau atsirado žmonių, kurie priėmė. Reikia būti drąsiems: vienerios duros uždarytos, kitos – užvertos, bet trečios – atsiveros...

Vilniaus čigonų bendrijos pirmininkas Stepas Visockis prisiminė kraupius romų būstų, esančių Kirtimuose, nugriovimo vaizdus. Pasak jo, nugriauta 18 namų, paliktos be pastogės šeimos su mažamečiais vaikais. Kas atsakys už sugriautus gyvenimus?

Su skauduliu širdyje šnekėta ir apie tai, kad eskaluoja visas, kas susiję su romų vardu. Tarkim, jeigu nusikalsta – nors ir smulkiai – romas, spauda būtinai pabrėžia tautybę...

Kita vertus, kai kurie konferencijos dalyviai teigė, kad patys romai save turėtų geriau reklamuoti (Ištvan Kvik), keisti savo įvaizdį iš labai tinkamo į labiau tinkamą (Edvard Trusevič)...

Konferencijos metu veikė ir romų darbų paroda: daugelis gerėjosi romų siuvinėtu kilimu, kuriame pasakiškomis spalvomis vaizduojamos romų vestuvės, neatitrukė akių nuo laisvę simbolizuojančio paukščio, laikanco romų vėliavą. Susidomėta kompaktine plokštele „Romano folkloro“ („Pasakos ir smulkioji tautosaka“), kurioje

liaudies išmintis pateikta romų ir lietuvių kalba. Sudarytojai sako, kad „šiuo įrašu nori pristatyti turtingą romų tautosaką, supažindinti su jos grožiu, ilgai išlaikytą ir iki mūsų dienų atkeliavusią tautinę išmintį. [...] Šis kompaktinis diskas unikalus tuo, kad pasakas redagavo ir jas skaito patys romai. [...] Romų kalba yra širdies šiluma ir džiaugsmas“.

Norintieji, o jų buvo daug, išigijo makedoniečių vaikų rašytojo Vidojė Podgoreco knygelę „Parno čhavoro“ („Baltasis čigoniukas“). Tekstas pateiktas dviem – romų ir lietuvių – kalbomis. Knygos įžangoje skaitytojas suras žinių apie romus pasaulyje ir Lietuvoje.

Parodą puošė lankstukai: „Dosta! Pakaks! Sulaužyk stereotipus, pažink romus“, „Atsigrėžk į romus. Mes galime TAU padėti“, „Romų moterų verslumo skatinimas, plėtojant tradicinius amatus“, „Projektas“ Inašas į švietimo vaidmenį – švietėjų ugdymas“. Pastarajame rašoma: „Romai yra didžiausia etninė mažuma Europos Sąjungoje. Beveik visur romai yra pažeidžiama socialinė grupė, beveik visur romai patiria atskirtį, neigiamas išankstinės nuostatos, nedarbą. Dabar beveik visur valdžia bando pagerinti jų gyvenimo sąlygas. Išsilavinimo trūkumas veda į nedarbą. Nedarbas veda į kančią“.

Išvengti to, kas parašyta lankstuke, bus galima, jeigu bus patvirtinta nauja Lietuvos romų integracijos strategija 2014–2020 m., o joje į romus bus kompleksiška pažvelgta švietimo, būsto, įdarbinimo, sveikatos aspektais kompleksiška ir visa tai „aprengta“ būtinomis lėšomis.

Norėtusi palinkėti, kad opios problemos, kurios daugelį metų buvo neišspręstos, arba nepakankamai gerai išspręstos, patvirtinus Lietuvos romų integracijos strategiją 2014–2020 m., judėtų į priekį.

Rūpestį, šilumą ir dėmesį kiekvienam į renginį atvykusiajam dovanojo jau 15 metų VŠĮ Romų visuomenės centro direktorė, viena pagrindinių konferencijos organizatorių.

Pirčiupių kaimo sudeginimas

Vokiečių SS ir policijos 16-as pulkas

Dr. Arūnas BUBNYS, Vilnius

Atkelta iš 14 p.

be žinios dingio (greičiausiai žuvo) kpt. ir 1-ojo bataliono vadas Wilhelmas Borgsenas, kpt. ir 15-os kuopos vadas Hansas Mertensas, vyr. ltn. ir 1-ojo bataliono adjutantas Fritzas Schmidtas, vyr. ltn. ir 3-ios kuopos vadas Werneris Kurtas, pabūklų baterijos ltn. Hansas Eckas. Taip pat buvo sužeista nemažai aukštesnio laipsnio pulko karininkų⁴⁴.

Iš Vilniaus 16-as pulko likučiai sunkvežimiais pasitraukė Kauno link. Vėliau pulkas per Šiaulius į Latviją. 1944 m. rugpjūčio mėn. 16-as pulkas buvo perkeltas į Daugpilį ir dalyvavo kautynėse su puolancia Raudonąja armija. Iš čia pulkas pasitraukė į Rygą. Rygoje pulkas buvo papildytas naujais policininkais. Prasidėjus naujam Raudonosios armijos puolimui, 16-as pulkas iš Rygos traukėsi į vakarinę Latvijos dalį Kuršo kryptimi. 1944 m. spalio mėn. pulkas atvyko į Talsų miestą. Pagal kai kuriuos šaltinius, dėl didelių nuostolių 3-ias batalionas buvo išformuotas ir įjungtas į „Held“ (tokia buvo bataliono vado pavardė) batalioną kaip 3-ioji šio bataliono kuopa⁴⁵. 1944 m. lapkričio pabaigoje 16-ojo pulkas Ugalės mieste (Latvija) apylinkėse dalyvavo latvių generolo Janio Kurelio vadovaujamų dalinių nuginklavime bei latvių SS 19-os divizijos dezertyrų gaudynėse. Specialiai grupei, kurios sudėtyje buvo ir 16-as pulkas vadovavo Ostlandos SS ir policijos vadas F. Jeckelnas. Latvių dalinių nuginklavimas iš esmės vyko ramiai, be didesnio pasipriešinimo⁴⁶. 1944 m. pabaigoje 16-as pulkas kovojo su partizanais ir gen. J. Kurelio vadovaujamais latvių partizanais Talsų miesto apylinkėse. Operacijos metu nemažus nuostolius patyrė ir vokiečių policininkai. Tuomet vokiečiai sudegino keliolika namų, valstiečių palikti gyvu-

liai (karvės, avys, paukščiai) buvo konfiskuoti ir panaudoti pulko reikmėms. 11-oji pulko kuopa sulaukė ir nuginklavo apie 120 Kurelio karių ir juos perdavė SD. Ryšium su patirtais nuostoliais 16-ojo pulko vadovybė išleido įsakymą sudeginti tuos namus, kuriuose slėpėsi partizanai, o jų gyventojus sušaudyti. Visi įtariamai 16-60 metų vyrai turėjo būti sulaukomi ir perduodami SD patikrinimui. Šio nusikalstamo įsakymo vykdyme pasižymėjo pulko 10-oji kuopa⁴⁷.

1944 m. gruodžio mėn. Ugalės miesto (Latvija) apylinkėse kautynėse su latvių partizanais 16-ojo pulko 1-as batalionas patyrė tokius nuostolius: žuvo 16 ir buvo sužeista virš 30 policininkų. Tarp žuvusiųjų buvo ir bataliono vadas kpt. B. Heldas. Vėliau batalionui vadovavo kpt. Hansas Mertensas ir kpt. Hansas Einfeldas. Taip pat buvo sužeistas kuopos vadas vyr. ltn. Karlas Faßbänderis. Tuomet 16-ojo pulko vadovybė nusprendė surengti keršto akciją. Policininkai sulaukė 10-12 vietos gyventojų ir juos sušaudė. Sušaudytųjų namai buvo sudeginti. Po šios baudžiamosios akcijos 3-iojo bataliono vadas H. Mertensas paskelbė įsakymą, kuriame buvo pareikšta padėka keršto operacijoje dalyvavusiems Alfonsui Lorenzui⁴⁸. Po kpt. Heldo mirties jo vadovaujamas batalionas tapo 1-uoju 16-ojo pulko batalionu⁴⁹. Nuo 1944 m. gruodžio 24 d. iki Vokietijos kapituliacijos – 1945 m. gegužės 8 d. 16-ojo pulko 1-as batalionas (buvęs 3-as batalionas) buvo priešakinėse fronto linijose ir pietus nuo Tukumo miesto⁵⁰. Didžioji dalis 16-ojo pulko kareivių pasibaigus karui pateko į sovietų nelaisvę. Nemažai jų buvo kalinami karo belaisvių stovyklose Lietuvos SSR, ypatingai stovykloje Nr.

57 Klaipėdoje. Keliolika buvusių pulko kareivių už padarytus nusikaltimus sovietų teismų ir karo tribunolų buvo nuteisti kalėti lageriuose (dauguma 25 metams). Kai kurie lageriuose kalėjo vos keletą metų, nes pagal SSRS ir abiejų Vokietijų susitarimus buvo išleisti gyventi į tėvynę.

²⁰W. Titelio tarnybinė kortelė (Stammkarte), LCVA, f. R-672, ap. 1, b. 2, l. 39; P. Stankeras, Lietuvių policija antrajame pasauliniame kare, Vilnius, 2008, p. 746.

²¹A. Lorenzo 1947 03 18 d. tardymo protokolas, LYA, f. K-1, ap. 46, b. 1262, l. 21.

²²M. Pratschnerio 1945 10 23 d. tardymo protokolas, LYA, f. K-1, ap. 58, b. 27952/3, l. 10; Vilniaus m. policijos vado 1944 04 22 d. rašto vertimas iš vokiečių kalbos, LCVA, f. R-689, ap. 1, b. 251, l. 15; K. Glaserio 1945 m. gegužės mėn. parodymai, Pirčiupių tragedijos kaltininkai (Dokumentų rinkinys), p. 42.

²³M. Dutzės 1946 03 05 d. tardymo protokolas išrašas, LYA, f. K-1, ap. 8, b. 142, l. 80, 82.

²⁴Is Oto Eulitzo 1949 04 01 d. parodymų, Pirčiupių tragedijos kaltininkai (Dokumentų rinkinys), p. 53-54; Kadru įskaitos kortelė, LCVA, f. R-672, ap. 1, b. 2, l. 86; O. Eulitzo 1949 03 01 d. savarankiški parodymai vokiečių kalba, LYA, f. K-1, ap. 46, b. 77-3.

²⁵O. Hofmano 1947 03 21 d. tardymo protokolas, LYA, f. K-1, ap. 46, b. 1262, l. 14.

²⁶F. Jeckelno 1944 05 18 d. įsakymas, LCVA, f. R-1399, ap. 1, b. 106, l. 23-24.

²⁷Titelio grupės 1944 06 06 d. raštas, LCVA, f. R-666, ap. 1, b. 4, l. 94, 93.

²⁸V. Helio 1947 10 08 d. tardymo protokolas išrašas, ibid., b. 142, l. 87.

²⁹Rytų Lietuvos reikalų referento Z. Blyno 1944 06 22 d. raštas Vidaus reikalų vadybai, LYA, f. 41, ap. 1, b. 155, l. 8.

³⁰Bandenkampfstab Litauen 1944 06 07 d. pranešimas Nr. 20, LCVA, f. R-613, ap. 1, b. 45, l. 144.

³¹SSSR MVD karo belaisvių stovyklos Nr. 184 operatyvinio skyriaus ataskaita už 1946 m. 4-ą ketvirtį, LYA, f. V-69, ap. 3, b. 24, l. 364.

³²Sovietinių partizanų sudarytas aktas apie Pirčiupių kaimo sunaikinimą, ibid., LYA, f. K-1, ap. 8, b. 142, l. 93; „Lietuvos piliečių nežydų persekiojimas, civilių gyventojų žudynės“, Totalitarinių

režimų nusikaltimai Lietuvoje. Nacių okupacija, II tomas, V., 2005, p. 118.

³³B. Šmidemano 1947 07 04 d. tardymo protokolas išrašas, LYA, f. K-1, ap. 8, b. 142, l. 76; Rytų Lietuvos reikalų referento Z. Blyno 1944 06 22 d. raštas Vidaus reikalų vadybai, LYA, f. 41, ap. 1, b. 155, l. 9.

³⁴V. Švetmano1948 02 24 d. tardymo protokolas, LYA, f. K-1, ap. 46, b. 1262, l. 4-5.

³⁵Vokiečiai sudegino gyvus 120 žmonių“, LYA, f. 3377, ap. 58, b. 820, l. 97-102.

³⁶A. Lorenzo 1945 05 27 d. tardymo protokolas išrašas, LYA, f. K-1, ap. 8, b. 142, l. 71.

³⁷Rytų Lietuvos reikalų referento Z. Blyno 1944 06 22 d. raštas Vidaus reikalų vadybai, LYA, f. 41, ap. 1, b. 155, l. 10.

³⁸W. Titelio 1944 06 03 d. operatyvinis įsakymas Nr. 5, ibid., b. 1262, l. 76-28.

³⁹W. Titelio 1944 06 03 d. operatyvinis įsakymas Nr. 6, ibid., b. 1262, l. 76-31.

⁴⁰1944 06 15 d. raštas 253-iojo bataliono vadui, LCVA, f. K-1, ap. 46, b. 1293, l. 7-50.

⁴¹W. Titelio 1944 06 21 d. įsakymas Nr. 12, LYA, f. K-1, ap. 46, b. 1262, l. 76-45.

⁴²M. Pratschnerio 1945 12 10 d. tardymo protokolas, LYA, f. K-1, ap. 58, b. 27952/3, l. 18-19.

⁴³16-ojo pulko apdovanojamų sąrašas, 1944 07 10 d., LCVA, f. R-672, ap. 1, b. 2, l. 118.

⁴⁴16-ojo pulko vado 1944 07 11 d. pranešimas Vilniaus tvirtovės komendantui, LCVA, f. R-677, ap. 1, b. 20, l. 4.

⁴⁵O. Hernerio 1947 03 17 d. tardymo protokolas, LYA, f. K-1, ap. 58, b. 33899/3, l. 173.

⁴⁶B. Šmidemano 1947 07 04 d. tardymo protokolas išrašas; M. Dutzės 1946 03 05 d. tardymo protokolas išrašas, LYA, f. K-1, ap. 8, b. 142, l. 77, 80; M. Dutzės 1946 03 05 d. savarankiški parodymai, ibid., ap. 46, b. 1295, l. 118-10.

⁴⁷M. Dutzės 1946 03 05 d. ir 1946 04 25 d. tardymo protokolų išrašai, LYA, f. K-1, ap. 8, b. 142, l. 81; ibid., ap. 46, b. 1295, l. 34-35.

⁴⁸A. Spindlerio 1947 05 27 d. tardymo protokolas išrašas, LYA, f. K-1, ap. 8, b. 142, l. 67.

⁴⁹O. Hernerio 1947 03 17 d. tardymo protokolas, LYA, f. K-1, ap. 58, b. 33899/3, l. 173.

⁵⁰M. Dutzės 1946 03 05 d. tardymo protokolas išrašas, LYA, f. K-1, ap. 8, b. 142, l. 81.

Pabaiga

Mirė teisininkas, visuomenės veikėjas, publicistas Kęstutis Milkeraitis

(1945 I 2 Delnickuose, Marijampolės aps. – 2014 V 3 Vilniuje)

Su giliu liūdesiu Lietuvos bendrija „Mažoji Lietuva“ praneša, kad eidamas 70-ius metus po ilgos ir sunkios ligos mirė teisininkas, visuomenės veikėjas, publicistas Kęstutis Milkeraitis.

K. Milkeraitis gimė agronomo, visuomenės veikėjo, Klaipėdos krašto sukilėlio Richardo Milkeraičio ir ūkininkaitės Emilijos Rutkauskaitės šeimoje vyriausiuoju iš keturių vaikų.

Mokėsi Klaipėdos, Kėdainių vidurinėse mokyklose. 1974 m. baigė teisės studijas Vilniaus universitete. Dirbo tardytoju prokuratūroje, specialistu ir vadovu Vilniaus medžioklės ūkyje, Valstybinėje komisijoje Rytų Lietuvos problemoms nagrinėti, Lietuvos Respublikos Generalinės prokuratūros Tardymo departamento ypatingai svarbių bylų tardytoju, Lietuvos Respublikos Seimo nacionalinio saugumo komiteto patarėju, Lietuvos Respublikos Seimo antrosios kadencijos kontrolieriumi, aktyvus publicistas, vienas leidinio „Iš naujausios Lietuvos istorijos“ (KGB dokumentų rinkinys) autorių, dienraščio Bernardinai.lt bendradarbis.

Aktyviai ir principingai dalyvavo Lietuvos visuomeniniame gyvenime: Mažosios Lietuvos reikalų tarybos pirmininko pavaduotojas (1989-1992), Lietuvos bendrijos „Mažoji Lietuva“ narys nuo įsikūrimo (1989 V 27) ir šeimos narys (1996-1999), Nepriklausomybės partijos narys (1990-2002), Lietuvos piliečių chartijos narys, Lietuvių fronto bičiulių sambūrio pirmininkas (nuo 2007 m.), vienas iš Mažosios Lietuvos enciklopedijos rengėjų, Piliečių Santalkos inicijuotos pilietinės akcijos „Neišduok“ signataras (2007 m.), aktyvus publicistas.

Keletas liudijimų apie velionį. Duktė Kristina trumpai priminė savo tėtės gyvenimo kelią, apie kurį jo sesuo Virginija perdavė žinias sykiu su močiutės Emilijos Rutkauskaitės-Milkeraitienės rašytais prisiminimų sąsiuviniais.

„Tų sąsiuvinių – visas didelis maišas, kiek pradėjau skaityti. Prisiminimai labai grakščiai surašyti, tik neuoseklūs, šokinėja nuo senelio, prosenelių, kaimynų, politikos aktualijų. Tad galiu užtrukti, kol viską perskaitysiu. Tuo tarpu, ką

prisimena teta (močiutės sesuo) ir ką atgaminau pagal močiutės užrašus:

Apie 1948-1949 m. šeima persikėlė į Obelius. Tėtė lankė Samanių mokyklą. 1952-1954 m. turėjo gyventi Baltojoje Vokėje. 1954-1959 m. kur gyveno šeima – neaišku, gal rasiu užuominų močiutės sąsiuvinuose.

Gi 1959-1962 m. jau gyventa Kintuose. 1964 m. baigė Klaipėdos miesto 4-ąją vidurinę. Dar iš tėtės sektų pasakų, žinau, kad gyveno Kamariškio dvare, Katyčiuose, tik sunku sudėti viską į nuoseklią laiko juostą.

Teta prisimena, kad būdamas apie 14 metų gyveno pas juos Kėdainiuose, o 16-kos – vasarai išvažiavo į Viduriniąją Aziją. Aštuoniolikmetis tarnavo armijoje (aviacijos dalinys Gomelyje), sugrįžo 1967-aisiais (teta pamena metus, nes tėtė tik diena pavėlavo į savo labai mylėtos močiutės laidotuves). Grįžęs dirbo elektriku Chemijos kombinate Kėdainiuose. Nuo 1968 studijavo teisę.

Netekties dienomis Bernardinai.lt publikuoti ir pirmieji atsiminimai apie velionį, kuriuose bendražygis Dalius Stancikas apie Kęstutį Milkeraitį taip rašė: „(...) kiek išgalėdamas dalyvaudavau visuomeninėje veikloje, dalyjosi teisinininko ir istorijos tyrėjo patirtimi. Stebino įvairiapusių apsiskaitymu, aštriu protu, pareigingumu, drąsa, tiesiu žodžiu. Pamenu, kai prieš porą metų dirbau Seime, jis paskambino ir tiesiai pareiškė: nustok tuščiai trinti valdišką kėdę, padėk burti 1990-1991 m. savanorius – tik jie gali pakeisti pūvančią politinę sistemą ir įgyvendinti pokario išsvilijos intelektualų programą „Į pilnutinę demokratiją“.

Su Kęstučiu Milkeraičiu 1992 m. mus suvedė bendras tikslas – jis, Generalinės prokuratūros tardytojas, bandė ištirti visą 1990-1991 m. vykdytą sąmokslą prieš Lietuvą, į bendrą bylą sujungdamas ne tik tuos kelis žinomus, vėliau nuteistus komunizmo apologetus M. Burokevičių, J. Jarmalavičių, J. Kuolėlį, bet ir visų Lietuvai alternatyvių okupacinių struktūrų – autonomijų pietryčių Lietuvoje ir Klaipėdoje, SSRS prokuratūros, milicijos (OMON), Naujosios Vilnios banko, prosovietinės propagandos ir pan. kūrėjus – lygiai pagal tą patį šabloną šiuo metu Kremlius veikia ir pietryčių Ukrainoje. K. Milkeraitis, bene vienintelis iš prokuratūros, savo ikiteisminiams tyrimams naudojo nespėtus iš Lietuvos išvežti KGB archyvo likučius, o man a.a. politinės kalinės Nijolės Gaškaitės dėka pasisekė patekti tarp pirmųjų KGB archyvų tyrėjų. Nuo tada ir prasidėjo mūsų su K. Milkeraičiu bendradarbiavimas, kuris vėliau, jam nusivylus ir pasitraukus iš A. Paulausko vadovaujamos prokuratūros, pavirto kai kuriomis bendromis publikacijomis apie tikruosius „perestrojkos“ tikslus, veikimo sistemas, svarbius šešėlinius asmenis. Taip 1995 m. Kęstučio Milkeraičio iniciatyva buvo išleista nedidelė, tuomet labai populiari knygelė - KGB dokumentų rin-

kinys „Iš naujausios Lietuvos istorijos“, kurios įvadą iš esmės rašė Kęstutis, o jį redaguoti ir papildyti, taip pat versti ir paruošti dokumentus teko man. Tuo metu (LDDP valdymo laikais) tai buvo gana pavojingas užsiėmimas, nes turta perėmė buvę komunistai ir kagėbistai turėjo didžiulę įtaką, gatvėse vyko atviri susišaudymai tarp gaujų, atvirai buvo išvagiama ir žlugdomi bankai, kagėbistų prižiūrimas EBSW aštuonkojis už grašius supirkinėjo ir žlugdė gamyklas ir įmones, o „Vilniaus brigada“, kurios lyderių ryšiai su KGB minimi ir šiame leidinyje, nesislapstydami terorizavo visą Vilnių. Todėl leidinio įžanga ir tikrieji autoriai liko anoniminiai. Dabar jau galiu paaiškinti: ne todėl, kad bijojom asmeninių pasekmių, tiesiog norėjom ir toliau tęsti tokių leidinių seriją, todėl naudojom pagrindžio praktiką - per anksti neapsisviesti.

Lūžus lietuviybės ažuolui, Lietuvinkų bendrija reiškia užuojautą velionio šeimai – žmonai Janinai, dukroms Gabrielei ir Kristinai, broliui Vytautui ir seserims Virginijai ir Egle, artimiesiems Lietuvoje ir Vokietijoje, visiems bendražygiams Lietuvoje ir pasaulyje.

Šv. Mišios įvyko Vilniuje Palaimintojo Jurgio Matulaičio bažnyčioje, o išlydėtas gegužės 7 d. į Kėdainių kapines – urna su pelenai palaidota greta tėvų ir Lietuvos nepriklausomybės kovotojų kapų.

Lietuvinkų bendrija „Mažoji Lietuva“
Parengė Vytautas A. GOCENTAS,
Bendrijos Vilniaus skyriaus vadovas

Apie pavardę Guoga

Akad. Zigmas ZINKEVIČIUS, Vilnius

Prie Trakų gyvenantis garsus verslininkas Antanas Guoga norėtų žinoti savo pavardės kilmę. Jis aiškina, kad yra kilęs iš Guogų kaimo prie Kačerginės, prie Nemuno.

Kadangi pavardę Guoga sunku susieti su senąja lietuvių antroponimija, kurios branduolį sudarė dvikameniai asmenvardžiai, ir su krikščioniškuoju vardynu, tai ji greičiausiai laikytina pravardnės kilmės ir sietina su bendriniu žodžiu guogas „pagalys, kuoka storu galu“. Greičiausiai ji neturi nieko bendra su veiksmazodžiu gugi, gunga, gugo „linkti“ (plg. gugi prie žemės), taip teko girdėti aiškinant, nes guogas ir gugi – tai visai skirtingi bendriniai žodžiai.

Turime dar išvestines pavardės Guoga formas Guogis ir Guogys.
Kaimo pavadinimas yra antrinės kilmės, padarytas iš pavardės, bet ne atvirkščiai.

PR

„Tele2“ mobilusis internetas – jau beveik visoje Lietuvoje

Mobilusis internetas jau greit visiems bus toks pat būtinas kaip skambučiai ar SMS žinutės. Remiantis telekomunikacijų bendrovės „Tele2“ statistika, per pastaruosius dvejus metus mobiliojo interneto duomenų vartojimas Lietuvoje išaugo net penkis kartus. Per tą laiką mobiliuoju internetu ėmė naudotis 2,5 karto daugiau žmonių nei 2012 m.

Matydama tokį mobiliojo interneto populiarumą, bendrovė „Tele2“ toliau plečia savo 3G ryšio tinklą ir užbaigė jau idiegtos mobiliojo interneto įrangos atnaujinimą.

Išplėstas mobiliojo interneto tinklas

„Tele2“ 3G tinklo aprėptis dabar yra beveik 91 proc. Lietuvos teritorijos (signalo stiprumas – -105 dBm). Vartotojams tai užtikrina galimybę laisvai naršyti „Tele2“ mobiliajame internete praktiškai visur šalyje.

Operatorių tinklo aprėpties matavimus atliekanti Ryšių reguliavimo tarnyba (RRT) paskelbė, kad nuo praėjusių metų pabaigos „Tele2“ tinklas išsiplėtė ir dar dešimtdalį Lietuvos. Tai yra antras didžiausias 3G tinklas Lietuvoje.

„Stengiamės siūlyti ne tik geriausią kainą, bet ir aukštą kokybę. Tam tinklą toliau plečiame. Mobiliojo interneto kainas nuolat mažiname, todėl jis tampa būtina paslauga. Turime užtikrinti, kad žmonės nepermokėdami galėtų naršyti visur“, – sakė Petras Masiulis, „Tele2“ generalinis direktorius.

Baigtas mobiliojo tinklo modernizavimas

Vykdydama 3G ryšio tinklo plėtrą, „Tele2“ užbaigė ir jau įrengto viso mobiliojo ryšio tinklo modernizavimą. Nuo 2012 m. balandžio iki šių metų gegužės bendrovė atnaujino 870 bazinių tinklo stočių ir įrengė 150 naujų. Iš viso į tinklo modernizavimą „Tele2“ investavo daugiau nei 77 mln. litų.

„Tele2“ tinklas dabar yra ypač pažangus. Dalį modernizavimo naudos klientai jau pajuto. Mobilusis ryšys ir internetas yra kokybiškesni, padidino tinklo aprėptį ir patikimumą. Didžiąją dalį modernaus tinklo privalumų atskleisime ateityje – naujausios technologijos leis paslaugas klientams siūlyti už geriausią kainą“, – teigė P. Masiulis.

Atnaujintas „Tele2“ 3G ryšio tinklas sparčiau mobiliuoju internetu už sumažintą kainą leidžia naudotis dar didesnei daliai Lietuvos gyventojų. Tai ypač svarbu populiarėjant išmaniesiems telefonams.

Naujos ir modernizuotos „Tele2“ bazinės ryšio stotys išsiskiria mažesnėmis sąnaudomis ir lanksčiu technologiniu pritaikymu. Priklausomai nuo klientų poreikių skirtingose vietovėse, jos gali būti naudojamos kaip 2G, 3G, 4G ir dar tik kuriamų ateities ryšio kartu stotys. Ateityje „Tele2“ tai leis naujos kartos ypač spartaus 4G (LTE) ryšio paslaugas pradėti teikti be didesnių investicijų ir už gerą kainą.

Plačiau apie „Tele2“ ryšio plėtrą ir paslaugas galima sužinoti artimiausiam bendrovės salone arba nemokamu trumpuoju numeriu 117.

„Stengiamės siūlyti ne tik geriausią kainą, bet ir aukštą kokybę. Tam tinklą toliau plečiame ir stengiamės užtikrinti, kad žmonės nepermokėdami galėtų naršyti visur“, – sakė Petras Masiulis, „Tele2“ generalinis direktorius

Dėl vienos pseudomokslinės „pasakos“

Akad. Zigmas ZINKEVIČIUS, Vilnius

Turiu galvoje Šiaulių miesto vardo siejimą su dangaus kūno saulės pavadinimu: Saulės miestas, Saulės gatvė tame mieste ir t. t. Tokiam elgesiui atsirasti sąlygas sudarė šio miesto vardo rašymas su žodžio pradžios s- kalavijuočių šaltiniuose.

Vokiečiai pirmiausia Šiaulių vardą išgirdo ne iš lietuvių lūpų, bet iš kitų baltų genčių, kurios vietoj lietuvių š turėjo s. Taip dokumentuose anksti atsirado miesto vardo formos su žodžio pradžios s-. Vėlesnių laikų pseudokalbininkai Saul- ėmė tapatinti su žodžiu saulė, nors iš tikrųjų Šiaulių vardas yra kilęs iš žodžio šaulys varianto šiaulys, padaryto iš veiksmazodžio šauti varianto šiauti, neturinčio nieko bendro su saulės pavadinimu.

Dar truputis savo atsiminimų. Prieš kelis dešimtmečius į mane yra kreipęsi Šiaulių miesto vadovai, prašydami išaiškinti jų miesto vardo kilmę ir pasakyti, ar Šiauliai turi ką nors bendra su saulės pavadinimu. Rodos, man tada pavyko juos įtikinti, kad tarp Šiauliai ir saulė nėra nieko bendra. Vis dėlto jie teigė, kad nežiūrint to, ką esu jiems pasakęs, esą neverta tarp Šiaulių miesto gyventojų garsinti tikrąjį vardo kilmę, nes pseudokalbininkų idiegtas romantiškas Šiaulių miesto vardo siejimas su saule esąs

naudingas, jis „skatinąs žmonių kūrybinę vaizduotę“. Antai jau atsiranda tokių, kurie tvirtina, jog iš seno šiauliečiai buvę Saulės deivės garbintojai, jos kulto puoselėtojai.

Nežinau, ar dabartiniai Šiaulių miesto vadovai visa tai yra perėmę iš savo pirmtakų. Kaip ten bebūtų, nemanau, kad vėl reikėtų iš naujo kartoti jiems mokslo duomenis šiais klausimais. Naudos iš to greičiausiai nebūtų jokios. Vargu ar jie dabar išdrįs pasisakyti prieš tai, kas šiauliečiams yra „šventa“. Dėl to ši straipsnį skelbiu ne Šiaulių miesto spaudoje, bet visos Lietuvos istorijos mėgėjų laikraštyje „Voruta“. Mokslinė tiesa, šiaip ar taip, juk yra svarbus dalykas.

Nuoširdžiai užjaučiamia mūsų autorių,
LGGRTC Genocido ir rezistencijos tyrimo
departamento direktorių Arūną Bubnį
dėl sesers Editos netekties.

Vorutos redakcijos darbuotojai

Kitas numeris išeis liepos 26 d.

Voruta® Visos prekių ženklų teisės saugomos 	Prenumeratos indeksai 0135, 0136	Redakcinė kolegija: Dr. Arūnas Bubnis, prof. dr. Alvydas Butkus, habil. dr. Kazimieras Garšva, Vytautas Gocentas, archit. Dainora Juchnevičiūtė-Vaivadienė, Viktoras Jencius, dr. Napoleonas Kitkauskas, Gediminas Paviržis, doc. dr. Vladas Terleckas, akad. prof. habil. dr. Antanas Tyla, doc. dr. Dalia Urbanavičienė, dr. Aldona Vasiliauskienė, akad. prof. habil. dr. Zigmas Zinkevičius, Algirdas Žemaitaitis, Juozas Vercinkevičius (vyr. redaktorius). © Voruta, 2014. Leidžiamas nuo 1989 m. spalio 24 d. Dvidešimt penktieji leidimo metai. Rengėjas (leidėjas) – VŠĮ „Vorutos“ fondas, įmonės kodas 181392738. as.LT025015100014000155, Trakų kredito unija, kodas 50151. Direktoriė Aušra Virvicienė. Adresas: Naujoji g. 16, Trakai. Laikraštis išeina kartą per mėn. Apimtis – 4 sp. l. Redakcijos adresas: Naujoji g. 16, Trakai, tel./ faks: (8 528) 5 12 66, „Tėlė2“ mob. (8 605) 11117. Vyriausiasis redaktorius Juozas Vercinkevičius, tel. 8 605 11 117. Spausdino AB spaustuė „Titnagas“, Vasario 16-osios g. 52, Šiauliai. Tiražas 1000 egz.	Spaudos, radijo ir televizijos rėmimo fondas projektas: Rytų Lietuvos švietimas: praeitis, dabartis ir perspektyvos, Lietuvos ir Baltarusijos istorijos įvykių interpretacijos Laiskams: „Voruta“, Naujoji g. 16, LT-21111 Trakai, LIETUVA. Tel. faksas: (8 528) 5 12 66, El. paštas: vorutosfondas@voruta.lt, voruta@voruta.lt, vorutosfondas@gmail.com Interneto svetainės: www.voruta.lt, www.mazoji-lietuva.lt Redakcija: Vyr. redaktorius Juozas Vercinkevičius (el. p. vorutosfondas@voruta.lt, vorutosfondas@gmail.com, tel. 8 605 11 117), Jolanta Vasiliauskaitė (dizainerė, el. p. leidykla@voruta.lt, 8 603 11 117), Stanislava Žuravskia (buhalterė, tel. 860311117, tel. faks: (8 528) 51266, el. p. buhalterija@voruta.lt), Aleksandras Adamkavičius (etninės žemės), Aušra Virvicienė (publicistika, el. p. avirviciene@voruta.lt), Jonas Česnavičius (fotografija), Vytautas Česnulis (bažnyčios istorija), Antanas Lesys (istorija), Evelina Kislych, Ilona Januškevičiūtė (publicistika), Virginija Maksvytė (istorija, kultūra), Martynas Buivys (internetas).
--	---	---	---